

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YURT DIŞINDA YAŞAMA İSTEĞİ VE NEDENLERİ: TWITTER (X) ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye YAZICI

AĞUSTOS - 2023

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YURT DIŞINDA YAŞAMA İSTEĞİ VE NEDENLERİ: TWITTER (X) ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sümeyye YAZICI

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN

AĞUSTOS - 2023

TRABZON

ONAY

Sümeyye YAZICI tarafından hazırlanan “Yurt Dışında Yaşama İsteği ve Nedenleri: Twitter (X) Örneği” adlı bu çalışma 14/09/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/eyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Doç. Dr. Kerem ÖZBEY	Başkan	☐	☐	
Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Serdal FİDAN	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ-Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Sümeyye YAZICI

25.08.2023

ÖNSÖZ

“Yurt Dışında Yaşama İsteği ve Nedenleri: Twitter (X) Örneği” başlıklı bu çalışma doğdukları, büyüdükları ülkeyle olan mutlu beraberliklerinden kopan ve onun yerine geçecek başka bir beraberlik arayışına girerek umudunu dünya ölçeğindeki farklı ülkelere yönelten bireylerin neden yurt dışında yaşamak istediklerini konu edinmektedir. Yurt dışında yaşama isteğine neden olan unsurların ekonomik, siyasal, toplumsal, bireysel olmak üzere birçok odak noktası bulunmaktadır. Bu odak noktaları bireyleri nihai göç kararına götüren ve hareketliliğe başvurmalarına neden olan temel unsurlardır. Bu doğrultuda, Twitter kullanıcılarının bu ülkeden gitme isteğini dile getirdiği tweetler sosyoloji biliminin bakış açısıyla analiz edilerek bireylerin göç motivasyonlarını belirleyen unsurlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Dünyada ve Türkiye’de giderek popüler bir çalışma sahası haline gelen sosyal medya uygulamalarından biri olan Twitter’ın araştırma platformu olarak seçilmiş olması bu çalışmanın ayırıcı yönünü ifade etmekte olup literatüre katkısını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın tüm basamaklarında desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen, bilgi ve tecrübesiyle tezime katkı sunan tez danışmanım Doç. Dr. Musa Yavuz ALPTEKİN’e çok teşekkür ederim. Hem lisans hem de yüksek lisans eğitim sürecimde öğrencileri olmaktan büyük mutluluk duyduğum Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyoloji Bölümü hocalarına öğrenim sürecim boyunca bana kattıkları her şey için teşekkür ederim. Özellikle birçok noktada bilgisine ve fikrine danıştığım Öğr. Gör. Dr. Selim KARYELİOĞLU’na bana her daim samimiyetle yol gösterdiği için çok teşekkür ederim.

Son olarak yaptıkları fedakarlıklar ve gösterdikleri sonsuz sabırla bu yolculuğu benim için kolaylaştıran aileme bir ömür minnettarım.

Ağustos, 2023

Sümeyye YAZICI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
GRAFİKLER LİSTESİ	XI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XII
GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA TASARIMI.....	5-11
1.1. Araştırmanın Konusu	5
1.2. Araştırmanın Amacı	6
1.3. Araştırmanın Önemi.....	6
1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	7
1.5. Araştırmanın Yöntemi.....	8
1.5.1. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	12-44
2.1. Göçün Tanımı ve Nedenleri	12
2.2. Göç Türleri.....	14
2.3. Göçün Nedenlerini Açıklamaya Yönelik Kuramlar	17
2.4. Küreselleşme ve Göç.....	20
2.5. Beyin Göçü	23
2.5.1. Beyin Göçü Türleri	24
2.5.2. Beyin Göçünün Ekonomisi: İlk Dönem Tartışmalar	28
2.5.3. Beyin Göçü ve Kalkınma: İkinci Dönem Tartışmalar	31

2.5.4. Beyin Göçü Motivasyonları.....	34
2.6. Dünyada ve Türkiye’de Beyin Göçünün Genel Görünümü.....	38

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL MEDYA VE GÖÇ.....	45-57
3.1. Sosyal Medyanın Doğuşu ve Gelişimi.....	45
3.2. Bir Sosyal Medya Platformu Olarak Twitter.....	50
3.3. Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Medya Kullanımı.....	54
3.4. Göreceli Yoksunluk, Sosyal Medya ve Göç.....	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR.....	58-85
4.1. Araştırma Platformuna İlişkin Nicel Bilgiler.....	58
4.2. Suç Mağduru Olma Korkusu Eşiğinde Bu Ülkeden Gitme İsteği.....	62
4.3. Gelecek Nesiller İçin Bu Ülkeden Gitme İsteği.....	69
4.4. Sağlıkta Şiddetin Bir Başka Yüzü: Beyin Göçü.....	71
4.5. Refah Taleplerinin Ardından Bu Ülkeden Gitmek.....	74
4.6. Başka Bir Memleket Hayali.....	79
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	86
KAYNAKÇA.....	92
ÖZGEÇMİŞ.....	107

ÖZET

İnsanlık tarihinin ortak deneyimleri arasında yer alan göç olgusu, bugün dünya üzerindeki çoğu toplumun bir özelliğidir. Her yıl binlerce insan çeşitli sebeplerle doğdukları, büyüdükleri ülkeden ayrılarak başka ülkelere doğru yola çıkmaktadır. Bu insanların hangi sebep ve beklentilerle göç kararı aldığı araştırmacılar açısından merak konusudur. Bu çalışmada da benzer bir merak duygusunun peşinden gidilerek Twitter kullanıcılarının hangi sebeplerle bu ülkeden gitmek istediği sorusu araştırma problemine dönüştürülmüştür. Bu problem ekseninde öncelikle “bu ülkeden gidicem”, “bu ülkeden gitmek istiyorum”, “bu ülkeden gideceğim” şeklinde 3 anahtar kavram belirlenmiş ardından Twitter’da yer alan gelişmiş arama motoru aracılığıyla araştırma verilerine ulaşılmıştır. Elde edilen veriler yorumlayıcı içerik analizi tekniği ile yorumlanmıştır. Bulguların analizi sonucunda; Twitter kullanıcıları için şiddet olgusunun önemli bir göç motivasyonu olduğu görülmüştür. Özellikle Türkiye’de son yıllarda artan kadına şiddet vakaları kaynaklı suç mağduru olma korkusuna belirgin bir “bu ülkeden gitme arzusunun” eşlik ettiği görülmüştür. Kadınların yurt dışına gitme motivasyonuna eşlik eden bir diğer unsurun Türkiye’deki hukuk sistemi ile ilgili olduğu açığa çıkmıştır. Bu noktada kadınların Türkiye’deki adalet sistemi kurumlarının kadınların güvenliğini sağlama da başarısız olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Türkiye’deki ataerkil toplumsal yapıdan kaynaklı yaşanan mağduriyetlerin de kadınların göç motivasyonlarını şekillendirdiği görülmüştür. Ayrıca şiddet olgusu bir göç motivasyonu olarak nitelikli iş gücü olan sağlık çalışanlarının bu ülkeden gitme isteğinde de kendini göstermiştir. Sağlık çalışanları göç motivasyonu olarak düşük ücretleri, olumsuz çalışma şartlarını, yoğun iş yükünü, sınırlı gelişme olanaklarını, yetersiz teşvik ve saygınlık ihtiyacını ileri sürmüştür. Çocuk sahibi olan ebeveynler ise “çocuk sahibi olmayı” yurt dışına gitmek için kritik bir motivasyon kaynağı olarak belirtmiştir. Bununla birlikte, Türkiye’nin son 3 yılına damgasını vuran ekonomik krizin bireylerin göç motivasyonları üzerindeki itici etkisi ön plana çıkmıştır. Ekonomik krizin etkisiyle ortaya çıkan zorlayıcı koşullar sebebiyle bireylerin daha yüksek refah şartları için göçü bir çözüm olarak gördükleri tespit edilmiştir. Bu durumla bağlantılı olarak geçim sıkıntısı yaşayan bireylerin göreceli yoksunluk duygusu yaşadıkları ve bu duygu durumunun göç motivasyonlarını arttırdığı görülmüştür. Tüm bu bulguların yanında göç etme kararında bireyler için mikro düzey etmenlerin önemi açığa çıkmıştır. Bireylerin geleceğe yönelik beklentilerinin göç motivasyonlarını oluşturan önemli bir bileşen olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Göç Motivasyonları, Yurt Dışında Yaşama İsteği, Twitter

ABSTRACT

The phenomenon of migration, which is among the common experiences of human history, is a characteristic of most societies in the world today. Every year, thousands of people leave the country where they were born and grew up for various reasons and set off for other countries. It is a matter of curiosity for researchers as to what reasons and expectations these people make the decision to migrate. In this study, following a similar sense of curiosity, the question of the reasons why Twitter users want to leave this country has been transformed into a research problem. On the axis of this problem, three key concepts such as "I will leave this country", "I want to leave this country", "I will leave this country" were first identified and then the research data were accessed through the advanced search engine on Twitter. The data obtained were interpreted with the interpretive content analysis technique. As a result of the analysis of the findings; it was seen that the phenomenon of violence is an important motivation for migration for Twitter users. It was observed that the fear of being a victim of crime due to the increasing cases of violence against women in Turkey in recent years was accompanied by a significant "desire to leave this country". It has been revealed that another factor accompanying women's motivation to go abroad is related to the legal system in Turkey. At this point, it was found that women think that the justice system institutions in Turkey fail to ensure women's safety. Victimization due to the patriarchal social structure in Turkey has also been found to shape women's motivation to migrate. In addition, the phenomenon of violence has also manifested itself as a motivation for migration in the desire of health workers, who are qualified labor force, to leave this country. Health workers cited low wages, unfavorable working conditions, intense workload, limited development opportunities, insufficient incentives and the need for prestige as motivations for migration. Parents with children cited "having children" as a critical motivation to move abroad. However, the economic crisis that has marked the last 3 years of Turkey's history has had a pushing effect on individuals' motivation to migrate. It has been determined that individuals see migration as a solution for higher welfare conditions due to the challenging conditions caused by the economic crisis. In connection with this situation, it has been observed that individuals experiencing financial difficulties experience a sense of relative deprivation and this emotional state increases their motivation to migrate. In addition to all these findings, the importance of micro-level factors for individuals in the decision to migrate has been revealed. It has been concluded that individuals' expectations for the future are an important component of their motivation to migrate.

Keywords: Migration, Migration Motivations, Desire to Live Abroad, Twitter

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Uluslararası Göçün Başlangıcı ve Devamlılığını Açıklayan Göç Teorileri.....	17
2	Göçün Nedenleri ve Devamlılığı Üzerine Yaklaşımlar	18
3	1960'lı Yıllarda Gerçekleştirilen Beyin Göçü Tartışmalarının İki Ana Hattı	28
4	Beyin Göçü ve Kalkınma: Tartışmanın Ana Hatları	34
5	Beyin Göçü Nedenleri	35
6	Türkiye'den Giden Göçün En Fazla Olduğu İlk 5 İl.....	40
7	Türkiye'den Göç Edenlerin Meslek Dalları (%).....	41
8	Web 1.0 ve Web 2.0 Kullanıcı Deneyimi Arasındaki Farklılıklar	46
9	Sosyal Medya Platformları Sınıflandırması.....	47
10	Twitter Kavramları ve Tanımları.....	53
11	Anahtar Kavramlar ile Yapılan Arama Sonucunda Görüntülenen Tweetlerin Yıllara Göre Dağılımı	58
12	Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Twitter Kullanıcılarının Cinsiyete Göre Dağılımı	59
13	Araştırma Kapsamına Dahil Edilen Tweetlerde Hashtag Kullanım Durumu.....	60
14	Araştırma Kapsamına Dahil Edilen Tweetlerde Kullanılan Hashtaglerin Listesi	60
15	Hashtaglerin İçeriğine Göre Belirlenen Konu Başlıkları.....	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Göçün Karmaşık İtici Güçleri: Makro, Mezo ve Mikro Faktörler.....	14
2	Sosyal Medya Peteği.....	49

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Türkiye'den Giden Göçün Cinsiyete Göre Dağılımı.....	39
2	Türkiye'den Giden Göçün Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	40
3	Türkiye'nin Göç Verdiği Ülkeler (%)	42

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bknz	: Bakınız
GSYH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IIE	: Institute of International Education
IND	: Hollanda Göç ve Vatandaşlık Kurumu
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü
SOMED	: Sosyoloji Mezunları Derneği
TTB	: Türk Tabipler Birliği
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Vb	: Ve Benzeri
Vd	: Ve Diğerleri

GİRİŞ

“Ufuk bir kez belirince, insan gözlerini bir kez yola çevirince, yaşadığı yerle arasında bir çatlak oluşur. En yakınındaki hayat, hayat olmaktan çıkar” der Nurdan Gürbilek (2020: 150) “*İkinci Hayat: Kaçmak, Kovulmak, Dönmek Üzerine Denemeler*” adlı kitabında. Gürbilek’in yer duygusunu sorgulamaya açtığı bu ifade, doğdukları, büyüdükleri ülkeyle arasında bir şekilde çatlak oluşan ve bu nedenle yurt dışına taşınmayı düşünen bireyleri anlama çabasında önemli yol haritası sunmaktadır. Nitekim bu çalışmada, Türkiye’den göç etmek isteyen bireylerin hangi neden ve beklentilerle gözlerini yurt dışında yaşamaya çevirdiklerini anlamak temel problem olarak belirlenmiştir. Bu problem ekseninde, bulduğu ilk fırsatta yurt dışına gideceğini söyleyen, bu ülkeden kaçıp kurtulmak istediğini ifade eden, Türkiye’den gitmek dışında başka bir çaresinin olmadığını düşünen kişilerinin neden bu hisleri taşıdığı attıkları tweetlerden hareketle anlaşılmasına çalışılacaktır. Bu hislere kulak verme çabasının, potansiyel göçmen adayları ile Türkiye arasında açılan çatlakların onarımına anlamlı katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Antik dönemlerden bugüne dek insanlık tarafından göç olgusu, daha iyi bir yaşam sürme isteğine karşılık çıkış yolu olarak görülmüştür. Bu bakış açısı insanların ekonomik, politik, toplumsal ya da bireysel nedenlerden kaynaklı olarak farklı bölgeler, ülkeler arasında gönüllü ya da zorunlu bir biçimde hareket etmesine neden olmuştur. Nitekim bu hareketlilik günümüzde halen devam etmekle birlikte özellikle 20. yüzyılın son çeyreği 21. yüzyılın başları itibariyle hız kazanmıştır. Uluslararası Göç Örgütü (2022)’nin yayınladığı “The World Migration Report 2022” adlı rapora göre günümüzde dünya nüfusunun çoğu (%96,4) içinde doğduğu ülkenin sınırları içinde yaşasa da uluslararası göçmen sayısı 2020 yılı itibariyle 281 milyona yükselmiş gözükmektedir. Uluslararası göç hareketlerinde yaşanan bu yükselişte küreselleşmenin önemli bir payı bulunmaktadır. Küreselleşme ve buna bağlı olarak gelişen ulaşım ve iletişim araçları ile dünya üzerindeki her şey (bilgi, sermaye, insan) hiç olmadığı kadar hızlı bir şekilde hareket etmektedir. Ulus devletlerin sınırlarını aşan, farklı ülkelere karşılaşma imkânı yaratan bu hareketlilik sayesinde bireyler dünyanın çeşitli noktalarındaki daha müreffeh yaşam koşullarını görme ve içinde yaşadıkları ülke ile kıyas yapma imkânı elde etmektedir. Dolayısıyla içinde bulunduğu ülkedeki yaşam koşullarından memnun olmayan bireyler kendi ülkelerinin sınırları dışında bir hayat kurma hayaline ortak olmaktadır. Bu durum, her şeyden önce göç hareketlerinin çeşitlilik kazandığına ve yeni göç modellerinin ortaya çıktığına işaret etmektedir. Gelineen noktada bu yeni göç modellerinin motivasyonu yaşamsal bir tehdit ya da zorunluluk içermekten ziyade bireylerin geleceğe dair sahip olduğu arzular, hayaller, korkular, umutlar ya da umutsuzluklardan beslenmektedir. Tüm bu duygu durumlarının ortaya

çıkmasında en önemli etken ise bireylerin içinde bulunduğu ülkenin siyasi, ekonomik, toplumsal koşulları ile yakından ilişkili gözükmektedir.

Türkiye son birkaç yıldır COVID-19 pandemisinin de etkisiyle birlikte gerek politik olarak gerekse ekonomik anlamda çalkantılı bir süreç geçirmektedir. Bu çalkantılı süreç özellikle Türkiye'den ayrılma arifesinde olanlar için belirsizlik ve gerginlik üretmektedir. Bu sebeple giderek daha fazla insan Türkiye'den ayrılıp yurt dışına yerleşme noktasında adım atmaktadır. Nitekim Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2023 yılında yayımladığı "Uluslararası Göç İstatistikleri" raporuna göre Türkiye'den yurt dışına göç eden kişi sayısı 2022 yılında bir önceki yıla kıyasla %62,3 artış göstererek 446 bin 914'e ulaşmıştır.¹ Göç eden bu grubun demografik bağlamı incelendiğinde ise ilk sırayı 25-29 yaş grubunun oluşturduğunu dolayısıyla Türkiye'nin yeni göç neslinin yurt dışı ülkelere doğru bir akış içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla bu hareketliliğe yol açan, bireyleri nihai göç kararına iten sebeplerin dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda bu çalışmanın nihai amacı; Twitter kullanıcılarının yurt dışında yaşama isteğini dile getirdiği tweetleri sosyoloji biliminin bakış açısıyla ele almak, incelemek, anlamlandırmak ve paylaşılan tweetlerden hareketle bireylerin göç motivasyonunu etkileyen unsurları ortaya koymaktır.

Bugüne kadar yurt dışında yaşama isteği ve nedenlerini bir sosyal medya platformu üzerinden inceleyen bir çalışmanın yürütülmemiş olması çalışmanın önemini belirlemektedir. Çalışmada araştırma platformu olarak bir sosyal medya uygulaması olan Twitter'ın seçilmesi nedeniyle araştırmanın evreni Twitter'a kayıtlı kullanıcıların tamamından oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; Twitter profillerini herkese açık bir biçimde kullanan ve araştırma konusundan yola çıkarak belirlenen anahtar kavramlar çerçevesinde tweet atan Twitter kullanıcıları oluşturmaktadır. Bu çalışmada çalışılacak örneklemin belirlenmesi için olasılıklı olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme yönteminde veriler daha önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan, evreni en iyi temsil ettiği düşünülen durumlardan hareketle toplanmaktadır. Böke (2014: 125)'ye göre tüm olasılıklı olmayan örneklemlerde olduğu gibi amaçlı örnekleme yöntemlerinde de örneğin evreni temsil etme gücü oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla seçilen anahtar kavramlarla atılan tweetler Twitter kullanıcılarının tamamını temsil etmemektedir ve bu nedenle bu çalışmanın genellenebilirlik gibi bir amacı yoktur. Daha önce de vurgulandığı gibi bu çalışmanın amacı, Twitter kullanıcılarının bu ülkeden gitme isteğini dile getirdiği tweetlerden yola çıkarak söz konusu kullanıcıların göç motivasyonlarına ilişkin bir betimleme yapmaktır. Böylece, Türkiye'de son yıllarda önemli bir gündem maddesi haline gelen "yurt dışına göç" meselesinin toplumsal dinamiklerinin neler olduğu anlaşılmasına ve yorumlanmaya çalışılacaktır.

---

¹ Bu konudaki detaylı istatistiksel verilere ikinci bölümde yer alan "Dünyada ve Türkiye'de Beyin Göçü" adlı başlıkta yer verilmiştir.

Yurt dışında yaşama isteği ve nedenlerini Twitter özelinde inceleyen bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, araştırmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı ve sınırlılıkları, yöntemi, verilerin toplanması ve analizi başlıkları altında çalışmanın metodolojik çerçevesine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Böylelikle araştırmanın yol haritası çizilmiştir. Metodolojik çerçeve kısaca ele alındıktan sonra ikinci bölümde çalışmanın teorik arka planına giriş yapılarak literatürde yer alan kavram ve teorilerle araştırma problemlerine bir dayanak oluşturmak hedeflenmiştir. İkinci bölümde, öncelikle çalışmanın temel konusu olarak görülen göç olgusunun tanımına yer verilmiştir. Ardından literatürde göç olgusu ile ilgili yeni kavramsallaştırmaların üzerinde durulmuş ve bireyleri göç etme fikrine götüren nedenler ortaya konulmuştur. Bir sonraki başlıkta çeşitli göç türleri ele alınmıştır. Daha sonra, saha verilerine kuramsal zemin oluşturmak adına uluslararası göçü başlatan nedenler üzerine odaklanan teorilere yer verilmiştir. İkinci bölümde dünyaya adeta yeni bir suret kazandıran küreselleşme olgusunun göç hareketleri üzerindeki etkisinden de bahsedilmiştir. Bu noktada Zygmunt Bauman'ın akışkan moderniteye yönelik analizlerinden yararlanılmıştır. Çalışmanın devamında, günümüzde göç hareketleri arasında en dikkat çeken türlerden biri olan beyin göçü literatürüne giriş yapılarak çalışma konusu özelleştirilmiştir. İlk olarak beyin göçü kavramı üzerinde durulmuş daha sonra beyin göçünün göç alan ve göç veren ülke özelinde ne gibi etkiler meydana getirdiğine yönelik tartışmalarla konuya açıklık getirilmiştir. Bu bölümde, beyin göçü hareketinin alt kategorileri olarak görülen kavramlar hakkında açıklayıcı bilgilere de yer verilmiştir. İkinci bölümün son başlığında ise dünyanın ve Türkiye'nin beyin göçüne ilişkin güncel durumu istatistiki verilerden hareketle incelenmiştir. İstatistiki bilgilerin detaylandırılmasında ise literatürdeki nicel ve nitel çalışmalardan destek alınmıştır.

Üçüncü bölümde, sosyal medya'nın doğuşu ve gelişimi tarihsel çizgi boyunca takip edilerek sosyal medya kavramının çeşitli tanımlarına yer verilmiştir. Kavramsal tanımlamaların ardından sosyal medya platformlarının sahip olduğu genel özelliklere ilişkin yapılan sınıflandırmalara değinilmiştir. Daha sonra, bu çalışmada araştırma platformu olarak seçilen Twitter hakkında hem teknik hem de yapısal bilgi verilmiştir. Bir sonraki başlıkta We Are Social ve Meltwater iş birliği ile hazırlanan "Digital 2023 Global Overview Report" isimli rapordan yararlanılarak dünyada ve Türkiye'de sosyal medya kullanımına ilişkin güncel istatistiki verilere yer verilmiştir. Üçüncü bölümün son başlığında ise göreceli yoksunluk duygusuna ve bu duygunun internet ve sosyal medya platformları aracılığıyla nasıl kendini hissettirdiğine değinilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümü olan son bölümde ise araştırma platformu olan Twitter'dan elde edilen veriler içerik analizine tabi tutularak bulgular elde edilmiş, çalışmanın temel sorularına cevap aranmış ve yorumlayıcı bir bakışla değerlendirilmelere yer verilmiştir. Çalışma sonuç ve öneriler bölümü ile sona ermiştir.

Her çalışmanın olduğu gibi, bu çalışmanın da birtakım kısıtları bulunmaktadır. Araştırmanın yürütülmesi sırasında yaşanan en önemli kısıt, sosyal medya platformlarının sürekli olarak güncellenen ve değişen yapısından kaynaklanmaktadır. Twitter kullanıcıları, istedikleri takdirde gizlilik ayarlarında değişiklik yaparak Twitter profillerini korumalı hesap kategorisine

geçirebilmektedir. Bunun yanısıra, kullanıcılar mevcut tweetlerini zaman içerisinde yine kendi istekleri doğrultusunda silebilmekte ya da Twitter bazı kullanıcı hesaplarını topluluk kurallarına aykırı olması nedeniyle askıya alabilmektedir. Bu sebeple çalışmaya dahil edilen tweetler 01.01.2019-31.12.2022 tarihleri arasında Türkçe dilinde atılan ve “bu ülkeden gideceğim”, “bu ülkeden gidicem”, “bu ülkeden gitmek istiyorum” anahtar ifadelerini içeren tweetler ile sınırlıdır. Ayrıca araştırma örneklemine sadece Twitter’da herkese açık biçimde kullanılan hesaplardan atılan tweetler dahil edildiğinden dolayı korumalı hesapların attığı tweetlerin irdelenememesinden kaynaklı bir sınırlılık da bulunmaktadır. Hesapları korumalı olan Twitter kullanıcılarının araştırma konusuna yönelik atmış olabilecekleri tweetlerin varlığı, bu çalışmanın ortaya koyduğu bulguların dışında da farklı bulguların olabilme ihtimalini mümkün kılmaktadır. Bir diğer sınırlılık, araştırma kapsamına dahil edilen tweetlerde kullanıcıların ifade ettikleri fikirlerinin gerçek duygu ve düşünceleri oldukları varsayımına dayanmaktadır. Son olarak; bu çalışma kapsamında elde edilen bulgular genellenebilir nitelik taşımaktan ziyade Twitter kullanıcılarının yurt dışında yaşama isteğine neden olan göç motivasyonlarını keşfetmeyi hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA TASARIMI

1.1. Araştırmanın Konusu

Bu çalışma, doğdukları, büyüdükleri ülkeyle olan mutlu beraberliklerinden kopan ve onun yerine geçecek başka bir beraberlik arayışına girerek umudunu dünya ölçeğindeki farklı ülkelere yönelten bireylerin neden yurt dışında yaşamak istediklerini konu edinmektedir. Yurt dışında yaşama isteğine neden olan unsurların ekonomik, siyasal, toplumsal, bireysel olmak üzere birçok odak noktası bulunmaktadır. Bu odak noktaları bireyleri nihai göç kararına götüren ve hareketliliğe başvurmalarına neden olan temel unsurlardır. Son yıllarda Türkiye’den yurt dışına yönelen kayda değer göç hareketinin öznelere arasında toplumun hemen her kesiminden insanlar bulunmaktadır. Bu insanların her biri farklı neden ve beklentilerle yurt dışında yaşamak istese de bireylerin göç motivasyonuna etki eden hissiyatlar ya da unsurlar ortak temalar altında toplanabilmektedir. Bu çalışma boyunca söz konusu ortak temaların izi sürülecek olup Türkiye’nin yeni göç neslinin sahip olduğu göç motivasyonlarına dair betimsel bir çerçeve sunulmaya çalışılacaktır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)’nin 2023 yılında yayımladığı “Uluslararası Göç İstatistikleri” raporuna göre Türkiye’den yurt dışına göç eden kişi sayısı 2022 yılında bir önceki yıla kıyasla %62,3 artış göstererek 446 bin 914’e ulaşmıştır. Göç eden bu grubun demografik bağlamı incelendiğinde ise ilk sırayı 25-29 yaş grubunun oluşturduğunu dolayısıyla Türkiye’nin yeni göç neslinin gelişmiş ülkelere doğru bir akış içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim son yıllarda Türkiye’den yurt dışına yönelen göç hareketi üzerine yapılan nicel-nitel çalışmalar da bu akışın varlığını doğrular niteliktedir. Bununla birlikte söz konusu çalışmalar yurt dışına yönelen bu göç hareketinin motivasyon açısından önceki dönemlerden biraz daha farklı olduğunu altını dikkatle çizmektedir (Kazaz ve Mavituna; 2018; Çuhadar, 2019; Kuran, 2021). Bu yeni ama yaygın motivasyon biçimi önceki göç motivasyonlarından farklı olarak hayaller, hedefler, arzularla dolu gözükmektedir. Bununla birlikte bireylerin göç motivasyonlarına korkudan umutsuzluğa, bıkkınlıktan gelecek kaygısına kadar pek çok farklı duygu durumu eşlik etmektedir. Görünüşe göre, bu duygu durumları özellikle son birkaç yıldır Türkiye’nin içinde bulunduğu politik, ekonomik ve kültürel atmosferle yakından ilişkilidir. Bu atmosfer içerisinde yaşadıkları koşullardan mutlu olmayan ve bu koşulları değiştirebileceğine yönelik umudunu kaybeden bireyler nihayetinde yurt dışına göç etme fikrinin eşliğine gelmektedir. Yeni ve daha refah fırsatlara erişmek umuduyla bu eşliği geçen her birey ise göç hareketinde yeni bir damla olmaktadır.

Çalışma konusu dahilinde Twitter’da attıkları tweetlerde bu ülkeden gitmek istediklerini belirten Twitter kullanıcıları bu araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Potansiyel göç adayı olarak görülen bu bireylerin tweetlerinde belirttikleri göç motivasyonları sosyolojik bir bakışla ele alınmaya, incelenmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Buradan hareketle, Twitter kullanıcıları tarafından dile getirilen çeşitli göç motivasyonlarının odak noktaları belirlenmiş ve bu motivasyonların hangi açıdan önceki hareketlerden farklı olduğu anlaşılacak istenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Twitter kullanıcılarının bu ülkeden gitme isteğini dile getirdiği tweetleri sosyoloji biliminin bakış açısıyla ele almak, açıklamak, yorumlamak ve paylaşılan tweetlerden hareketle bireylerin göç motivasyonunu etkileyen unsurları belirlemektir. Bu ülkeden gitme isteğinin dile getirildiği bu tweetlerde bireyler, karar alma süreçlerinde etkili olan unsurları açıklarken aynı zamanda Türkiye’deki sosyal, politik ve ekonomik anlamda dikkate alınması gereken problemlere ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Bu ipuçlarını açığa çıkarmak hem Türkiye’den yurt dışına yönelen göçün nedenlerinin kavranmasına hem de göç hareketlerinin politika yapımcılar tarafından rasyonel bir şekilde yönetilmesine yardımcı olacaktır.

Bu amaç doğrultusunda, araştırma platformu olarak seçilen ve bir sosyal medya uygulaması olan Twitter üzerinden şu sorulara yanıt aranacaktır:

1. Twitter’da yurt dışında yaşama isteği nasıl dile getirilmektedir?
2. Twitter’da yurt dışında yaşama isteğini dile getiren bireyler hangi temel sebepleri gerekçe göstermektedir?
3. Söz konusu sebepler daha çok maddi mi yoksa manevi mi temelde yükselmektedir?
4. Twitter’da bu ülkeden gitme isteğinin belirtildiği tweetlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
5. Ekonomik sebepler beyin göçü kararında eskisi kadar güçlü bir rol oynamakta mıdır?
6. Twitter kullanıcılarının belirttiği göç motivasyonları klasik göç motivasyonlarından farklılık içermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Mevcut literatür incelendiğinde bireylerin yurt dışında yaşama isteğini analiz etmeye yönelik yapılan çalışmalarda genellikle aynı araştırma yöntem ve tekniklerinin tercih edildiği dikkat çekmektedir. Bu anlamda yapılan çalışmada, dünyada ve Türkiye’de giderek popüler bir çalışma sahası haline gelen sosyal medya uygulamalarından biri olan Twitter’ın araştırma platformu olarak seçilmiş olması çalışmanın ayırıcı yönünü oluşturmaktadır. Nitekim Twitter, günümüzde çok sayıda insanın fikirlerini dile getirdiği, yeri geldiğinde farklı görüşlerin çarpıştığı, yeri geldiğinde ise benzer görüşlerin taraftar topladığı bir ortam haline gelmiştir. Bu anlamda her gün atılan tweetlerin

birikmesi sonucu büyük bir veri havuzuna dönüşen Twitter, toplumun düşünce yapısına ilişkin genel bir çerçeve çizmek açısından büyük bir öneme sahiptir. Russell (2013: 9)'in de ifade ettiği gibi “gözle görünenin çok daha ötesinde veri depolayan Twitter”, sosyoloji, iletişim, siyaset, istatistik gibi farklı disiplin alanlarına kaynaklık ederek kamuoyunun görüşlerine ilişkin çalışmalar yürütme olanağı sağlamaktadır. Ayrıca kullanıcılar tarafından atılan tweetlerin sürekli güncellenmesi veya belirli tarihlerde yoğunlaşması değişen toplumsal süreçlerinin gözlemlenebilmesi açısından da işlevsel bir özellik sunmaktadır. Öyle ki Twitter, sosyal bilimler alanındaki araştırmacılar tarafından dijital bir sosyoskop (yani sosyal teleskop) olarak tanımlanmıştır (Mejova vd., 2015). Bu sebeple, Twitter başta olmak üzere bu tarz sosyal medya platformlarından veri toplayarak yürütülen çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, bireylerin bu ülkeden gitme isteğini nasıl dile getirdiklerini ve bu isteğin altında yatan etkenleri bir sosyal medya ortamı olan Twitter üzerinden analiz etmesi bakımından önem arz etmektedir.

1.4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma konusunun çok yönlülüğü bakımından bu çalışmada birtakım sınırlılıklar gözetilmektedir. Bu sınırlılıklardan ilki, Twitter kullanıcılarının istedikleri takdirde gizlilik ayarlarında değişiklik yaparak herkese açık bir biçimde kullandıkları profil sayfalarını korumalı hesap kategorisi ile değiştirebilmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra, kullanıcılar mevcut tweetlerini zaman içerisinde yine kendi istekleri doğrultusunda silebilmekte ya da Twitter bazı kullanıcı hesaplarını topluluk kurallarına aykırı olması nedeniyle askıya alabilmektedir. Dolayısıyla sosyal medya platformunun bu değişken yapısı söz konusu çalışma için bir kısıtlılık oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmaya dahil edilen tweetler, 01.01.2019-31.12.2022 tarihleri arasında Türkçe dilinde atılan tweetler ile sınırlıdır. Bu araştırma için oluşturulan tweet havuzuna, “bu ülkeden gideceğim”, “bu ülkeden gidicem”, “bu ülkeden gitmek istiyorum” şeklindeki anahtar ifadelerle yapılan gelişmiş arama sonucu ulaşılmış ve böylece yapılan çalışma bu anahtar ifadeler ile ulaşılan tweetler ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca araştırma verileri Twitter'daki herkese açık hesaplardan atılan tweetlerden oluştuğundan korumalı hesapların attığı tweetlerin irdelenememesinden kaynaklı bir sınırlılık da bulunmaktadır. Hesapları korumalı olan Twitter kullanıcılarının araştırma konusuna yönelik atmış olabilecekleri tweetlerin varlığı, bu çalışmanın ortaya koyduğu bulguların dışında da farklı bulguların olabilme ihtimalini mümkün kılmaktadır. Bu sebeple çalışma kapsamında elde edilen bulgular genellenebilir nitelik taşımamaktadır. Genellenebilirlik iddiasının aksine bu çalışma, bu ülkeden gitme isteğine neden olan göç motivasyonlarını keşfetmeyi hedeflemektedir. Bir diğer sınırlılık, araştırma kapsamına dahil edilen tweetlerde kullanıcıların ifade ettikleri fikirlerinin gerçek duygu ve düşünceleri oldukları varsayımına dayanmaktadır. Son olarak, araştırma platformu olarak Twitter'ın seçilmesi nedeniyle farklı sosyal medya uygulamalarında yapılacak karşılıklı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

1.5. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmaya her araştırmanın ilk ve asli adımlarından biri olan ve araştırma boyunca önemini korumaya devam eden literatür taraması ile başlanmıştır. Neuman (2020: 228)'a göre "literatür taraması, bilginin birikerek çoğaldığı ve başkalarının yaptıklarından öğrenebileceğimiz ve onları dayanak alabileceğimiz varsayımı üzerine temellenir". Bu bağlamda araştırma konusuyla ilgili süreli yayınlar incelenmiş, internet kaynakları taranmış, istatistiki verilere ulaşılmış, dokümanlar toplanmış ve böylece alandaki önceki araştırmaların birikimlerinin üzerinde yükselecek yeni bir çalışma tasarlanmıştır. Literatür taramasının hemen ardından konuya ilişkin araştırma verisine ulaşılabilecek yol belirlenmiştir. Günümüzde hem sosyal bilimler alanında hem de diğer alanlarda yapılan araştırmalarda kullanılan verilerin yaygın olarak sosyal medya platformları üzerinden sağlandığı bilinmektedir (Esgin, 2015: 41). Bu anlamda sosyal medya platformları, bilimsel araştırmalar için hem veri kaynağı hem de bu veriyi elde etmenin bir aracı haline gelmiştir. Sosyal medyanın veri kaynağı olarak kullanıldığı araştırmalarda halihazırda bulunan içerikler kullanılmaktadır. Sosyal meyanın araç olarak kullanıldığı araştırmalar ise söz konu platformlarda yer alan bireyler, gruplar veya kurumlar ile iletişim kurularak gerçekleştirilmektedir (Karakaya, 2019: 41). Nitekim bu çalışmada da bir sosyal medya platformu olan Twitter kendine ait bir kültür oluşturan, gündelik olarak atılan tweetlerle sürekli güncellenen ve en çok kullanılan sosyal medya platformları arasında yer alması sebebiyle veri kaynağı olarak seçilmiştir. Twitter'ın kendine has özelliklere sahip olması, bu çalışmanın yöntemsel çerçevesinin belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu bağlamda veri toplama aşamasında öncelikle Twitter ara yüzünde yer alan gelişmiş arama motoru ve bu arama motorunda bulunan filtrelerden yararlanılmıştır. Twitter'da yer alan gelişmiş arama motoru; kullanılan kelimelere, ifadelere, etiketlere, etkileşime, belirli bir tarih aralığına ya da belirlenen bir hesap sayfasına göre filtreleme yapma olanağı sunmaktadır. Bu sayede belirlenen konuda, istenilen zaman diliminde atılmış ve silinmemiş olan en eski tarihli tweetlere dahi ulaşmak mümkün olmaktadır.

Bu çalışma için zaman aralığı 01.01.2019-31.12.2022 tarihleri arası olarak seçilmiştir. Araştırma için oluşturulan tweet havuzuna "bu ülkeden gideceğim", "bu ülkeden gidicem", "bu ülkeden gitmek istiyorum" şeklindeki anahtar ifadeler ile yapılan arama sonucu ulaşılmıştır. Bu anahtar kavramların seçilmesinin nedeni halihazırda atılmış olan tweetlerin bu araştırma kapsamında belirlenen sorulara cevap olabileceğinin düşünülmesidir. Böylece Twitter'da herkese açık bir biçimde paylaşılan tüm tweetler arasından sadece araştırmanın amacına uygun tweetler çalışmaya dahil edilmiştir. Belirlenen anahtar kavramın 3 farklı şekilde aratılmasının temel sebebi ise Twitter kullanıcılarının attıkları tweetlerde resmi yazışma dilinin yanında gündelik konuşma dilini de sıklıkla tercih ediyor olmasıdır. Bu şekilde yapılan arama sonucunda araştırma örnekleme dahil edilen tweetlerin çeşitliliği mümkün olduğunca arttırılmıştır. Öte yandan filtreleme sırasında sadece bireylerin doğrudan paylaştıkları orijinal tweetler dikkate alınırken, herhangi bir üçüncü kişinin tweetine yönelik atılan yanıtlar araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır. Gelişmiş arama sonucu

ulaşılan tweetlerin ekran görüntüsü alınarak arşivleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Tweetlerin kaydedilmesi noktasında ekran görüntüsü alma yönteminin seçilmesinin nedeni hem tweetleri orijinal haliyle muhafaza ederek çevrimiçi ortamda gerçekleşebilecek olası bir değişikliğin önüne geçmek hem de tweetleri analiz aşaması için doküman haline getirmektir. Tüm bu veri toplama süreci 20.03.2023 tarihinde başlamış olup 27.04.2023 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır.

Bu ülkeden gitme isteğinin dile getirildiği tweetlerde bireyler karar alma süreçlerinde etkili olan unsurları açıklarken aynı zamanda Türkiye'deki sosyal, politik ve ekonomik anlamda dikkate alınması gereken problemlere ilişkin önemli ipuçları verdikleri için bu çalışma nitel desen olarak tasarlanmıştır. Nitel araştırmalar en temelde sosyal olguları buldukları çevre içinde incelemeyi, araştırmayı ve anlamayı hedeflemektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 45). Nicel araştırmaların aksine, nitel araştırmalar değişkenler arasındaki ilişkinin neden ve nasıl kurulduğu noktasına odaklanarak anlamı yakalamaya çalışırlar (Demir, 2009: 288). Bununla birlikte niteliksel çalışmalar “sosyal olanın bilgisinin insanların kendi ifade ve anlatılarından derlendiği bir araştırma” (Kümbetoğlu, 2008) olarak tasarlanırlar. Bu tasarımın yapı taşını ise nitel veriler oluşturmaktadır. Kümbetoğlu (2008)'na göre nitel veri, “bireylerin, süreçlerin, olguların hakkında, deneyimlerin, davranışların, faaliyetlerin tanımlandığı, niyetlerin, isteklerin, değerlerin, fikirlerin, içinde yer aldığı, duyguların hislerin, yansıtılabildiği, bilgilerin, inançların, kanaatlerin ayrıntılı bir biçimde aktarılabildiği bir veridir”. Bu nedenle nitel verilerin temel özelliği, bireylerin kendi dünyasını öznel ifadeleri ile resmetmesine olanak sağlamasıdır. Nitekim bu çalışma özelinde de bireylerin araştırma konusuna ilişkin kendi duygu ve düşüncelerini özgür bir biçimde dile getirdikleri tweetler nitel veri özelliği taşımaktadır.

1.5.1. Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin toplanması aşamasında nitel araştırma yöntemlerinde en çok kullanılan veri toplama araçlarından biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olay veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Literatürde dokümanları farklı başlıklar altında kategori eden çalışmalar mevcuttur (Hall ve Hall, 1996; Denscombe, 1998; Marshall ve Rossman, 2006). Ancak Corbetta (2003) dokümanları ortaya çıkararak merci üzerinden bir ayırım yaparak temelde iki kategorinin varlığından bahsetmektedir: Kurumsal ve kişisel belgeler. Kurumsal belgeler, kurumlar ya da kurumsal rolü olan bireyler tarafından üretilmektedir. Şirket belgeleri, konuşmalar, gazete makaleleri, mahkeme kayıtları vb. dokümanlar kurumsal/resmî belgeler olarak nitelendirilen belgeler olarak görülmektedir. Bu belgeler genellikle kamusal niteliktedir ve toplumların kültürlerine dair önemli izler taşımaktadır. Kişisel belgeler ise mektuplar, anılar, günlükler, otobiyografiler, sözlü tanıklıklar, fotoğraflar, videolar vb. dokümanlardan oluşmaktadır. Doğaları gereği kişisel belgelere erişim kamusal nitelikteki belgelere göre nispeten zor gözükmemektedir. Öte yandan Corbetta'ya göre ne kurumsal belgeler ne de kişisel belgeler sosyal araştırma amaçlarla üretilmemiştir ancak

araştırmacılar tarafından bilişsel amaçlarla kullanılmaktadır (Corbetta, 2003: 287-296). Corbetta'nın yaptığı bu sınıflamaya göre, bu çalışmada kişisel bir belge olarak görülebilecek tweetler bir araya getirilerek analiz yapılmıştır. Ancak sosyal medya platformlarının ortaya çıkışıyla birlikte mahremiyet noktasında yaşanan dönüşüm herkese açık bir biçimde paylaşılan bu tweetleri kişisel belge kategorisinden çıkararak kamusal belge kategorisine de yerleştirmektedir. Bu sebeple tweetlerin analizi noktasında herhangi bir etik ihlalin veya kişisel hak ihlalinin söz konusu olduğu düşünülmemektedir. Yine de bulgular kısmında analiz edilen tweet içeriklerinden örnekler verilirken tweetleri paylaşan kullanıcının hesap bilgilerinin gizli tutmak adına kullanıcılara atanmış kod isimleri tercih edilmiştir.

Twitter'dan toplanarak doküman haline getirilen tweetlerin analizi aşamasında ise yorumlayıcı içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. Yorumlayıcı içerik analizi materyaldeki temaların, konuların ve olguların belirlenmesi ve tanımlanmasını içermektedir (Giarelli ve Tulman, 2003: 951). Temel içerik analizinde amaç, araştırma konusu dahilinde basılı veya görsel materyalleri belli bir sistem dahilinde inceleyerek elde edilen verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşmak iken (Yıldırım ve şimşek, 2013: 259), yorumlayıcı içerik analizinde amaç kelimelerin ya da kodların istatistiksel ifadesinin ötesine geçerek iletişimi yorumlamaktır (Erdoğan ve Uyan-Semerci, 2021: 214). Neuman (2020: 593)'a göre içerik analizinde temelde iki kodlama türü kullanılmaktadır: Açık ve rtl. Açık kodlama, metnin görünün kısmına odaklanırken örtülü kodlama görünmeyenin peşine düşerek metin içeriğinin altında yatan örtülü anlama odaklanır. Yorumlayıcı içerik analizinde metnin içeriğini inceleme aşamasında hem açık hem de örtülü kodlama yöntemi kullanılmaktadır. Bu yöntem sayesinde bireyler arası iletişimin istatistiksel tasvirinin ötesine geçilerek bu iletişimi kuran kişilerin amaçları ve motivasyonları hakkında da sonuçlara ulaşmak mümkün olmaktadır (Erdoğan ve Uyan-Semerci, 2021 214).

Bu ülkeden gitme isteğinin dile getirildiği tweetleri incelemek amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, Twitter kullanıcıları tarafından atılmış olan 347 tweet incelemeye tabi tutulurken araştırmanın amacına uygun olarak seçilen tweetler değerlendirilmek üzere toplamda 5 kategoriye ayrılmıştır:

- Tarih
- Kullanıcı Adı
- Tweet Metni
- Hashtag Kullanımı
- Cinsiyet

Kullanıcı adı kategorisi, araştırma kapsamına dahil edilen tweetleri atan kişilerin Twitter kullanıcı adlarına karşılık gelmektedir. Kullanıcı adları, toplanan tweetlerin kaçının anonim hesaptan

kaçının ise gerçek isimli bir hesaptan atıldığını anlamak adına önemli görülmüştür. Bununla birlikte kullanıcı adları araştırma dahilinde cinsiyete ilişkin demografik bilginin elde edilmesini sağlamıştır. Tarih kategorisi, araştırma konusuna yönelik atılan tweetlerin belirlenen 4 yıllık dilim içerisinde belirli gün, ay ya da yılda yoğunlaşıp yoğunlaşmadığını tespit etme olanağı sunmuştur. Hashtag kategorisi, kullanıcıların attıkları tweet metninde yer alan hashtagleri ifade etmektedir. Genellikle birkaç kelimedenden oluşan hashtagler dahil olduğu tweetin içeriğini özetlemek ya da tweetleri kategorileştirmek adına son derece kullanışlıdır. Dolayısıyla bu çalışmada da kullanıcıların tweet metinlerine dahil ettikleri hashtaglerin bu ülkeden gitme isteklerine yönelik sundukları sebepler hakkında ipuçları taşıdığı varsayılmıştır. Bir diğer kategori olan tweet metni kategorisi, bu çalışmanın temel verisi olarak kabul edilmiştir. Kullanıcıların bu ülkeden gitme isteğini dile getirdiği tweetlerin içeriklerinin analiz edildiği bu çalışmada, göç motivasyonunu etkileyen unsurların tespiti için bu tweet metinleri temel kaynak olarak belirlenmiştir. Öte yandan, Twitter ara yüzünden yapılan gelişme arama sonucu tweetlerin atıldığı saat ve bazı tweetlerde konum bilgisine erişilse de bu bilgilerin veri analizi aşamasında anlamlı bir sonuç ortaya koymayacağı düşünüldükçe kategoriler dışında bırakılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Göçün Tanımı ve Nedenleri

Göç, kadim geçmişiyle insanlık tarihinde sıklıkla tecrübe edilen önemli bir olgu olarak yer alırken aynı zamanda birçok farklı (sosyoloji, tarih, iktisat, antropoloji, hukuk, uluslararası ilişkiler vb.) bilim dalının ortak öznesi haline gelmiştir. Bu sebeple literatürde farklı bilim dalları tarafından yapılmış çok sayıda göç tanımı ile karşılaşmak mümkündür. Ancak her bir tanımın göçün farklı niteliğine vurgu yapması nedeniyle üzerinde uzlaşa sağlanmış tek bir özel tanım bulunmamaktadır. Yine de genel geçer olarak kabul edilen bir göç tanımına yer vermek gerekirse, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) için Bülent Çiçekli editörlüğünde hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğü'ne göre göç, “süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir” (Uluslararası Göç Örgütü, 2009: 22). Ancak göç, temelde nüfus hareketi ile sonuçlanan bir eylem olsa da öncesi ve sonrası bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken uzun, zorlu ve karmaşık bir süreçtir. Daha geniş bir perspektiften bakan ve göçün sosyal boyutlarını da içeren Mangalam (1968: 8)'in göç tanımına göre göç: “Göçmen olarak adlandırılan bir topluluğun, önceden hiyerarşik olarak değerlendirilmiş bir dizi değerler seti ya da değerlendirilmiş amaçlar ekseninde karar vermesiyle başlayan, etkileşim sistemlerinde değişikliklerle sonuçlanan, bir coğrafi konumdan diğerine nispeten kalıcı bir şekilde uzaklaşmasıdır”. Marshall Gordon (1999: 685)'un Sosyoloji Sözlüğü'ne göre ise “göç (az veya çok) bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir”. Her üç tanımda da görüldüğü üzere, göç her şeyden önce bir yer değiştirme veya “yeniden yerleşme” (Bartram vd., 2017: 13) hareketi olarak okunabilir. Bu yer değiştirme hareketi ülke sınırları içinde olabileceği gibi ülke sınırlarının dışına yönelik de gerçekleştirilebilir. Her nasıl olursa olsun bütün göç hareketleri, yeni yaşam koşullarına perde aralayarak Benson ve O'Reilly (2009: 1)'nin ifadesiyle “yeni bir başlangıç” yapma fırsatı sunmaktadır.

Evrensel olarak kabul edilmiş bir göç tanımının bulunmayışının bir diğer sebebi küreselleşmeyle birlikte göç mefhumunun klasik göç tanımlamalarından uzaklaşarak temel boyutlarıyla saptanabilir olmaktan çıkmış olmasıdır (Sunata, 2005: 184). Massey vd. (1998: 3) uluslararası göçü analiz etmek üzere kullanılan mevcut kavramsal çerçevenin sınırlarının sanayi çağına özgü toplumsal koşullardan hareketle çizilmiş olduğunu ve bu nedenle sanayi sonrası toplumu açıklamak noktasında yetersiz kaldığını savunmaktadır. Benzer şekilde Castels (2008: 2) de 19. ve

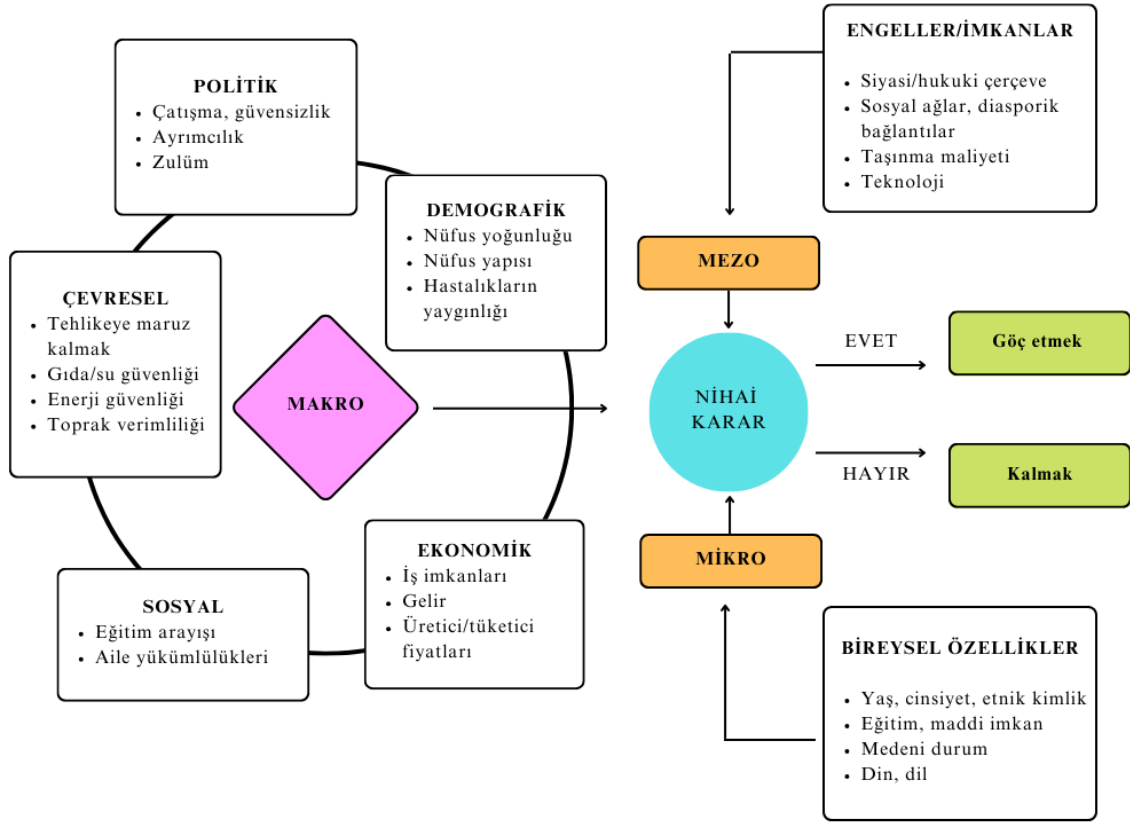
20. yüzyıllarda görülen tipik göç modellerinin artık miadını doldurduğunu düşünmektedir. Dahası Castels, önceki yüzyıllardan farklı olarak 21. yüzyılda “yaşam tarzı” odaklı hareketliliğin önem kazandığını ifade etmektedir. Bu durum özellikle göç literatüründe ciddi tartışmalara kapı aralarken aynı zamanda yeni göç tanımlarının yapılmasını ya da göç yerine farklı kavramların kullanılmasını gerekli kılmıştır. Bu noktada göç kavramına alternatif olarak sunulan yeni kavramlar ortaya atılmıştır. Örneğin Castels (2008), modern insanın durumunu ifade etmek adına göç yerine “*hareketlilik (mobility)*” kavramını alternatif olarak sunmaktadır. Çünkü Castles (2008)’a göre göç ile ilgili yerleşik söylem göçe kötü, ilkel, zararlı, işlevsiz gibi bir dizi olumsuz özellik atfederken hareketlilik kavramı göçün aksine eşitlik temelinde yükselerek çok daha olumlu, tarafsız bir izlenim vermektedir. Ayrıca hareketlilik kavramı kısa, uzun, geçici ya da kalıcı fark etmeksizin uluslararası insan hareketliliğinin bütün varyasyonlarını içine aldığı için çatı kavram niteliğine sahiptir.

Tekeli (2008) ise göç kavramına karşılık “*yaşam güzergâhı*” kavramını önermektedir. Tekeli’nin klasik göç hareketlerinden farklı bir yerde konumlandığı bu yer değiştirme biçimi küreselleşmenin bir ürünü olan yeni bir yaşam şekline göndermede bulunmaktadır. Bu yeni yaşam şeklinde yer değiştirmek bireyler için son derece alışıldık bir duruma karşılık gelmektedir. Bireyler hayatları boyunca bir yere bağlı kalmak yerine içinde buldukları mevcut şartlara göre yeryüzündeki çeşitli seçenekler arasında sürekli olarak hareket etmektedir. Tekeli’ye göre “insanın yerle ilişkisi böyle bir güzergâh halinde düşünüldüğünde yer değiştiren insan, göç eden insan olmaktan çıkarak, dünyadaki güzergahını gerçekleştiren bir insana dönüşür. Göç kavramı anlamını yitirir” (2008: 183). Erbaş (2019: 14-15) ise son yıllarda bireyler tarafından tecrübe edilen göç biçimini bir “gidiş” olarak değil bir “kaçış” şeklinde değerlendirmektedir. Bu anlamda Erbaş (2019)’a göre hedef ülkenin belli olduğu gidişlerden varılacak ülkenin belli olmadığı kaçışlara doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Sonuç olarak; ortaya atılan her yeni kavram ve düşünce göç olgusunu farklı bakış açısıyla çerçeve içine alırken modern dünyada sınırları keskin hatlarla çizilmeyen göç pratiğinin nasıl okunması gerektiğine dair fikirler sunmaktadır. Bu durum ise göç ve hareketlilik kavramları arasındaki ayrımı bulanıklaştırmaya hizmet etmektedir.

Bireyleri göç fikrine götüren ya da karar aşamasını hızlandıran nedenler genellikle birden fazla ve birbiriyle ilişkili olmaktadır. Bu anlamda Castelli (2018) makro, mezo ve mikro faktörlerin birlikte harekete geçerek nihai göç kararının verilmesinde etkili olduklarını dile getirmektedir. Castelli’ye göre makro faktörler arasında siyasi, demografik, sosyo-ekonomik ve çevresel durumlar yer almaktadır. Makro faktörler genellikle zorunlu göç kararının alınma aşamasında oldukça etkili olmaktadır. Mezo faktörler arasında ise iletişim teknolojileri, toprak gaspı ve diasporik bağlantılar ön plana çıkmaktadır. Bu faktörler arasından özellikle iletişim teknolojilerinin gücü son yıllarda yadsınamayacak kadar etkili gözükmektedir. Bireyler ve gruplar arası iletişimin yeni bağlantı noktası olan sosyal medya platformlarında, farklı dünyalara ait iyi yaşam koşullarının sunumu bireyler için farkındalık artırıcı bir unsur olarak işlev görmektedir. Böylelikle giderek daha çok sayıda insan daha iyi bir hayat için yer değiştirme arzusunun peşinden gitmektedir. Karar aşamasının bir diğer halkası

olan mikro faktörler yaş, cinsiyet, eğitim, din, medeni durum, maddi imkân vb. göçe yönelik kişisel bakışı etkileyen bireysel faktörleri içermektedir. Mikro faktörler de tıpkı mezo ve makro faktörler gibi göç kararının sonuçlanmasına önemli katkı sağlamaktadır.

Şekil 1: Göçün Karmaşık İtici Güçleri: Makro, Mezo ve Mikro Faktörler

Kaynak: Foresight: Migration and Global Environmental Change, 2011'den faydalanarak Türkçe'ye çevrilmiştir.

Özetle; göç etme kararı alınması güç bir karardır ve nihai karara giden süreçte birçok faktör araya girerek sonuca kesinlik kazandırmaktadır. Dolayısıyla göçü bir süreç olarak değerlendirmek ve bu sürece etki eden örüntüleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu yüzden farklı göç türlerini açıklamak göç deneyimini anlamak açısından önemli görülmektedir.

2.2. Göç Türleri

Genel göç tanımları incelendiğinde göçlerin süresi, biçimi ve nedenine ilişkin bilgilerin bu tanımlar içinde eksik kaldığı ya da muğlak bırakıldığı görülmüştür. Tanımlar içerisindeki bu boşluk pek çok araştırmacı tarafından göç mefhumunu kategorize ederek giderilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple literatürde amacına, süresine, yapısına, niteliğine, gerçekleştiriliş tarzına vb. faktörlere

dayanarak yapılan farklı göç sınıflandırmaları bulunmaktadır. Bu sınıflandırmalar arasından en bilindik olanı Thomas Faist'e aittir. Thomas Faist (2003: 47) göç türlerini sınıflandırırken beş kriter üzerinde durmaktadır: *Alan (yerel-uluslararası)*, *zaman (geçici-kalıcı)*, *boyut (bireysel-grup-kitlese)*, *sebep (gönüllü-zorunlu)* ve *yasal durum (yasal-yasadışı)*. Faist'in beş kriterinden ilki olan alan, gerçekleştirilen göçün kalkış ve varış noktalarını ölçüt olarak sınıflandırma yapmaktadır. Yerel ya da literatürdeki bir diğer adıyla iç göç, "aynı ülke içinde bir bölgeden diğerine yapılan göç" (Bartram vd., 2017: 191) hareketlerini kapsarken "kişilerin geçici veya daimî olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları" (IOM, 2009: 41) uluslararası göç olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası göçün en bariz kriteri göç sürecine birden fazla ülkenin dahil olmasıdır.

Faist ikinci kriterinde, göçü zamansal boyutuyla ele alarak geçici ve kalıcı şeklinde kategorize etmektedir. Faist'in geçici ve kalıcı göç sınıflamasına paralel olarak Uluslararası Göç Örgütü (2009) uzun ve kısa vadeli göç kavramlarını kullanmaktadır. Uzun vadeli göç, bireyin en az 1 yıllığına ikamet yeri değişimi yapması ön koşulunu taşıırken, kısa vadeli göç "dinlenme, tatil, arkadaş ya da akraba ziyareti, iş veya tıbbi tedavi amaçlarıyla gerçekleşen hareketler dışında en az üç aylığına ama bir yıldan az" süreyle gerçekleşen ikamet değişiklikleri olarak ifade edilmektedir. Bunun yanında göçün boyutu temel kriter alınarak yapılan sınıflandırma bireysel, grup ve kitlese göç kavramlarını içermektedir. Uluslararası Göç Örgütü (2009: 5) tarafından bireysel göç "kişilerin bireysel olarak veya aileleriyle birlikte göç ettiği durumları" ifade etmek üzere kullanılırken, kitlese göç "yüksek sayılarda ani insan hareketi" olarak tanımlanmaktadır. Somuncu (2006: 6), 1960 yılı itibarıyla göç hareketlerinin "birey" veya "grup" hareketinin ötesine geçerek kitlese boyuta ulaştığını ve böylece göçün coğrafi sahasının giderek genişlediğini belirtmektedir.

Göçe irade temelli bir çerçeveden bakıldığında ise karşımıza iki kategori çıkmaktadır: Zorunlu ve gönüllü göç. Zorunlu göç, "şiddet içeren anlaşmazlıklardan büyük ekonomik zorluklara kadar uzanan farklı koşullardan doğan, kişinin hayatta kalması veya mutluluğuna yönelik baskı veya tehdit olgularının sonucu" (Bartram vd., 2017: 151) olarak ortaya çıkan göç türünü ifade etmektedir. Zorunlu göçlere günümüzde eskiye nazaran daha az rastlansa da bu göç türü tamamen ortadan kalkmış değildir. Bu durumun tam karşısında konumlanan gönüllü göç ise bireylerin veya grupların kendi isteği doğrultusunda herhangi bir kısıtlama ya da baskıya maruz kalmadan yaptıkları göç hareketi (Koçak ve Terzi, 2012: 171) olarak tanımlanmaktadır. Gönüllü göç türü zorunlu göç türünün aksine tamamen bireyin rızası dahilinde gerçekleşmektedir. Dolayısıyla çok farklı istekler gönüllü göç kararının verilmesi noktasında rol oynayabilmektedir. Genellikle şahsi arzulardan kaynaklanan bu isteklerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür (Yalçın, 2004: 15; Koçak ve Terzi, 2012: 171): İyi bir eğitim almak, çalışma koşullarını iyileştirmek, yaşam standartlarını yükseltmek, içinde bulunulan çevreye yönelik duyulan bıkkınlık nedeniyle uzaklaşmayı tercih etmek, yeni yerler ya da yeni kültürler keşfetmeyi istemek vb. Adıgüzel (2018: 20), gönüllü göçlerin siyasal sebeplerden ziyade ekonomik ve sosyal sebeplere bağlı olarak gerçekleştirildiğini söylemektedir. Dolayısıyla

gönüllü göçün oluşumunda içinde bulunulan kaynak ülkenin itici faktörleri ile varılmak istenen hedef ülkenin çekici faktörleri son derece önem arz etmektedir. İtici faktörler, bireyin içinde göç tohumlarının filizlenmesine neden olan olumsuz unsurlar olarak görülürken, çekici faktörler bireyin gitmeyi düşündüğü ülkedeki daha talepkâr şartlar ile ilişkili olarak yorumlanır. Piore (1979)'ye göre göç kararını şekillendiren unsurlar arasında yaşanan ülkenin itici faktörlerinden ziyade hedef ülkenin çekici faktörleri ağır basan taraf olmaktadır.

Faist'in beş kriteri arasındaki son ikili ayrım yasal ve yasadışı göç kavramlarına karşılık gelmektedir. Uluslararası Göç Örgütü (2009: 14-15) bu iki kavram yerine düzenli ve düzensiz göç kavramlarını kullanmayı tercih etmektedir. Düzenli göç, "tanınan, yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç" hareketlerini ifade ederken, düzensiz göç "gönderen, transit ve alıcı ülkelerin düzenleme normlarının dışında gerçekleşen hareketler" olarak tanımlanmaktadır. Öte yandan Uluslararası Göç Örgütü düzensiz göç kavramını "gizli göç" kavramı ile çeşitlendirmektedir. Örgüt (2009: 21)'e göre gizli göç, "ülke vatandaşı olmayan bir kişinin, ülkeye giriş düzenlemelerini ihlal etmesi; ya da ülkeye yasal olarak giriş yapıp göç düzenlemelerini ihlal edecek şekilde süresini aşarak ülkede kalması" durumunda vuku bulmaktadır.

Günümüzde nüfus hareketliliği, yukarıda tanımlanan göç türleri ile sınırlı değildir. Özellikle küreselleşmenin beraberinde getirdiği ulaşım ve iletişim olanakları mekânsal zorunlulukları yerinden ederek insanlığa hareket serbestliği kazandırmıştır. Bunun bir sonucu olarak ise yeni göç türleri ortaya çıkmış ve göçmenlik halleri hiç olmadığı kadar çeşitli biçimlerde görülmeye başlanmıştır. Nitekim bu çeşitlilik literatüre de yansımıştır. Bu noktada araştırmacılar tarafından "emeklilik göçü, boş zaman göçü, karşı-kentleşme, ikinci ev sahipliği, eğlence arayışı, mevsimlik göç" (Benson ve O'Reilly, 2009: 3) gibi bir dizi kavram ortaya atılmıştır. Ancak Benson ve O'Reilly'e göre bu kavramsallaştırmaların hiçbiri artan göç çeşitliliğini kapsayacak çatı kavram niteliğine sahip değildir. Bu nedenle Benson ve O'Reilly (2009: 1-3) bu çeşitliliği tek bir potada eritecek olan "*yaşam biçimi göçü (lifestyle migration)*" kavramının kullanımını önermektedir. Yaşam biçimi göçü, en temelde kaçışla ilgilidir. Bir yerden ya da bir şeylerden kaçan bireyler çıktıkları bu yolculukta kendilerini keşfetmekte ve yeniden inşa etmektedirler. Benson ve O'Reilly (2009)'e göre yaşam biçimi göçmenleri çok farklı hareketlilik motivasyonlarına sahiptir ancak her bir göçmen için ortak olan duygu soyut bir "iyi yaşamın" arayışı içerisinde olmalarıdır. Yaşam tarzı göçmenlerinin hareket etmeden önceki hayat koşulları birbiriyle kıyaslandığında daha "iyi yaşam" arayışının bireyler nezdinde son derece göreceli bir çabaya karşılık geldiği görülmektedir. Ayrıca iyi yaşam arayışı bireyler için ilk göç eyleminden sonra da sürekli olarak devam etmektedir. Dolayısıyla "yaşam tarzı göçü" bir kereye mahsus bir eylem olarak ortaya çıkmaktan ziyade bireyin yaşamı boyunca peşinden gittiği bir arayışa karşılık gelmektedir. Benson ve O'Reilly (2009: 3) bu tür bir arayışı mümkün kılan bir dizi toplumsal gelişmenin varlığından söz etmektedir. Nitekim bu gelişmeler arasında ilk sırada küreselleşme ardında ise onun sonucu olarak görülebilecek bireyselleşme, artan hareketlilik, çalışma yaşamında esneklik, küresel zenginlikteki göreceli artış yer almaktadır.

2.3. Göçün Nedenlerini Açıklamaya Yönelik Kuramlar

Modern dünyada göç, tek bir teori ile açıklanamayacak kadar çeşitli ve çok yönlüdür. Bu sebeple göç olgusunu açıklamaya yönelik kuramların her biri göçü farklı bir bakış açısıyla çerçeve içine almaktadır. Göç kuramları, çeşitli araştırmacılar tarafından literatürde farklı şekillerde sınıflandırmalara tabi tutulmuştur.² Massey vd. (1993) farklı uluslararası göç teorilerini tartıştıkları ve birleştirdikleri çalışmalarında yaptıkları ayırım en yaygın kabul gören sınıflandırmalar arasında yer almaktadır (Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019: 19). Tablo 1’de Massey vd. (1993) uluslararası göçün başlangıcını ve devamlılığını açıklamak amacıyla yaptıkları ikili sınıflandırmaya yer verilmiştir.

Tablo 1: Uluslararası Göçün Başlangıcı ve Devamlılığını Açıklayan Göç Teorileri

Uluslararası Göçün Başlangıcını Açıklayan Kuramlar	Uluslararası Göçün Devamlılığını Açıklayan Kuramlar
<ul style="list-style-type: none"> • Neoklasik Makro Göç Teorisi • Göç Sistemleri Teorisi • İkili İşgücü Piyasası Kuramı • Dünya Sistemleri Teorisi • Hareketlilik Geçiş • İtme-Çekme Kuramı • Neoklasik Mikro Göç Teorisi • Davranışsal Modeller • Sosyal Sistemler Teorisi • İşgücü Göçünün Yeni Ekonomisi	<ul style="list-style-type: none"> • Göç Sistemleri Teorisi • Dünya Sistemleri Teorisi • Sosyal Sermaye Teorisi • Kurumsal Teori • Ağ Teorisi • Kümülatif Nedensellik

Kaynak: Hagen-Zanker, 2008’den faydalanarak Türkçe’ye çevrilmiştir.

Massey vd. (1993) yaptıkları ikili ayrıma benzer bir perspektifi Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı (2019)’nın “Küresel Hareketlilik Çağında Göç Kuramları ve Temel Kavramlar” adlı çalışmasında görmek mümkündür. Söz konusu sınıflandırmaya Tablo 2’de yer verilmiştir. Bu tez çalışmasında, Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı (2019)’nın yaptığı sınıflandırma kullanılarak göçü başlatan nedenler üzerine odaklanan yaklaşımların açıklamasına yer verilmiştir. Bu yaklaşımların tercih edilmesinin temel nedeni çalışmanın bulgular kısmında Twitter kullanıcıların bu ülkeden gitme isteğine neden olan motivasyonların analiz edilecek olmasıdır. Uluslararası göçü başlatan nedenler üzerine olan teorilerin, Twitter platformu üzerinden elde edilen verilerin analizi noktasında kuramsal zemin sağlayacağı düşünülmüştür.

² Literatürde göç kuramlarını farklı ölçütlere dayalı olarak sınıflandıran bazı çalışmalar şu şekildedir: Massey vd., 1993; Faist, 2000; Portes ve Rumbaut, 2006; King, 2012; Arango 2018.

Tablo 2: Göçün Nedenleri ve Devamlılığı Üzerine Yaklaşımlar

Göçü Başlatan Nedenler Üzerine Yaklaşımlar	İnsan Hareketliliğinin Devamlılığını Açıklamaya Çalışan Yaklaşımlar
<ul style="list-style-type: none"> • İtme Çekme Modeli • Neoklasik Ekonomi Kuramı • Göçün Yeni Ekonomisi • İkili İşgücü Piyasası Kuramı • Dünya Sistemleri Kuramı	<ul style="list-style-type: none"> • Ağ Kuramı • Göç Sistemleri Kuramı • Kuramsal Kuram • Ulusaşırı Kuram • Kümülatif Nedensellik
<ul style="list-style-type: none"> • Çatışma ve Göç Kültürleri Kuramı	

Kaynak: Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı, 2019

Göç literatüründe uluslararası göçün neden başladığını açıklamak üzere çeşitli teorik modeller önerilmiştir. Bu teorik modellerden biri Everett Lee'nin itme-çekme (*push-pull*) modelidir. Lee (1966), göçün hem arz hem de talep tarafına bakarak göçü bireysel düzeyde bir itme-çekme çerçevesi içinde formüle eden kişidir. Lee kuramında, göçün çıkış ve varış noktalarındaki olumlu ve olumsuz etkenlerin göçmen adaylarını göçe doğru itmekte ya da çekmekte olduğunu ifade etmektedir (Hagen-Zanker, 2008: 9). İtici faktörler arasında; demografik büyüme, düşük yaşam standartları, ekonomik fırsat yoksunluğu, siyasal baskı yer almaktadır. Çekici faktörler ise emeğe olan talep, boş araziler, cazip ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlükleri içermektedir (Castels ve Miller, 2008: 31). Öte yandan, Lee'nin kuramında aşılması gereken bir dizi araya giren engeller bulunmaktadır. Aşılması gereken engellere; fiziksel mesafe, yolculuk maliyeti, dil ve farklı yaşam biçimleri gibi kültürel engeller örnek olarak verilebilir. Bunların yanında, uluslararası sınırlar ve göç kısıtlamaları gibi siyasi engeller de araya girebilmektedir. Lee'nin göç modelinde bireysel faktörler de önemli rol oynamaktadır. Lee'ye göre insanların sahip oldukları ekonomik durumlar, yaşam evreleri veya kişilikleri itici ve çekici faktörlere verecekleri tepkinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Örneğin bekar ve işsiz bir genç için varış noktasındaki iş fırsatları önem arz ederken çocuk sahibi bir aile eğitim sistemi ile yakından ilgilenmektedir (Lee 1966'dan aktaran: King, 2012: 13).

Göçü başlatan nedenler üzerine açıklama getiren bir başka kuram neoklasik ekonomi kuramıdır. Geriye dönüp bakıldığında neoklasik ekonomi kuramı göç hakkındaki teorik düşüncenin kısa tarihinde önemli bir kırılma noktasını temsil etmektedir. Bu kuram, bireysel karar alma süreçlerine ilişkin mikro düzeyde bir bakış açısı ile yapısal belirleyicilere ilişkin makro düzeyde bir bakış açısını bir araya getirmektedir. Neoklasik ekonomi modelinin makro düzeyi, göçün iş gücü ve sermayenin coğrafyalar arasındaki eşitsiz dağılımından kaynaklandığını söylemektedir. Buna göre bazı ülkeler veya bölgelerde emek sermayeye göre sınırlı ve buna bağlı olarak ücret seviyesi yüksekken diğer ülkeler veya bölgelerde tam tersi bir durum söz konusudur. Bu sebeple bireyler emeğin bol ve ücretlerin düşük olduğu ülkeler veya bölgelerden, emeğin sınırlı ama ücretlerin yüksek olduğu ülkelere doğru göç etme eğilimindedir (Arango, 2018: 106-107).

Kuramın mikro düzeyi ise bireylerin göç etme kararının bir tür maliyet-fayda hesaplamasına dayandığını ileri sürmektedir. Kişisel tercihe vurgu yapan mikro düzeye göre bireyler, doğdukları yerde kalma veya farklı alternatif hedeflere doğru hareket etmenin görece maliyeti ve faydalarının karşılaştırmasını yaparak yola çıkmaya karar veren rasyonel aktörlerdir (Castels ve Miller, 2008). Dolayısıyla bireylerin gidecekleri hedef ülkede kazanmayı umdukları ücret seviyesi göç etmenin maliyetinden daha yüksekse bireyler göç etmeyi tercih etmektedir (Chiswick, 2000). Çünkü Massey vd. (1993: 341)'e göre göç etmenin taşınma, barınma, yolculuk masrafları gibi maddi zorlukları olabileceği gibi yeni bir kültüre uyum sağlama ya da yeni bir dil öğrenme gibi zahmetleri de bulunmaktadır. Bu noktada neoklasik teori, göç etmeye karar veren bireylerin faydayı maksimize ettiğini varsaymaktadır. Çıkış ve beklenen varış ülkesi arasında yapılan karşılaştırmalar sonucunda kimi bireyler içinde buldukları ülkede kalmanın daha kazançlı olacağını düşünürken kimileri de diğer ülkelere gitmenin daha faydalı olacağına karar vermektedir (Borjas, 1989: 461).

Göçün yeni ekonomisi yaklaşımını neoklasik teorinin varsayım ve sonuçlarına yönelik bir tür eleştiri olarak görmek mümkündür (Stark ve Bloom, 1985). Bu yeni yaklaşımın temel argümanı, göç etme kararının bireyin tek başına verdiği bir karar olmaktan ziyade hane halkının da dahil olduğu kolektif bir karar olduğu yönündedir. Massey vd. (1993: 436)'e göre bireylerin aksine hane halkları göçün olası risklerini gözetererek hanedeki iş gücünün yani gelir kaynaklarının dağılımını çeşitlendirmektedir. Bu dağılım sayesinde hane halkı birlikte göç etmemekte bunun yerine hane üyelerinden bazıları yerel ekonomide faaliyette bulunurken diğerleri haneye destek olmak adına bölge ya da yurt dışına göç etmektedir. Dolayısıyla göçün yeni ekonomisi yaklaşımında göç kararı özünde stratejik bir karardır ve karar aşamasında hane halkının refahı gözetilmektedir (Hagen-Zanker, 2008: 12). Geleneksel göç yaklaşımlarının aksine ailenin göçte oynadığı role sıklıkla vurgu yapan göçün yeni ekonomisi yaklaşımı, bu tutumu ile göç kararında ülkeler arası ücret farklılıklarına atfedilen önemi büyük ölçüde azaltılmıştır. Kurama göre, ülkeler arası ücret farklılıkları göçün gerçekleşmesi için vazgeçilmez etkenler değildir (Arango, 2018: 110).

Bir diğer teori olan ikili işgücü piyasası kuramı Michael Piori'nin düşüncelerine dayanmaktadır. Ona göre uluslararası göç, ileri sanayi toplumlarının yabancı iş gücüne yönelik yapısal talebinden kaynaklanmaktadır (Arango, 2018: 111). Piore, ileri sanayi toplumlarının ekonomik yapısının doğasında ikiye bölünmüş bir iş gücü piyasasının bulunduğunu vurgulamaktadır. Yüksek ücretli işlerin olduğu birincil sektör ve daha düşük ücretli vasıfsız işler için ikincil bir sektör vardır. Bu ikili yapıda, yerli nüfus yüksek ücretler nedeniyle birincil sektörde çalışmayı tercih ederken ikincil sektör yerli nüfus için cazibesini kaybetmektedir. Ancak göçmenler kendilerini hedef ülkenin bir parçası olarak görmedikleri için yerli nüfusun yapmak istemediği ikincil sektör işleri yapmak konusunda kendilerini daha motive hissetmektedir ve bu motivasyon onları göçe eğilimli hale getirmektedir (Hagen-Zanker, 2008: 7).

1970’lerde ortaya çıkan ve tarihsel-yapısalcı yaklaşım geleneğine ait olan dünya sistemleri kuramı dünya sistemindeki eşitsiz ekonomik ve siyasal güç dağılımının altını çizmektedir (Castels ve Miller, 2008: 34). Bu kuramın temsilcisi Wallerstein, dünya ölçeğindeki ülkeleri küresel piyasa ekonomisi içindeki konumlarına göre merkez, çevre ve yarı çevre ülkeler olmak üzere sınıflandırmaktadır. Kurama göre, uluslararası göçün ülkeler arasındaki ücret farklılığıyla hiçbir ilgisi yoktur. Merkezde olan kapitalist ekonomik ilişkilerin az gelişmiş çevre ülkelere nüfuz etmesi yurt dışına göç etmeye eğilimli mobil bir nüfus yaratmakta ve uluslararası göç için katalizör işlevi görmektedir (Massey vd., 1993: 444-448). Sonuç olarak; uluslararası göç ülkeler arasındaki eşitsizliğin azalmasına yol açmak yerine eşitsizlik makasının giderek açılmasına neden olmaktadır (Arango, 2018: 112).

İbrahim Sirkeci ve Jeffrey H. Kohen’in öne sürdüğü çatışma ve göç kültürleri modeli hem göçü başlatan hem de göçün devamlılığını sağlayan nedenler üzerinde durmaktadır. Bu model en temelde, “zorunlu ve gönüllü göç ayrımını reddederek, her düzeydeki çatışmaların, gerilimlerin, zorluk ve anlaşmazlıkların insanların ve grupların yer değişmesine neden olduğu gerçeğinden hareketle, her göçün şu veya bu biçimde bir çatışma üzerine kurulduğu” (Tilbe ve Sirkeci, 2015: 1) varsayımına dayanmaktadır. Buna göre küçük veya büyük fark etmeksizin çeşitli düzeylerde ve alanlarda (siyasi, ekonomik, kültürel, dinsel vb.) ortaya çıkan çatışmalar tarihin çeşitli dönemlerinde bireylerin hem ulusal sınırlar içinde hem de ulusötesi hareketliliğinin belirleyicisi olmuştur (Sirkeci ve Cohen, 2015: 9; Tilbe, 2015: 461). Bu noktada “esnek ve geniş bir çatışma kavramı” kullandıklarını belirten Sirkeci ve Cohen (2015: 9)’a göre çatışma kavramı, şiddete atıfta bulunmamakla birlikte “birey veya hanehalkının gereksinimleri, arzuları, talepleri ve buldukları ortamın onlara sunabildikleri arasındaki uyumsuzluğu” (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019: 26) ifade etmektedir. Söz konusu uyumsuzluk, bireylerde güvensizlik algısını açığa çıkarmaktadır ve bireyler bu güvensiz ortamdan kurtulmak ya da kaçmak adına göçü bir çıkış yolu olarak görmeye başlamaktadır (Sirkeci ve Cohen, 2015: 16; Sirkeci ve Göktuna Yaylacı 2019: 27). Öte yandan bu modelde göçün devamlılığı “göç kültürleri” üzerinden açıklanmaktadır. Bu açıklamaya göre bireyler, farklı ülkeye yerleşip güvenlik endişelerini azaltsa dahi yeniden göç hareketliliğine katılabilmektedir (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019: 30).

2.4. Küreselleşme ve Göç

Bauman (2012: 8)’in “önümüzde duran dünya’nın niteliği” olarak betimlediği küreselleşme, en temelde hayatın her alanında dünya çapında birbirine bağlılığın genişlediği, derinleştiği ve hız kazandığı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Held vd. 2000: 14). Held vd. (2000: 15)’e göre küreselleşme 4 tür değişiklikle karakterize edilmektedir: İlki, sosyal, siyasi ve ekonomik faaliyetlerin sınır tanımaksızın bölgeler veya kıtalar arasında yayılmasını içermektedir. İkincisi, dünya ölçeğinde ticaret, yatırım, finans, kültür, göç gibi konularda birbirine bağlılığın giderek arttığını göstermektedir. Üçüncüsü, iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte fikirlerin,

malların, bilginin, sermayenin ve insanların yayılma hızının arttığına dikkat çekmektedir. Dördüncüsü ise küresel etkileşimin hızlanmasıyla yerel meseleler ile küresel meseleler arasındaki sınırların giderek muğlak bir hal almış olmasıdır. Tüm bu gelişmeler dünyayı eski görünümünden giderek uzaklaştırırken göç literatüründe küreselleşmenin bu evresi bazıları tarafından “göç çağı” olarak nitelendirilmiş (Castels ve Miller, 2008) ve göçün doğası önemli değişimlere şahitlik etmiştir. Öyle ki, küreselleşmenin bir sonucu olarak artan, hız kazanan ve farklılaşan göç olgusunu betimlemek belirsizliklerle dolu bir hal almıştır. Nikos Papastergoadis (1999), bu belirsizliğe dikkat çekmek adına “göç türbülansı” kavramını kullanmaktadır. Papastergoadis (1999: 1-2)’a göre modern dünya çalkantı halindedir ve bu yoğun hareketliliğin sonuçları tarihte hiç olmadığı kadar tahmin edilebilir olmaktan uzaktır.

Küreselleşme her şeyden önce göç alan ve göç veren ülkeler arasındaki yer değiştirme hareketini kolaylaştırarak (Czaika ve De Haas, 2014: 285) uluslararası göçün yaygınlaşması ve hız kazanmasında etkili olmuştur. Dahası, küreselleşme sonucunda tarih boyunca yaşanmış göç hareketlerine yol güzergâhlığı yapan belli başlı göç koridorlarına çok çeşitli seçenekler eklenmiştir (Karataş ve Ayyıldız, 2021: 476). Alternatif yol güzergâhlarının artan önemi ise ülkeler arasında rekabetin ortaya çıkmasına neden olarak ülkelerin bu yeni durum için etkin göç politikaları geliştirmesine katkı sağlamıştır. Her ülke başta iyi eğitilmiş ve yüksek vasıflı iş gücünü kendi ülkesine çekebilmek adına bu yarışta yer almıştır. Bu yarışın özneleri konumunda yer alan bireyler için ise hedef ülke/bölge yelpazesi giderek genişlemiştir (De Haas vd., 2019: 888). Özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile coğrafi sınırları aşmak kolaylaşırken dünya üzerindeki her bir nokta bireyler için alternatif yaşam seçeneği haline dönüşmüştür. Bu dönüşümün yaşanmasında tüketim toplumunun etkisi de yadsınmaz bir gerçeklik olarak görülmüştür. Çünkü Bauman (2012)’a göre tüketim odaklı toplumlarda bireyler hareketliğe ihtiyaçtan ziyade arzu ettikleri için başvurmaktadır. Dolayısıyla bireyler içinde buldukları tüketim toplumunda artık sadece ürünleri değil farklı yaşam olasılıklarının bulunduğu ülkeleri de tüketmek üzere yola çıkmaktadır. Öyle ki, Williams ve Hall (2000) ve Bell ve Ward (2000) gibi turizm araştırmacıları günümüzde üretim odaklı göç yerine tüketim odaklı göçe doğru bir geçişin yaşandığını dolayısıyla turizm ve göç olgusunun daha fazla iç içe geçtiğini savunmaktadır.

Küreselleşme sürecinde uluslararası göçün genişlediği, derinleştiği ve hız kazandığı dönemi moderniteyi katı ve akışkan olarak iki evrede inceleyerek kuramını inşa eden Bauman’ın kavramlarıyla da anlamlandırmak mümkündür. Bauman (2018) en temelde, günümüz modern toplumlarının birtakım yeni ve değişik yollarla akışkanlık kazandığını söylemektedir. Bauman’ın akışkanlık kavramının merkezinde, “kalın” ve istikrarlı sosyal kurumların (sınıf, aile, emek, topluluk, mahalle ve ulus-devlet) önemini yitirerek yerlerini “ince” ve esnek kurumlara bıraktığı fikri yer almaktadır. Ancak bu yeni akışkan form Bauman (2018: 13)’a göre, katılımın bir zıddı değil aksine katılım arayışının/beklentisinin bir sonucudur. Bauman “*Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*” adlı kitabında akışkan modernitenin yükseldiği dönemin merkezine hareketlilik mefhumunu

koymaktadır. Bauman (2012: 8)'a göre “Hareketlilik, gıpta edilen değerler arasında en üst sıralara yükselmekte; ve her zaman eşitsiz dağıtılan kıt bir meta olan hareket özgürlüğü hızla, geç modern ya da postmodern zamanların temel katmanlaştırıcı unsuru haline gelmektedir”. Bauman kuramında söz konusu katmanın küreseller ve yereller arasında ve eşitsizlik temelinde yükseldiğine dikkat çekmektedir. Bauman (2012: 9)'a göre nüfusun belli kesimi hareketlilik sonucu küresel hale gelirken arta kalan kesim yerel olana saplanıp kalmaktadır. Bir başka ifadeyle, biri için hareketlilik ancak diğeri için hareketsizlik pahasına gerçekleşmektedir. Bu karşıt durum, küreselliğin yani hareketliliğin üstün bir değer olarak nitelendirilmesine yol açarken yerelliğin toplumsal sefaletin ve alçalmanın bir göstergesi olarak görülmesine neden olmaktadır. Bu da hareketlilikte “kaybedenler” ve “kazananlar” olmak üzere iki taraf olduğu anlamına gelmektedir. Bauman (2012: 123)'ın ifadesiyle küreselleşen dünyada iyi olan ve imrenilen hayat hareket halindeki hayattır, hareketsizlik ise başarısızlığın, yenilginin, geride kalmışlığın habercisidir. Bu bağlamda akışkan modern dünya, göç etmeyi bir istisna olmaktan çıkararak adeta bir norma dönüştürmüştür. Bu durum ise davranışlar üzerinde etkisini göstererek hareket halinde olmanın makbul kabul edilip evde kalmanın başarısızlıkla ilişkilendirilmesine (De Hass, 2010: 1595) zemin hazırlamıştır.

Bauman'ın akışkan modern dünyada hareket halinde olmanın imtiyazlı konumuna yönelik anlatısı küreselleşme sürecinde çeşitlilik kazanan göç pratiklerini anlamlandırmak adına önemli gözükmektedir. Çünkü günümüzde yaşanan göç hareketlilikleri, motivasyon ve pratik açısından küreselleşme nedeniyle farklı bir biçimde seyretmektedir. Öyle ki Engbersen ve Snel (2013: 25), Bauman'ın akışkan modernite kavramından yola çıkarak göçün çağdaş biçimlerini anlamaya yardımcı olacak “akışkan göç” kavramını geliştirmiştir. Onlara göre günümüzde akışkan göçün yükselişe geçtiği bir aşamada yer alınmaktadır. Bu yeni aşamada bireyler yüksek bir hareket özgürlüğüne sahip olmakla birlikte bu hareketlilik oldukça şekilsiz bir forma karşılık gelmektedir. Artık yaşadığı ülkede bireysel arzularını ve hayallerini gerçekleştiremeyen her birey, beklentilerini karşılayabilme olanağı sunan farklı ülke arayışına girerek bir hareketliliğe başvurmaktadır. Hatta bireyler bu hareketlilik sonucu gittikleri yeni ülkede de beklentilerini karşılayamadıkları takdirde orada kalmak yerine yeniden yeni bir ülke arayışına girmektedir. Dolayısıyla bireyler geçmişte olduğu gibi bir kereye mahsus düşüncesiyle değil her an göç etme olasılığının mümkün olduğu fikriyle yer değiştirmektedir. Bireylerin bu tutumuna Bauman iyimser bir taraftan yaklaşır şu tespiti yapmaktadır (2012: 87): “Tüketiciler toplumundaki tüketiciler için hareket halinde olmak, aramak, bulamamak, daha doğrusu henüz bulmamış olmak, marazi bir durum değil, bir mutluluk vaadidir; belki de mutluluğun kendisidir”. Bu durum hem insanların göç algısında yaşanan değişime hem de dünya üzerinde çok büyük bir insan akışkanlığının var olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Bu akışkanlığın ivme kazanmasında iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmeler önemli rol oynamaktadır. Söz konusu gelişmeler sonucu dünya üzerinde varlığını devam ettiren “her kültür gündelik olarak öteki kültürlerle karşılaşırken” (Maalouf, 2009: 58) bireyler içinde buldukları ülkenin koşullarını alternatif olanlarla karşılaştırma imkânı elde etmektedir. Avcı-Aksoy (2020: 190)'a göre bu karşılaştırma, bireye farklı olana tanıma fırsatı kazandırırken aynı zamanda farklı olana

talep etme, var olanı değiştirme istenci gibi duyguları uyandırmaktadır. Dahası bireyler içinde yaşadığı coğrafyanın sınırlarının ötesinde başka fırsatların mümkün olduğunu kavrarken geleceğe yönelik beklentilerini yeniden gözden geçirmektedir. Geleceğe yönelik beklentilerini buldukları ülkenin sınırların ötesinde bulan bireyler için ise daha iyi bir yaşam şansı ufukta belirlemekte ve göç etme kararı giderek kesin bir hal almaktadır.

2.5. Beyin Göçü

Gönüllü göç hareketinin en bariz örneği olan ve göç literatüründe gittikçe önemi artan beyin göçü, “özellikle gelişmekte olan ülkelerden dış göç nedeniyle çok iyi eğitilmiş insanların kaybı” (Bartram vd., 2017: 55) olarak tanımlanmaktadır. Bir başka tanıma göre beyin göçü, başka ülkelerde daha umut verici fırsatlar aramak adına ana vatanlarını terk eden vasıflı profesyonelleri temsil etmektedir (Kwok ve Leland, 1982). Göç Terimleri Sözlüğü (2009: 5)’ne göre ise beyin göçü, “eğitim görmüş ve yetenekli kişilerin çatışma ya da fırsat azlığı gibi nedenler yüzünden menşee ülkeden üçüncü bir ülkeye göçü” olarak tanımlanmaktadır. Üç farklı tanımda da görüldüğü üzere, bu göç türü uluslararası göç sürecinin bir parçasıdır ve başrol oyuncularını iyi eğitilmiş, yüksek nitelikli, vasıflı bireylerden oluşmaktadır. Tam da bu sebeple beyin göçünü, Portes (1976: 491)’in de belirttiği gibi gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uçurumun giderek artması sonucu yüksek nitelikli bireylerin bu duruma yönelik verdikleri bir tepki hareketi olarak görmek mümkündür. Öte yandan detaylı bir biçimde ele alınacak olduğunda, beyin göçü kavramının en temelde “brain” ve “drain” kavramlarının birlikteliğinden oluştuğu görülmektedir. Buradaki “brain” kavramı; nitelik, beceri, yetkinlik gibi kelimelelere işaret ederken, “drain” ifadesi söz konusu hareketliliğin normal seyrinden ya da istenilenden daha fazla olmasına vurgu yapmaktadır (Giannoccolo, 2006: 3). Bu sebeple kavram, ima ettiği anlam nedeniyle olumsuz bir nitelik taşımaktadır. Öyle ki, bazı ülkeler beyin göçünü “karşılaşılan en büyük sorun” olarak nitelendirmiş ve mezunların göçünü “gençler arasında bulaşıcı bir hastalık” olarak adlandırmıştır (Gibson ve Mackenzie, 2011: 107).

Göç literatürünün üzerinde uzlaşı sağladığı görüşe göre beyin göçünün mazisi bilim tarihi kadar eskiye dayanmaktadır (Kurtuluş, 1998: 172). Adina-lulia ve Blaga (2015: 104)’ya göre Antik Çağda Atinalıların sahip oldukları en parlak beyinlerin İşkenderiye’ye göç etmesi beyin göçünün ilk örneklerini teşkil etmektedir. Esasen Ulusoy (2021: 5)’a göre ise literatürde beyin göçü kavramının ortaya çıkışına dair iki temel argüman bulunmaktadır. Bu argümanlardan görece daha yeni olanı Clements (2013)’e diğeri ise Gibson ve McKenzie (2011)’e aittir. Clements (2013)’e göre beyin göçü, Britanyalı gazetecilerin yüksek vasıflı kişilerin gerçekleştirdikleri hareketliliği göç alan ve göç veren ülkeler nezdinde değerlendirerek taraf ülkeler için kayıp veya kazanç olarak nitelendirmeleri sonucu ortaya atılan bir kavramdır. Gibson ve McKenzie (2011)’ye göre ise beyin göçü terimi, 1950 ve 1960’lı yıllarda Birleşik Krallıkta bulunan bilim insanı ve mühendislerin yüzlerini Kanada ve ABD’ye çevirmesi sonucu ortaya çıkan insan hareketliliğini tanımlamak üzere İngiliz Kraliyet Cemiyeti tarafından üretilen bir kavramdır. Bununla birlikte mevcut literatür, beyin göçü fenomeni için tek bir

kavram üzerinde hemfikir değildir. Beyin göçü, literatürde bazı akademisyenler tarafından “yeteneklerin göçü” (*migration of talent*) ya da “yüksek nitelikli göç” (*highly skilled migration*) gibi farklı ifadelerle de ele alınmaktadır. Dahası kavram, küreselleşme sonucu beyin hareketliliği ya da beyin dolaşımı (*brain circulation*) gibi kavramlarla da anılmaktadır (Altbach, 2013). Ancak alan yazında kavramın tanımsal esnekliği kabul edilmekle birlikte en yaygın bir biçimde “beyin göçü” olarak kullanılmaktadır. Buldukları ülkeden “...düşük maaş, imkân eksikliği, ekonomik güvensizlik, zayıf bilimsel ve teknolojik altyapı, politik çatışma ve genel istikrarsızlık” (Bartram vd., 2017: 57) gibi sebepler nedeniyle göç etmeyi tercih eden bireyler beyin göçü gerçekleştirmiş olurlar. Dünyada beyin göçünün takip ettiği yollar incelendiğinde genellikle az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere, gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere ya da gelişmiş ülkelere bir başka gelişmiş ülkeye doğru bir hareketin varlığı dikkat çekmektedir (Sağırılı, 2006: 86). Bu hareketlerin çıkış noktasında mümkün olan en iyi yaşam ve çalışma standardına sahip olmak yer almaktadır. Dolayısıyla bireyler bu olanakları vaat eden ülkelere doğru rota çizerek hedeflerine ulaşmayı ummakta veya amaçlamaktadır.

2.5.1. Beyin Göçü Türleri

Beyin göçü hareketi kendi içerisinde birkaç alt kategoriye ayrılmaktadır. Bunlara; beyin kazanımı (*brain gain*), beyin dolaşımı (*brain circulation*), beyin ihracı (*brain export*), beyin değişimi (*brain exchange*), beyin israfı (*brain waste*), beyin taşkını (*brain overflow*), gizli beyin göçü, sanal beyin göçü, gizli beyin göçü kavramları örnek olarak verilebilir. Beyin kazanımı, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere eğitim görmüş yüksek nitelikli bireyleri göç yoluyla kazanması olarak tanımlanmaktadır (Bartram, 2019: 55). Bu sebeple kavramsal açıdan beyin kazanımı, göç verdiği için dezavantajlı konuma yerleşen gelişmekte olan ülkelere ziyade göçe ev sahipliği yapan gelişmiş ülkelerin durumunu anlatmaktadır. Beyin kazanımı yoluyla gerçekleşen göç biçiminde hareketlilik gelişmekte olan ülkelere doğru olduğu için büyük oranda tek yönlüdür. Ancak gelişmiş olan ülkeler tarafından etkin bir biçimde yürütülecek göç politikaları sayesinde beyin kazanımının izlediği klasik rotayı tersine çevirmek söz konusu ülkeler için olasılık dahildedir. Bu durum gerçekleştiğinde gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru bir göç hareketi ortaya çıkmaktadır. Bu göç türü literatürde tersine beyin göçü olarak tanımlanmaktadır. Sunata (2014: 86)’ya göre tersine beyin göçü, beyin göçü yolu ile farklı ülkeye giden kişilerin yeniden kaynak ülkeye dönme sürecini ifade etmektedir. Bu sürecin sonucunda nitelikli beyinlerini kaybetmiş olan ülkeler tersine beyin göçü ile beyin kazanımı gerçekleştirmektedir.

Beyin dolaşımı (*brain circulation*), yüksek nitelikli insanların gelişmekte olan ülkelere ile gelişmiş ülkeler arasında gerçekleştirdikleri çift yönlü hareket olarak adlandırılır (Bartram, 2017: 55). Bu çift yönlü hareketliliğin ülkeler açısından sonuçları tartışmalı olmakla birlikte son dönem çalışmalarda beyin göçünün beyin dolaşımına dönüşerek kaynak ülkelerin ekonomilerine önemli katkıda bulunduğu fikri gündeme taşınmıştır (Rosenzweig, 2008; Daugeleine ve Marcinkeviciene,

2009). Bu fikrin destekleyicilerine göre yüksek nitelikli göçmenler, bir konumdaki kaynakları başka bir konumdaki kaynaklara bağlayan araçlar olarak hareket ettiklerinden (Saxenian, 2005) dolayı bu süreç sonucunda sadece göç alan ülkeler değil göç veren ülkeler de kazançlı konuma yükselmektedir (Bartram, 2017: 58). Bu anlamda literatürdeki yaygın görüş, göç eden yüksek nitelikli bireylerin yurt dışında elde ettikleri bilgi ve tecrübelerini ana ülkeye geri döndükleri takdirde kullanarak ülkelerinin ekonomik büyüme sürecine pozitif yönde katkıda sağlayacağını tahmin etmektedir (Beine vd., 2001; Cinar ve Docquier, 2004). Daha yakın zamanda Yu (2021), yaptığı çalışmasında yetenekli bireylerin gelişmiş ülkelere göç ederek oradaki gelişmiş teknolojileri ve becerileri ana vatandaki meslektaşlarıyla paylaşılması yoluyla ülkelerinin üretkenliğini artırmaya yardımcı olabileceklerini belirtmektedir. Sonuç olarak; alan yazında beyin dolaşımı beyin göçünün olumlu sonuçlarından biri olarak görülmektedir. Çünkü beyin göçü beyin dolaşımını tetiklemektedir ve bu süreçten hem ev sahibi ülkeler hem de kaynak ülkeler avantaj elde etmektedir. Böylece ülkeler arasındaki ekonomik eşitsizlik makası daralmaktadır.

Beyin israfı (*brain waste*) kavramı, eğitim görmüş yüksek nitelikli kişilerin kendi ülkelerinden göç ettikten sonra gittikleri ev sahibi ülkede yeteneklerini ve eğitimlerini çok az kullanabildikleri duruma karşılık gelmektedir (Mattoo vd., 2005: 2). Beyin israfı en temelde iki durumda varlığını göstermektedir (Pires, 2009: 3): Yasadışı göç (Hanson, 2006) ve beşerî sermayenin düşük uluslararası transferi (Chiswick ve Miller, 2007). İlk durum, yasadışı göçmenin ev sahibi ülkedeki yasal statüsü nedeniyle eğitim düzeyinden bağımsız olarak yüksek beceri gerektiren işlerden dışlanması ve bu nedenle düşük beceri gerektiren işlerde çalıştırılmasına işaret etmektedir. Buna karşılık, beşerî sermayenin uluslararası transfer edilebilirliğinin düşük olduğu ikinci durum ise yüksek nitelikli bir göçmenin gittiği ülkede niteliksiz işlerde çalışma olasılığının daha yüksek olduğunu ifade etmektedir (Chiswick ve Miller, 2007). Bu duruma verilebilecek en iyi örneklerden biri diploma denkliği uygulamasıdır. Yüksek nitelikli bir göçmenin ev sahibi ülkede kaynak ülkedeki statüsüne benzer bir pozisyonda çalışabilmesi için diploma denkliğine ilişkin şartları sağlamış olması gerekir (Pires, 2009: 3). Aksi takdirde yüksek nitelikli göçmen eğitim düzeyiyle orantılı bir iş bulamaz ve bu nedenle ya işsiz kalır ya da niteliksiz işlerde çalışmak zorunda kalır (Aure, 2013). Sajjad (2011: 35)'a göre taksî şoförü olarak çalışan doktorlar bu durum için iyi bir örnektir. Fakat literatürde beyin israfı olarak adlandırılan bu durumun zaman içerisinde göç alan ülke için bir kazanç dönüştürebileceğine yönelik bulgular da bulunmaktadır. Örneğin Pietka vd. (2012: 148), Polonya'dan Glasgow'a giden göçü inceledikleri çalışmalarında başlangıçta geldikleri ülkede sahip oldukları vasıfların ya da ücretlerin altında çalışan göçmenlerin ilerleyen yıllarda iş gücü piyasasındaki konumlarının iyileştiğini ve bu sayede göç alan ülkenin avantaj elde ettiğini raporlamıştır.

Beyin taşması (*brain overflow*), en temelde göç veren ülkede beynin aşırı üretimi ya da düşük kullanımı nedeniyle piyasada ortaya çıkan arz/talep açığından kaynaklanmaktadır. Bu durumda, ıskartaya çıkan beyinler piyasa tarafından emilemez ve nihayetinde taşarlar. Taşan beyinler ise

yabancı pazarlar tarafından emilir ve böylelikle beyin göçü gerçekleştirmiş olurlar (Iravani, 2011: 285). Joorabchi (1973: 46) ülkelerin karşı karşıya kaldıkları bu beyin taşmasının göç alan ülkelerin sunduğu cazip koşullardan ziyade göç veren ülkelerin iç koşullarıyla yakından ilişkili olduğunu söylemektedir. Örneğin Singapur, Malezya ve Tayland gibi mezun sayısının fazla olmadığı ülkeler düşük oranda göç verirken, Tayvan, Filipinler ve Güney Kore gibi çok sayıda mezunu olan ülkeler yüksek oranda göç vermektedir. Bu noktada Baldwin (1970: 364), beyin taşmasının bir boşalmadan ziyade taşma olduğu fikrine dikkat çekerek bunun büyük ölçüde bir problem olmadığını dile getirmektedir. Baldwin (1970)'e benzer şekilde Iravani (2011)'de beyin taşmasının yararlarına odaklanmaktadır. Iravani (2011: 286)'ye göre beyin taşmasına kaynaklık eden genel eğitilmiş işsizlik sorununun çözümü noktasında yaşanan bu taşkınlık faydalı gözükmektedir.

Beyin ihracı (*brain export*) kavramı, yurt dışına beyin ihraç eden ülkelerin gönderdikleri beyin karşılığında birkaç yıl boyunca sürekli olarak döviz aldığı ve dolayısıyla maddi bir kazanç elde ettiği durumlar için kullanılmaktadır. Bu göç türünde kendi iç piyasalarında yetişmiş insan sermayesini ememeyen ülkeler ihraç etmek üzere insan yetiştirme yolunu tercih etmektedir (Iravani, 2011: 286). Bununla birlikte beyin ihracı, göç veren ülkelerin kalkınmalarının önündeki engeli aşmaya yardımcı olacak bir çıkış yolu olarak da yorumlanmaktadır. Örneğin Nguyen (2014: 186-191), Vietnam'daki profesyonel göç üzerine yürüttüğü çalışmasında hükümetin kalkınmanın kilit rolü olarak gördüğü insan kapasitesini harekete geçirmek amacıyla vasıfsız iş gücü fazlasını ve belirli miktardaki vasıflı iş gücünü dünya pazarına ihraç etmeye çalışarak bir "git" yaklaşımı benimsediğini ifade etmektedir. Vietnam izlediği bu yaklaşımla elindeki iş gücünü ihraç ürününe dönüştürerek Asya'da uluslararası iş gücü hareketine dahil olan en büyük 10 iş gücü kaynağı ülke arasında kendine yer edinmiştir. Hatta öyle ki, uluslararası işçi dövizleri Vietnam'a sadece 2011 yılında toplam 9 milyar ABD doları kazandırmış ve bu rakam ülke GSYH'sinin %8'ine tekabül etmiştir. Nguyen (2014: 192)'e göre bu maddi kazancın dezavantajlı bir yanı da bulunmaktadır. Çünkü bizzat hükümet tarafından beyin ihracı bağlamında yurt dışına göçü teşvik edilen önemli sayıdaki göçmen ilerleyen yıllarda Vietnam'a geri dönmeyerek beyin göçüne neden olabilmektedir.

Beyin değişimi (*brain exchange*), kaynak ve hedef ülkeler arasındaki çift yönlü uzmanlık akışı olarak tanımlanmaktadır. Beyin değişimi kapsamında yer değiştiren bireyler bunu her şeyden önce sahip oldukları niteliklerine uygun bir işte ya da statüde çalışabilmek amacıyla yapmaktadır (Milio vd., 2012: 8). Straubhaar (2000), beyin değişimini günümüz koşullarında mümkün kılan önemli değişimlerin varlığından bahsetmektedir. Straubhaar (2000: 17)'a göre özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ile insan sermayesinin dünya çapındaki hareketinin maliyeti azalmış ve böylelikle beşerî sermaye uluslararası düzeyde hareketlilik kazanmıştır. Dolayısıyla bireyler beşerî sermayelerini saniyeler içinde dünyanın her bir köşesine ulaştırma dahası satma imkânı elde etmiştir. Bireylerin elde ettiği bu kolaylık ve esneklik aynı zamanda ikamet yerlerini seçmelerine de olanak sağlamaktadır. Bir başka deyişle, insanlar fiziksel olarak yer değiştirmeye gerek duymadan beşerî sermayelerini uluslararası arenada erişime açabilmektedir. Öte yandan

Iravani (2011: 286)'ye göre beyin değişimi olgusu, beyin kaybının yarattığı boşluğu telafi etmede kullanılan geçici bir yöntem olarak da okunabilir.

Kaya (2009) ise çalışmasında beyin göçünü coğrafi yer değiştirmenin olup olmamasına bağlı olarak iki farklı türde sınıflandırmaktadır. Bu bağlamda Kaya, gizli beyin göçü ve sanal beyin göçü türlerini coğrafi yer değiştirmenin olmadığı ikinci kategoriye dahil etmektedir. Kaya (2009: 15-16)'ya göre söz konusu göç türleri bir nevi beyin kiralama yöntemidir. Sanal beyin göçünde, gelişmiş bir ülke göç veren ülkelerdeki nitelikli beyinlere internet vasıtasıyla iş verme imkânı elde etmektedir. Sanal beyin göçüne katılan nitelikli beyinler oldukça düşük ücretlerle kiralandığı için bu göç türü bugün gelişmiş ülkeler tarafından sıklıkla tercih edilen bir olguya dönüşmüş durumdadır. Gizli beyin göçünde ise gelişmiş ülkeler kaynak ülkedeki nitelikli beyinleri fiziksel bir yer değiştirmeye tabi tutmadan kendileri için çalıştırmaktadır. Sanal beyin göçü olgusunda olduğu gibi gizli beyin göçünde de nitelikli bireyler düşük ücret uygulamasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla hem sanal beyin göçünde hem de gizli beyin göçünde göç veren ülkeler dezavantajlı bir konuma düşmektedir. Buna rağmen Kaya (2009)'ya göre dünyadaki gizli beyin göçü oranı bilinen beyin göçüne kıyasla 2 buçuk kat daha fazla gözükmektedir.

Literatürde yer alan yerleşik göç tanımlarına göre göçün göç olarak tanımlanabilmesi için en temelde bir yer değiştirmenin olması yani hareketin düşünce boyutundan çıkarak eyleme dönüşmesi gerekmektedir. Ancak Sunata (2005: 185), “Türkiye’de(n) gizil beyin göçü: Hep-gider ayaklılık” adlı makalesinde dikkatleri göç hareketinin henüz gerçekleşmediği vaziyet haline çekerek bu sürecin en az göçün eyleme dönüştüğü dönem kadar önemli olduğu noktasına vurgu yapmaktadır. Sunata'nın “hareketin henüz başlamadığı zamanda ve yerdeki potansiyel” enerji olarak tanımladığı gizil göç, göç etme arzusunu ortaya çıkaran temel unsurlara dair ipuçları taşıması açısından önemlidir. Sunata'nın “hep gider ayaklılık” olarak adlandırdığı durum doğdukları ülkede kalmak ya da başka bir ülkeye gitmek arasındaki yol ayrımına gelen bireyleri tarif etmektedir. Ellere geçecek ilk fırsatta yepyeni ufuklara doğru yola çıkmaya hazır bir biçimde bekleyen bu bireyler gizil (potansiyel) beyin göçü adayı olarak görülmektedir. Potansiyel beyin göçü adayı olan bu bireyler arasında ilk sıralar ise “yüksek kalifiye” iş gücüne sahip kişilere ayrılmış durumdadır. Çünkü Sunata (2005: 195)'ya göre yüksek nitelikli iş gücüne sahip bireylerin küresel emek pazarında iş bulma olasılıkları yüksektir ve tam da bu nedenle göç etmeye herkesten çok daha meyillidirler. Ayrıca yüksek eğitilmiş bireyler için “yurt dışı” fırsatı kariyer ilerlemesinde önemli bir basamak olarak görülmekte ve hareketlilik bu basamağı aşabilmek için arzu edilen bir unsura dönüşmektedir. Bu çalışma bağlamında Twitter’da atıkları tweetlerde bu ülkeden gitmek istediğini belirten kullanıcılar Türkiye’nin sahip olduğu gizil beyin göçü adayları olarak değerlendirilmiştir.

2.5.2. Beyin Göçünün Ekonomisi: İlk Dönem Tartışmalar

Beyin göçü olgusuna göç alan ve göç veren iki ülkenin penceresinden bakıldığında iki farklı manzara ortaya çıkmaktadır. Çünkü genel kaniya göre gerçekleşen beyin göçü sonrasında göç alan ülkenin kazançlı konuma yükseldiği, göç veren ülkenin ise ekonomik ve toplumsal anlamda önemli bir kayıpla karşı karşıya kaldığı düşünülmektedir. Tam da bu nedenle literatürde beyin göçü olgusuna “insanietçi” (iyimser) ve “milliyetçi” (kötümser) olmak üzere iki zıt perspektiften bakan görüşler bulunmaktadır. Temelleri 1960’lı yıllarda atılan bu iki farklı görüşün odak noktasında yer alan temel soru beyin göçü kapsamında hareketliğe başvuran yüksek nitelikli bireylerin gidişinin kayıp olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği meselesidir. O dönemlerde insanietçi (iyimser) görüşün savunuculuğunu Haryy Johnson (1965) üstlenirken Charles V. Kidd (1965), Don Patinkin (1968), Kenneth E. Boulding (1968) gibi isimler beyin göçüne daha olumsuz bir taraftan bakarak milliyetçi (kötümser) görüşün etrafında toplanmıştır (Cañibano ve Woolley, 2010: 7). Tablo 3 bu yazarların görüşlerini destekleyen ana argümanların özetini sunmaktadır:

Tablo 3: 1960’lı Yıllarda Gerçekleştirilen Beyin Göçü Tartışmalarının İki Ana Hattı

Milliyetçi Görüş (Kötümser)	İnsanietçi Görüş (İyimser)
Eğer eğitim yerleşik nüfusun genel vergileriyle finanse ediliyorsa, her eğitilmiş göçmen ayrıldığı yerden gittiği yere bir hediye götürür (Johnson 1965; Boulding, 1968).	Gelişmekte olan ülkelerden göç eden göçmenler sıklıkla aile bağlarını sürdürmektedir ve olası kayıpları telafi edebilecek işçi dövizleri göndermektedir (Johnson, 1965, 1968; Boulding, 1968).
Beşerî sermaye birikimi ölçek ekonomileri yaratır ve bu ekonomiler göç nedeniyle kaybolur (Johnson, 1965).	Göçmenler ayrıca geri dönerek anavatanın yurtdışında edindiği öğrenme ve becerilerden faydalanmasını sağlayabilir. Yeni fikirler ve keşifler genellikle bireyin yeni ve farklı bir kültürle karşılaşması sonucu ortaya çıkar (Boulding, 1965, 1968).
Vasıflı eğitilmiş yetişkinlerin ihraç edilmesi, göç veren toplum için öğrenme kapasitesi ve büyüme potansiyeli kaybı anlamına gelir (Boulding, 1968).	Göç sıklıkla özgürleştirici bir güç olarak işlev görür ve insan zihnini başka türlü üretemeyeceği yaratıcı çalışmalar için serbest bırakır (Johnson, 1965).
Yüksek vasıflı insan kaynakları, piyasa fiyatları ve maaşlar tarafından yakalanamayan önemli sosyal işlevleri yerine getirir (bunlar ekonomik analizde "dışsallıklar" olarak kabul edilir), örneğin öğretmenlik ve mentorluk, ilham verme ve liderlik nitelikleri, kurumsal girişimcilik vb. Bu işlevsel özellikler az gelişmiş ülkeler için çok önemlidir (Johnson, 1965, 1968; Kidd, 1965; Patinkin, 1968).	İnsan sermayesinde somutlaşan beceriler, araştırma veya üretimdeki diğer girdileri tamamlayıcı niteliktedir. Göçmenin göç ettiği ülkede araştırmaya ya da milli gelire aynı ya da benzer bir katkıda bulunacağını varsaymak çok kolaydır (Johnson, 1968).
Az gelişmiş ülkelerde birkaç bilim insanı veya mühendisin yer değiştirmesi bir fakülteyi ya da bir bölümü felce uğratabilir veya yok edebilir Kidd, 1965).	Göçmenlerin hizmetleri, özellikle modern ulaşımın ucuzluğu göz önüne alındığında, bölgenin ödemeye hazır olduğu ölçüde ihtiyaç duyulması halinde bir bölge için kullanılabilir (Johnson, 1965).
Bilim ve teknoloji, ekonomik kalkınma için faydalı olacaksa, az gelişmiş ülkelere uyarlanmalıdır. Bir ortamda uygulamalı sorunlar üzerine yapılan pek çok araştırma başka bir ortama aktarılamaz (Kidd, 1965).	Basit bilimsel araştırmalardan elde edilen keşifler, göç eden bilim adamının kendi ülkesi de dahil olmak üzere tüm dünyaya fayda sağlar (Johnson, 1965).
	Göçmenler yeni ikamet ettikleri ülkede kendi ülkelerine yönelik politikaları etkileyebilirler (Johnson, 1965).

Kaynak: Cañibano ve Woolley, 2010: 8’den yararlanılarak Türkçe’ye çevrilmiştir.

İnsaniyetçi (iyimser) modelin fikri zeminini inşa eden Johnson, “göç” teriminin kayba dair güçlü bir ima taşıdığına dikkat çekerek, “kayıp kim içindir ve ne tür bir kayıptır?” sorusunu analizinin odağına almaktadır. Johnson analizine, beyin göçünün ciddi kayıpla sonuçlandığı iddiasına yönelik iki yaygın yanlışın varlığından bahsederek başlamaktadır. Bunlardan iki, genellikle gidenler üzerinden bir okuma yapılarak kaynak ülkede kalmaya devam eden eğitilmiş profesyonel yeteneklerin göz ardı edilmesidir. İkinci yanlış ise göç edenlerin hemen hepsine “başarılı” gözüyle bakma eğiliminden kaynaklanmaktadır. Bu noktada birbirine eklenen bu iki yanlış hatalı bir genellemeye neden olmaktadır: Beyin göçü gerçekleştirenlerin hepsi niteliklidir o halde ülkede kalmaya devam eden kesim niteliksizdir. Çıkan bu negatif sonuca katılmayan Johnson gidenlerin büyük çoğunluğunun tıpkı kalanlar gibi sıradan insanlardan oluştuğunu hatta belli noktalarda kaynak ülkenin onlardan kurtulduğu için avantajlı olduğunu söylemektedir (Johnson, 1965: 304). Dolayısıyla Johnson için her ayrılış ülke açısından kalıcı yetenek kaybı anlamı taşımamaktadır.

Johnson, yüksek nitelikli bireylerin göç etmesinin hem kaynak ülke hem de dünya ekonomisinde meydana getirebileceği olası kayıpları dile getirirse de yaşanan bu hareketliliğin genel olarak faydalarına odaklanmaktadır (Cañibano ve Woolley, 2010: 7). Johnson’a göre milliyetçi model, eğitilmiş profesyonel insanların ulusal refaha katkı sağlayabilmeleri için mutlaka ulus içinde ikamet etmeleri gerektiğini aksi durumda yani başka bir ülkeye gitmeleri halinde bu katkının yerini kayba bırakacağını iddia etmektedir. Johnson bu iddiayı büyük ölçüde gerçek dışı bulmakla birlikte, insanların coğrafi bir bölgeden diğer bölgeye göç etmesini ekonomik kalkınma süreci için belli noktada gerekli olduğunu ifade etmektedir. Öyle ki, Johnson için ekonomik kalkınma sürecinin fitili insanların düşük gelir getiren yerlerden daha yüksek gelir getiren ve daha yüksek yaşam standartlarına sahip yerlere doğru hareket etmesi sonucu atışlanmaktadır (Johnson, 1965: 300). Nitekim nüfus hareketleri sonucu başlayan bu süreç, farklı beceri ve yeteneklere sahip insanların bölgeler ya da ülkeler arasında değişimi ile devam etmektedir. Johnson’a göre beceri ve yeteneklerin dünya piyasasında değişimi, yaşam standartlarını daha yükseğe çekme sürecinin önemli bir parçasıdır. Bu noktada Johnson, göç hareketinin çoğunlukla özgürleştirici bir güç olarak işlev gördüğü argümanını öne sürmektedir. Johnson’a göre iyi örgütlenmiş toplumlar değişime negatif anlam atfeden kabullere sahiptir ve bu nedenle değişime direnirler. İşte bu direnci kıracak ya da Johnson’ın ifadesiyle gevşetecek unsur bir kültürden, toplumdaki ya da ülkeden farklı bir zihin dünyasına sahip başka bir yere göç etmektir (Johnson, 1965: 301).

Johnson’ın bütün bu düşüncelerine yönelik ilk karşıt argüman Kidd (1965) tarafından ortaya atılmış ve böylece milliyetçi (kötümser) görüş şekil kazanmaya başlamıştır. Kidd (1965: 105), Johnson’ın gelişmiş ülkeler arasındaki göçten yola çıkarak kapsayıcı genellemelere ulaştığını söylemektedir. Kidd’e göre Johnson’ın iddia ettiği gibi yapılan bilimsel araştırmaların çıktıklarından dünya genelindeki tüm ülkelerin aynı şekilde yararlanması olası gözükmemektedir çünkü bilimin yalnızca belli bir bölümü ülkeden ülkeye aktarılabilir. Bunun temel sebebi ülkeler arasında gelişmişlik düzeyinden kaynaklı farklılıkların olmasıdır. Bu farklılıklar uygulamalı sorunlar üzerine

yapılan pek çok araştırmanın başka ülkeden ülkeye aktarımının önünde engel oluşturmaktadır. Kidd'e benzer şekilde Miyagiwa (1991: 745) de bilginin bir ülkeden bir ülkeye kolayca aktarılabildiğine yönelik iddianın kurgudan ibaret olduğunu savunmaktadır. Çünkü ülkeler arasında kültürel, dilsel farklılıklar bulunmaktadır ve bu durum bilginin eksiksiz bir şekilde aktarılmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla kendi ülkelerinde var olan sorunların çözümünde kilit rol oynayacak nitelikli beyinlerin göç yoluyla kaybı özellikle az gelişmiş/yoksul ülkeler açısından dezavantajlı bir durum yaratmaktadır. Öte yandan, söz konusu ülkeler için bilim insanları bilimsel bilgi üretmenin yanında çeşitli hizmetlerin üretimi noktasında önemli rol oynamaktadırlar. Kidd (1965: 106)'e göre "fakir bir ülke bilim insanlarını kaybettiğinde, sadece araştırma sonuçlarının kaynağını değil, aynı zamanda öğretmenlerini ve yerel sorunları çözmek için eşsiz kapasiteye sahip vatandaşlarını da kaybeder". Bunun sonucunda ise yoksul ülkeler dünyadaki bilimsel ve teknolojik değişimlere büyük oranda ayak uyduramaz ve olası kalkınma fırsatlarını ıskalarlar.

Milliyetçi (kötümser) görüşün savunucuları arasında ön plana çıkan diğer iki isim Don Patinkin ve Kenneth E. Boulding'dir. Patinkin (1968) ve Boulding (1968) en temelde, beşerî sermayenin ulusal ekonomiler için son derece önemli olduğu fikrinin altını çizerek beyin göçünün gelişmekte olan ekonomiler açısından potansiyel bir tehlike olduğunu ifade etmektedirler (Cañibano ve Woolley, 2010: 7). Patinkin (1968: 92-93)'e göre insanlık tarihi açısından eski ve tanıdık bir sorun olan beyin göçü özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler ile görece daha önemli bir konu haline dönüşmüştür. Daha önceki dönemlerde ekonomik sorunlarını çözmek için göçe teşvik eden ülkeler artık sermayelerinin yurt dışına akışından endişe duymaya hatta bunu engellemeye yönelik tedbirler almaya başlamışlardır. Bu noktada Patinkin (1968: 65) az gelişmiş ülkelerin beyin göçünü kontrol altına alabilmeleri için dikkatle yerine getirmeleri gereken üç unsur sıralamaktadır:

- Az gelişmiş ülkeler, yetenekli ve bilimsel insan gücünün ülkelerinin kalkınması ile yüksek derecede özdeşleşmesini teşvik etmelidir.
- Az gelişmiş ülkeler, sahip oldukları yetenekli ve bilimsel insan gücünü ülkelerinin kalkınması noktasında kilit rol oynadıklarına ikna etmelidir.
- Söz konusu ülkeler sahip oldukları nitelikli insan gücüne bilimsel araştırmalarını yürütebilmeleri için gerekli asgari koşulları bizzat sağlamalıdır.

Kısaca Patinkin (1968: 65)'e göre bireylerin doğdukları ülkenin geleceğine ilişkin güçlü bir güven duygusuna sahip olmaları gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, bireyler ülkelerinin geleceğine ilişkin iyimser bir tablo görmelidir. Aksi takdirde bir ülkede siyasi özgürlük kısıtlıysa, sosyal yapı içindeki hareketlilik yavaş, belirsiz ve çoğu zaman sancılı bir süreçse, atamalar liyakate göre değil de kişisel nüfuza veya siyasi bağlantılara göre yapılıyorsa ve bu unsurların herhangi biri yüzünden bilim insanları sahip oldukları becerilerini ülkelerinin kalkınması amacıyla kullanamayacağını

düşünüyorsa o zaman beyin göçünü azaltmak adına yapılabilecek bir şey bulunmamaktadır. Sonuç olarak, az gelişmiş ülkelerdeki beyin göçü sorununun çözümü için bu ülkelerde kalkınmayı toptan sağlayacak siyasi, ekonomik ve sosyal koşulların yaratılması gerektiği açıktır.

Milliyetçi (kötümser) modelin diğer üyesi olan Boulding (1968), ekonomik kalkınma açısından beşerî sermayenin fiziksel sermayeden çok daha önemli olduğu konusunun altını dikkatle çizmektedir. Boulding (1968: 112-113)'e göre beşerî sermayenin fiziki sermaye karşısındaki üstünlüğü özellikle savaş sürecinden çıkan ülkelerin deneyimlerinde kendini açıkça göstermektedir. Örneğin Japonya ve Almanya gibi ülkelerde fiziksel sermayenin yarısına yakını II. Dünya Savaşı sırasında yok olmuştur ancak ülkelerin sahip olduğu beşerî sermaye büyük ölçüde sağlam kaldığı için ülkelerin savaş sonrası eski görünümünü kazanmaları çok uzun sürmemiştir. Fakat savaş sırasında fiziksel zarara uğramayan pek çok ülke ise beşerî sermaye eksikliğinden dolayı savaş sonrası dönemde duraklamış hatta gerilemiştir. Görüldüğü üzere yüksek öğrenme potansiyeline sahip vasıflı, eğitilmiş bireyler her ülke için mihenk taşıdır. Dolayısıyla söz konusu niteliklere sahip beşerî sermayesini kaybeden toplumlar, ülkeler ya da bölgeler elindeki gücü yitirirken bu bireylere kapılarını açan ülkelerin kazandığı beşerî sermaye ile büyümelerini hızlandırması mümkün gözükmemektedir. Öte yandan Kidd (1965) ve Patinkin (1968) için olduğu gibi Boulding (1968) için de bilim insanları sosyal yapı içerisinde çok önemli roller icra etmektedir. Bu sebeple, bilim insanlarının göç etmesi durumunda bu roller sekteye uğrar ve bu da kalkınma sürecini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu bakış açısından da anlaşılacağı üzere, beyin göçü olgusunda esasen önemli olan nicelikten ziyade niteliktir (Cañibano ve Woolley, 2010: 10).

2.5.3. Beyin Göçü ve Kalkınma: İkinci Dönem Tartışmalar

1960'larda yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanan beyin göçü olgusu, yeni fikirlerin ortaya atılmasıyla birlikte literatürdeki önemini uzun yıllar boyunca korumaya devam etmiştir. Bu süre zarfında kimi akademisyenler nitelikli göçün kaynak ülkeler için zararlı olduğuna, nitelikli göçe ev sahipliği yapan ülkelerin bu akıştan fayda sağladığına inanırken kimi akademisyenler, nitelikli göçün kaynak ülkeler için zararlı olmaması gerektiğini dile getirmişlerdir. Beyin göçünün gelişmekte olan ülkeler için olumsuz yönlerine dikkat çeken ilk çalışmalar arasında Bhagwati ve Hamada (1974) ve Portes (1976) bulunmaktadır. Bhagwati ve Hamada (1974) en temelde beyin göçünün sosyal ve ekonomik maliyetine vurgu yapmaktadır. Bhagwati ve Hamada (1974: 34)'ya göre beyin göçü yerel piyasadaki iş gücü istihdamını ve kişi başına düşen milli geliri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu duruma telafi etmenin bir yolu olarak Bhagwati (1976: 34) nitelikli göçmenlerin vergilendirilmesi politikasını önermiştir. Bhagwati (1976: 37) bu önerinin çerçevesini 4 kural ile çizmektedir: 1) Alınacak olan vergi gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere giden profesyonel göçmenlerin gelirleri üzerinden tahsis edilecek 2) Vergiler gelişmiş ülkeler tarafından toplanacak 3) Vergi göçmenlerden ömür boyu tahsis edilmeyecek 10 yıl gibi makul bir süre zarfında toplanacak 4) Elde edilen kazanç kalkınma harcamaları için az gelişmiş ülkelere aktarılacaktır. Ayrıca Bhagwati Birleşmiş Milletleri

de bu sürece dahil etmektedir. Bhagwati (1976: 38)'ye göre elde edilen vergi gelirleri Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında toplanmalı ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programları tarafından az gelişmiş ülkelere dağıtılmalıdır. Nitekim bu uygulamanın gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki iş birlikçi yapının gelişimine de destek olacağı düşünülmektedir.

Portes (1976: 490), gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki dengesiz ekonomik gelişmişlik düzeyinin beyin göçüne sebep olduğu görüşünü kabul etmekte ancak bu durumun sürecin belirleyicisi olma noktasında zayıf kaldığını ifade etmektedir. Bununla birlikte, Portes (1976)'e göre bazı ülkelerdeki itici ve çekici faktörler üzerinden yapılan analizler, bazı profesyonellerin hedef ülkedeki itici ve çekici faktörlerden etkilenip göç ederken diğerlerinin neden göç etmediğini açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Bu çalışmaların ardından 1990'lı yıllarda, beyin göçü hakkındaki tartışmalar yeniden canlılık kazanmıştır. 1990'lı yılların başlarında yapılan ilk çalışmalar beyin göçünün olumsuz ekonomik sonuçlarına odaklanmıştır. Bu çalışmalar arasında yer alan Miyagiwa (1991), beyin göçünün ev sahibi ve kaynak ülkeler için eğitim getirisi ve gelir dağılımı üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Miyagiwa (1991: 751-753)'ya göre beyin göçü, ev sahibi ülkedeki milli geliri ve yüksek eğitim alma eğilimini arttırırken diğer yandan kaynak ülkenin vasıflı insan gücünden mahrum kalmasına hatta ülkedeki eğitilmiş insan sayısının azalmasına neden olmaktadır. Öte yandan, beyin göçünün olumsuz etkilerinden kaynak ülkede kalan vasıfsız bireylerden ziyade orta düzey becerilere sahip profesyoneller etkilenmektedir. Miyagiwa (1991)'nin ardından Haque ve Kim (1995) de yaptıkları çalışmalarında beşerî sermaye göçünün büyüme ve gelir düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Haque ve Kim (1995: 603) beyin göçünün, kaynak ülkede etkin olan beşerî sermaye oranını azaltarak göç veren ülkenin büyüme oranında ciddi bir düşüşe yol açtığını ileri sürmüştür. Di Maria ve Stryszowski (2009: 306-307) beşerî sermayenin verimlilik artışı ve ekonomik kalkınma üzerindeki rolüne odaklandıkları çalışmalarında, göç beklentisinin bireylerin menşe ülkenin ihtiyaç duyduğu becerileri biriktirme iradesine ket vurduğunu ve bunun da gelişmekte olan ülkelerin kalkınma hızının düşmesine yol açtığını ifade etmektedir. Özetle; her üç çalışmada da gelişmekte olan ülkelere yaşanan nitelikli göçün, kaynak ülkelerde önemli kayıplara yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır.

1990'ların ortalarına gelindiğinde, daha sonrasında Stark (2005) tarafından "beyin göçünün yeni ekonomisi" olarak adlandırılacak yeni bir ekol doğmuştur. Söz konusu yeni ekol, literatürdeki genel perspektifin aksine dikkatini daha çok beyin göçünün olumlu yönlerine çevirmiştir. Bu bakış açısına sahip akademisyenlere göre belirli koşullar altında gelişmekte olan ülkelere yüksek nitelikli bireylerin göçünü "kılık değiştirmiş bir nimet" olarak okumak mümkündür. Hatta öyle ki, bu göç sonucu elde edilen potansiyel kazançlar ya da faydalar yaşanan kayıpların önüne geçebilir (Brzozowski, 2008: 2). Bu fikri zeminden hareketle akademisyenler beyin göçünün ekonomik sonuçlarını hem teorik hem de ampirik temelde tartışmıştır. Bir kısım araştırmacılar yaptıkları çalışmalarında (Mountford, 1997; Stark, 2005) beyin göçünün ekonomik sonuçları üzerine olan

teorik tartışmayı yinelerken, bazı araştırmacılar (Carrington ve Detragiache, 1998; Beine vd., 2001, 2003; Docquier ve Marfouk, 2006) teorik çerçeveye dayanak sağlayacak ampirik analiz yolunu tercih etmiştir. Özetle; tüm bu çalışmalar beyin göçünün sonuçlarını yeni bir formül üzerinden okumayı denemişlerdir.

Beyin göçünün yeni ekonomisinin tartışıldığı teorik çerçevenin öncü çalışmalarından biri Mountford (1997)'a aittir. Mountford analizini “beyin göçü göç veren ülke için her daim kötü sonuçlar mı üretir?” sorusunu sorarak başlatmaktadır. Mountford'a göre bu sorunun cevabı hayırdır çünkü beyin göçünün göç veren ülkedeki beşerî sermaye birikimi üzerinde belli durumlarda olumlu etkileri söz konusudur. Mountford (1997: 288)'a göre bu etkiyi iki durumda açıkça görmek mümkündür: İlk durumda, göçe izin verilmediği varsayımından yola çıkan Mountford, beyin göçünün kaynak ülkede eğitimin getirisini arttırdığı ve bunun beşerî sermaye oluşumunda bir yükselişe sebep olduğu sonucuna ulaşmıştır. İkinci durumda ise, beyin göçünün “sınıf” oluşumunun dinamiklerine etki ederek “az eğitilmiş” bir sınıfın gelişiminin önünde engel oluşturduğunu rapor etmiştir. Mountford için her iki durumda da beyin göçünün kaynak ülke üzerinde olumlu katkısı söz konusudur ve bu katkılar sayesinde beyin göçünün potansiyel zararlı etkilerini tersine çevirmek olası gözükmektedir.

Beine vd. (2001, 2003) ise çalışmalarında beyin göçünün gelişmekte olan ülkeler üzerindeki ekonomik etkisine ilişkin ampirik verilerden hareketle değerlendirmeler yapmışlardır. Konuyla ilgili gerçekleştirdikleri iki çalışmada da benzer sonuçlara ulaşan Beine vd. (2001, 2003), yaptıkları değerlendirmeler neticesinde beyin göçü tartışmalarına yeni bir boyut ekleyerek gelişmekte olan ülkelerden nitelikli göçün yararlı bir olguya dönüşebileceği hipotezini savunmuşlardır. Beine vd. (2001: 282; 2003: 7)'ye göre göç fırsatları ile beşerî sermaye oluşumu arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle, gelişmekte olan ülkelerde sınırların açık olması ve alınan eğitime yurt dışında yurt içinden daha fazla kıymet atfedilmesi genç bireyleri eğitime yatırım yapmaya teşvik etmektedir. Nitekim eğitime yatırım yapan bu bireylerin sadece bir kısmının sonraki süreçte gerçekten göç ettiği düşünüldüğünde, bu durum beşerî sermaye birikimine neden olarak uzun vadede ekonomik büyüme sürecini olumlu yönde etkilemektedir (2001: 287; 2003: 5). Sonuç olarak Beine vd., genellikle gelişmiş ülkelerin kazanç sağladığı gelişmemiş ülkelerin ise kayba uğradığı bir olgu olarak görülen beyin göçü algısının ampirik bir dayanağı olmadığını göstermeye çalışmışlardır.

Beyin göçünün yeni ekonomisine yönelik tartışmalarda olumlu etkinin en önemli bileşeni olarak eğitim ön plana çıkarılsa da (Brzozowski, 2008: 5) bazı araştırmacılar tarafından beyin göçünün zararlı etkilerini telafi edebilecek farklı seçenekler de önerilmiştir. Bunlar arasında; işçi dövizleri (Ghosh, 2006), geri dönüş göçü (Stark vd., 1997) ve diaspora etkisi (Kugler ve Rapaport, 2005) bulunmaktadır. Bu noktada ilk olarak Ghosh (2006), işçi dövizleri ve kalkınma arasındaki ilişkiye odaklanarak işçi dövizlerinin kalkınmayı desteklemesi açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu konusuna vurgu yapmıştır. Ghosh (2006: 54)'a göre yurt dışına göçmen gönderen bazı

gelişmekte olan ülkelerde, işçi dövizleri GSYH'ye eklendiğinde göç nedeniyle kamu gelirlerinde yaşanan kaybı fazlasıyla telafi edebilmektedir. Dahası, söz konusu işçi dövizleri doğru alanlarda kullanıldığı takdirde ülkenin kalkınmasına yardımcı olmaktadır. Beyin göçünün olumsuz sonuçlarını hafifletmeye yönelik bir diğer çözüm önerisi literatürde “geri dönüş göçü” kavramında karşılık bulmaktadır. Geri dönüş göçü, göç eden bireylerin kaynak ülkeye geri döndükleri takdirde yurt dışında biriktirdikleri sosyal, ekonomik ve beşerî sermaye aracılığıyla ülkelerinin büyüme sürecine katkıda bulunacaklarını varsaymaktadır (Stark vd., 1997). Diaspora etkisi kavramı ise geri dönüş göçünün olmadığı yani göç edenlerin yurt dışında kalmaya devam ettiği duruma işaret etmektedir. Nitekim böyle bir durumda dahi diaspora üyeleri göç ettikleri ülke ile buldukları ülke arasında köprü vazifesi görecek ve yerleştikleri yeni ülkeden edindikleri olumlu deneyimleri kendi ülkelerine aktararak ülkelerinin gelişimine pozitif yönde katkıda bulunacaklardır (Kugler ve Rapoport, 2005). Tablo 4 beyin göçü tartışmalarının ikinci döneminde yer alan fikirlerin özetini sunmaktadır:

Tablo 4: Beyin Göçü ve Kalkınma: Tartışmanın Ana Hatları

Milliyetçi Görüş (Kötümser)	İnsaniyetçi Görüş (İyimser)
“Gelişmiş ülkelerdeki yüksek vasıflı işgücünün ücret düzeyi gelişmekte olan ülkelerde ücretlerin artmasını teşvik ederek işsizliğe ve eğitim olanaklarının aşırı genişlemesine neden olmaktadır” (Bhagwati ve Dellafar, 1973).	“Bir ülkenin vasıflı işgücü göçü nedeniyle uğradığı kayıp geçicidir. Uzun vadede ekonomiler, değişikliklere ve belirli bir göç oranına uyum sağlayacaktır” (Grubel ve Scott, 1966).
“Göç beklentileri, gelişmekte olan ülkelerde biriken yeteneklerin iç yayılımını engellemektedir” (Bhagwati, 1979).	“Göç ihtimali, göçün neden olduğu kaybı telafi edebilecek insan sermayesi oluşumunu teşvik eder” (Beine, Docquier ve Rapoport, 2001, 2008; Easterly and Nyarko 2008; Mountford 1997; Stark, Helmenstein ve Prskawetz 1998; Stark 2003; vd.).
“Göç, ekonominin içsel büyüme kapasitesini azaltır” (Wong ve Yip, 1999).	
“Göç beklentileri, göç veren ülke ekonomilerine zarar verebilecek bir beceri bileşimi değişikliğini teşvik etmektedir” (Di Maria ve Stryszowski, 2008).	

Kaynak: Cañibano ve Woolley, 2010: 16’ dan yararlanılarak Türkçe’ye çevrilmiştir.

2.5.4. Beyin Göçü Motivasyonları

Beyin göçü motivasyonlarını belirlemeye yönelik hem dünya literatüründe hem de Türkiye literatüründe çok sayıda çalışma yapılmıştır. Thani (2006)’ye göre literatürdeki genel eğilim beyin göçü motivasyonlarını iki genel kategori altında sınıflandırılmaktadır: Birincisi, "itme" veya bireylerin göç etme kararını etkileyen arz yönlü faktörlerdir. İkincisi ise, "çekme" veya bireyleri hedef ülkeye çeken koşullarla ilgili olan talep yönlü faktörlere karşılık gelmektedir. Bu genel eğilimi takip eden Nunn (2005: 8) yaptığı çalışmada beyin göçünün tetikleyicileri olarak gördüğü sebepleri “itici” ve “çekici” faktörler olarak kategorize etmiştir. Nunn (2005)’un yaptığı

sınıflandırmaya göre söz konusu itici faktörler arasında; yaşam sansinin olmaması, düşük yaşam standardı, siyasi ve sosyal istikrarsızlık veya baskı, becerileri kullanmak için fırsat eksikliği, doğal afetler ve çevresel veya ekolojik bozulma yer almaktadır. Çekici faktörler ise; yüksek ücret, iş fırsatı, nispeten iyi çalışma koşulu, siyasi istikrarsızlık veya baskıdan uzak olma hali, yüksek nitelikli bireyleri çekmek için tasarlanmış etkin göç politikalarının uygulanması gibi etkenleri içermektedir. Beyin göçü motivasyonlarına dair bir diğer ikili ayırmadan Christopoulos vd. (2014) bahsetmektedir. Christopoulos vd. (2014: 111)'a göre beyin göçü motivasyonları en temelde ekonomik ve ekonomik olmayan faktörler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ekonomik faktörler arasında gelişmiş ülkelere yüksek nitelikli bireyleri çeken yüksek ücret ve beşerî sermaye bolluğunun olduğu yerlere gitme güdüsünü besleyen küreselleşme yer almaktadır. Ekonomik olmayan faktörler ise şunları içermektedir: İstihdam yapısının esnek olmaması, araştırma fonlarının yetersizliği, mesleki izolasyon, adam kayırma, mesleki yetersizlik, geleceğe dair umut eksikliği, her türlü ayrımcılık ve bundan kaynaklı şiddet, ülkedeki sosyo-kültürel yaşamın düşük kalitesi ve son olarak siyasi atmosfer.

Türkiye’de konuyla ilgili çalışmasında Toksöz (2006: 226), yapılan çalışmalardan hareketle söz konusu itici faktörleri temelde 4 farklı kategoride toplamıştır: İlki, ücret düşüklüğünün neden olduğu ekonomik sorunlardır. İkincisi, gelişmekte olan ülkelerin bilim ve teknolojiye gereken önemi vermemesinden kaynaklı olarak ortaya çıkan altyapı yetersizliğidir. Üçüncüsü, nitelikli iş gücüne yeterli istihdam sağlanamaması ve bunun sonucunda ülke genelinde artan işsizliktir. Dördüncüsü ise ülkenin içinde bulunduğu politik atmosferin sebep olduğu çatışmacı ve ayrımcı ortamdır. Öte yandan Kaya (2009: 21), Türkiye’de beyin göçüne yol açan etmenleri “ekonomik nedenler”, “politik/siyasal nedenler”, “bilim ve teknoloji politikalarındaki yanlışlıklar”, “eğitim sistemindeki çarpıklıklar”, “eğitimde fırsat eşitsizliği varlığı”, “yabancı dilde eğitim ve teknolojideki gelişmeler”, “aracı kurumların propagandası” olmak üzere 7 farklı kategoriye ayırmıştır ve bu kategorilerin altında söz konusu etkenleri sıralamıştır. Tablo 5 Kaya (2009)’nın yapmış olduğu sınıflandırmanın detaylarını sunmaktadır:

Tablo 5: Beyin Göçü Nedenleri

Ekonomik Nedenler	Politik Siyasal Nedenler	Bilim ve Teknoloji Politikalarındaki Yanlışlıklar
<ul style="list-style-type: none"> -Düşük ücret politikasının varlığı -Vergi oranlarının yüksek olması -Ekonomik istikrarsızlıklar/kriz varlığı -Gelecek endişesi olması 	<ul style="list-style-type: none"> -Farklı etnik kökenlerin varlığı -Siyasal istikrarsızlık oluşumu -Siyasetin/kayırmacılığın iş hayatına girip onu kontrol etmesi 	<ul style="list-style-type: none"> -Ar-Ge’ye önem vermeme -Bilim ve teknolojiye değer vermeme -Fikir üretiminin ve buluşun para etmemesi ve desteklenmemesi -Ar-Ge alt yapı ve teşvik eksikliği

Tablo 5: (Devamı)

Eğitim Sistemindeki Çarpıklıklar	İşsizlik	Yabancı Dilde Eğitim ve Teknolojideki Gelişmeler
<ul style="list-style-type: none"> -Kişi başına az eğitim harcaması yapmamız -Eğitim harcamasında 109 ülke içinde 105.sırada yer alması -Ulusal gelirden yüksek eğitime ayrılan pay dünya ortalaması %5.2 iken, Türkiye’de %2.2 olması -Kalıcı milli eğitim politikası yokluğu -Plansız, programsız, kitlesel ve ucuz eğitim sistemi -Eğitimde fırsat eşitsizliği varlığı	<ul style="list-style-type: none"> -Üniversite mezunlarının %70’inin meslekleriyle ilgili işlerde çalışması -En fazla işsizliğin üniversite mezunları arasında olması -Üniversite mezunlarının %29’unun iş bulamaması -Üniversite mezunlarının arayış içinde olması	<ul style="list-style-type: none"> -Yabancı dilde eğitimin beyin göçünde katalizör görevi görmesi -Yabancı dile eğitimin batıya bedavaya (hibe) insan kaynağı üretmeye yardımcı olması -İletişim olanaklarının (bilgisayar, internet, fax, cep telefonu, sms vs.) sağladığı kolaylıklar
Medya, Aracı Kurumlar ve Fuarların Özendirmesi/Propagandası		
<ul style="list-style-type: none"> -Özellikle yazılı ve görsel medyanın (TV, sinema vs.) öğrencileri yurt dışına yönlendirmesi -Aracı kuruluş ve fuarların faaliyetleri, yönlendirmesi ve özendirmesi -Yabancı ülke bursları ve fonları (British Couincil, DAAD, Fulbright, Chevening, NATO, Unesco, UN vs.) -Yabancı ülkelerdeki Çalış-Gez (Work and Travel) ve staj imkanları -AB fonları (Erasmus, Hareketlilik) -Yurt dışında eğitim görenler		

Kaynak: Kaya, 2009: 21

Gelişmekte olan ülkelerde daha belirgin bir biçimde görülen işsizlik ve beyin göçü olgusu söz konusu ülkelerde zorunlu olarak bir arada var olmaktadır. Çünkü hem işsizlik hem de beyin göçü olgusu beşerî sermayenin verimli bir şekilde kullanılmaması sonucu ortaya çıkmaktadır. Nitekim vasıflı bireylerin kendi ülkelerindeki iş gücü piyasasına katılmaması yani işsizlik iç beyin göçü olarak görülürken, yüksek nitelikli bireylerin yurt dışındaki farklı ülkelere göç etmesi dış beyin göçü olarak yorumlanmaktadır (Ray, 1971: 2059). Küreselleşen dünyada birçok ülkenin ortak problemi haline gelen işsizlik, gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye için de en önemli ekonomik sorunlardan biridir. Türkiye’de genç nüfusun toplam nüfus içerisinde önemli bir paya (%15,2) sahip olmasından dolayı bu ekonomik sorundan özellikle 15-24 yaş grubundaki genç bireyler etkilenmektedir. 2022'nin son çeyreği itibariyle Türkiye'de 15-24 yaş grubunu kapsayan genç nüfusta işsizlik oranı %17,8 olarak gözükmemektedir (TÜİK, 2022). Özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeye paralel biçimde yeterli istihdamın sağlanamaması genel işsiz kategorisinin genişleyerek yüksek nitelikli bireyleri de kapsamına neden olmaktadır. Geline nokta çalışmaya dahil olamayan yüksek nitelikli iş gücü, ya kendi ülkesinde ama sahip olduğu beceri ve niteliğinin altında bir işte çalışmaya başlamakta ya da gözünü yurt dışındaki farklı ülkelere çevirmektedir (Toksöz,

2006: 225). Tam bu noktada göç isteği kamçılanan yüksek nitelikli bireyler nihai karar olarak hareketliliğe başvurmakta dolayısıyla beyin göçü gerçekleştirilmektedir.

Literatürde yüksek nitelikli bireyler ile ilgili yapılan bazı çalışmalarda beyin göçü kararının hangi koşullar tarafından motive edildiğine ilişkin önemli ipuçları yer almaktadır. Örneğin Pazarcık (2010) Amerika’da yer alan 54 üniversitede görev yapan 50 Türk akademisyene ulaşılarak gerçekleştirdiği çalışmasında, akademisyenlerin Türkiye’ye dönmeme kararını etkileyen itici faktörleri sırasıyla şu şekilde sıralamıştır: Akademik liyakat eksikliği, iş ortamından memnuniyetsizlik, uzmanlaşma için uygun ortamın sağlanmış olmaması, akademik/bilimsel çalışmalar için gerekli altyapının yetersizliği ve düşük ücretler. Bu etkenlerin tam karşısında konumlanan çekici faktörler ise katılımcılar tarafından Amerika’da uzmanlık alanlarına ilişkin en iyi programların bulunması, yüksek ücretler, akademik eğitimin uygulanabilirliği ve huzurlu çalışma ortamı olarak belirtilmiştir. Pazarcık (2010)’ın yürütmüş olduğu çalışmada dile getirilen tüm bu itici ve çekici faktörler göstermektedir ki beyin göçü gerçekleştiren bireyler mesleki anlamda kendileri için en uygun ve en iyi şartlara sahip yeri aramaktadır. Nitekim Rüzgar (2020)’ın Giwhiwe Üniversitesinde eğitim gören veya yakın zamanda mezun olmuş 19 Türk öğrenci ile yürüttüğü çalışmasında bireyler, ABD üniversitelerinin çok daha iyi teknik olanaklar sunduğuna dikkat çekerken bu noktada Türkiye’de kaynak yetersizliği yaşandığını dile getirmektedir. Benzer şekilde Köksal (2021)’ın çalışmasında da katılımcılar alanlarında kendilerini yetiştirme ve geliştirme imkanlarının Türkiye’de sınırlı olmasını beyin göçüne iten temel faktörlerden biri olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de farklı dönemlerde yapılan ve nitelikli bireylerin yurt dışına gitme, orada kalma ya da yurda dönme kararlarını etkileyen temel faktörleri inceleyen araştırmalardan (Güngör ve Tansel, 2008; Kaya, 2019; Rüzgar, 2020; Özdemir ve İlhan 2021) çıkan ortak sonuç şu şekildedir: Türkiye’deki yaşam standardı ve ücretlerin düşüklüğü, yeterli kariyer olanaklarının olmaması, yüksek işsizlik oranı gibi sebepler bireyler tarafından Türkiye’den gitme kararını olumlu yönde besleyen, yurt dışından Türkiye’ye geri dönüş kararını ise olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörler olarak sıralanmıştır. Bunun yanında, Türkiye’deki siyasi ve ekonomik atmosferin de bireylerin göç planlarında dikkate değer oranda bir istek artışını tetiklediği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak; beyin göçü hareketinin özneli konumunda olan yüksek nitelikli bireylerin göç kararını almasında hangi faktörün daha önemli olduğu konusu tartışmalı olmakla birlikte Karaduman ve Çoban (2019), yüksek nitelikli iş gücü hareketliliği üzerine yapmış oldukları çalışmalarında, hareketliliğe sebep olan motivasyonun birkaç sebeple sınırlandırılmayacağını altını çizerek ekonomik, sosyal, politik ve mesleki yönlerle ilgili çok çeşitli itici faktörün göç kararının alınmasında belirleyici olduğunu belirtmişlerdir. Bu anlamda beyin göçü motivasyonu bağlamı karmaşıktır ve hangi faktörün ya da faktörlerin ağırlık kazandığı bireyler ya da meslek grupları için göreceli olarak değişmektedir. Örneğin bir akademisyen için göç etme motivasyonu olarak kişisel gelişim isteği ön sıralara yerleşirken, bir doktor için sağlıkta şiddet konusu temel itici faktör olarak ön plana çıkabilmektedir. Dolayısıyla bireyler kaynak ülkedeki itici faktörlerin yerini doldurabilecek daha iyi

koşulların arayışına girerken gelişmiş ülkeler sundukları yaşam standardı, elverişli çalışma ortamı, yüksek ücret gibi faktörlerle yüksek nitelikli bireyleri kendilerine çekmektedir.

2.6. Dünyada ve Türkiye’de Beyin Göçünün Genel Görünümü

Beyin göçü modern göç akımlarının önemli bir bileşeni haline gelmiş olsa da söz konusu fenomene ilişkin veriler çoğu zaman düzenli bir biçimde toplanamamaktadır (Gökbayrak, 2006: 12). Salt (1995)’a göre bu durumun kısmi nedeni bu fenomene dahil olan kişi sayısının az olması ve bunun da özellikle örneklem analizlerinde istatistiksel olarak anlamlı olmamasıdır. Ayrıca beyin göçünün aktörleri olan yüksek vasıflılar tipik orta sınıf özelliğine sahip olmaları, sosyal çevrelerine kolayca uyum sağlayabilme nitelikleri nedeniyle göç ettikleri ülkeler özelinde çoğu zaman bir sorun olarak görülmemektedir (Salt 1995’ten akt: Brandi, 2001: 102). Iredale (1995: 89)’ye göre ise bu durumun bir diğer sebebi beyin göçünün girişine ve çıkışına ilişkin politikaların hem ülkeler hem de bölgesel bloklar (AB, NAFTA, CERN, APEC vb.) arasında göstermiş olduğu farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Ancak son yıllarda beyin göçü hızının yukarı yönlü bir biçimde hareket ettiğini gösteren çok sayıda istatistiksel veri bulunmaktadır. 1990-2000 yılları arasında göçmenler arasında yüksek vasıflı göçmen stoğunun %4,8 arttığı ve 2000 yılı itibari ile OECD göç stoğunun %34,6’sını yüksek vasıflı göçmenlerin oluşturduğu bilinmektedir. 2000 yılında OECD ülkelerinde yaşayan yüksek vasıflı göçmenlerin sayısı yaklaşık 20,4 milyona ulaşmış gözükmektedir. Bu yüksek vasıflı göçmenlerin %85’inden fazlası yüksek sayıda göç alan altı (ABD, Kanada, Avustralya, İngiltere, Almanya, Fransa) OECD ülkesinde yaşamaktadır. Bu altı ülke arasında en fazla yüksek vasıflı göçmene ev sahipliği yapan ülke ise ABD’dir. ABD’den sonra sırasıyla Kanada (%13,4), Avustralya (%7,5), İngiltere (%6,2), Almanya (%4,9), Fransa (%3) gibi gelişmiş ülkeler gelmektedir (Docquier ve Marfouk 2004). Nitekim bu 6 ülkenin hepsi yüksek nitelikli bireyler için fırsatlar ülkesi olarak değerlendirilmekte ve bu nedenle dünyanın her yerinden yoğun bir biçimde göç almaktadır. Öyle ki Deefort ve Rogers (2008), söz konusu 6 OECD (Ekonomik İş birliği ve Kalkınma Örgütü) ülkesinde 1975 ve 2000 yılları arasında yüksek nitelikli göçmen oranının dört kat arttığını tahmin etmektedir.

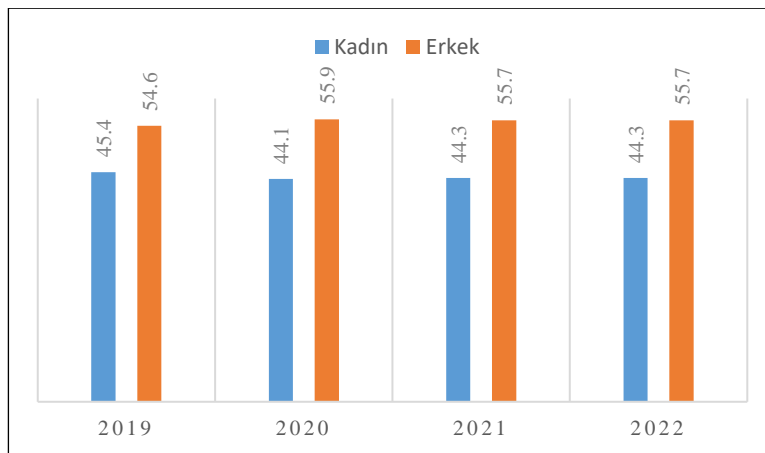
Brücker vd. (2013) 1980-2010 yılları arasındaki uluslararası göçe ilişkin yayınladıkları veri seti dünyadaki beyin göçü eğilimine ilişkin önemli bilgiler vermektedir. Söz konusu veri setine göre, 2010 yılı itibariyle ABD 13.748.573 yüksek eğitimli göçmene ev sahipliği yaparak zirvedeki yerini korumaktadır. Bu göçmenlerin geldiği menşei ülkeler açısından bir sıralama yapıldığında ilk 5 ülke arasında Meksika, Filipinler, Hindistan, Çin ve Güney Kore’nin yer aldığı görülmektedir. Aynı veri setine göre yüksek sayıda nitelikli göçmene ev sahipliği yapan bir diğer ülke Kanada’dır. Kanada 2010 yılı verilerine göre 4.518.489 yüksek eğitimli göçmen barındırmaktadır. Kanada’ya yönelik göçün hareket noktaları üzerinden bir değerlendirme yapıldığında ilk sıralarda İngiltere, Hindistan, Çin, Filipinler ve ABD’nin yer aldığı görülmektedir. Yüksek sayıda vasıflı göçmene ev sahipliği yapan İngiltere’de ise 2010 yılı itibariyle 2.486.624 yüksek eğitimli göçmen yaşamaktadır. İngiltere’nin en çok göçmen aldığı ülkeler arasında ise Hindistan, İrlanda, ABD, Almanya, Pakistan

ve Güney Afrika yer almaktadır (Sönmez Çalış, 2019: 60). Bu verilerde de görüldüğü üzere, beyin göçü hareketinin ulaştığı noktada sadece az gelişmiş ülkelere doğru klasik bir rotanın varlığından bahsetmek yanlış gözükmemektedir. Artık gelişmiş ülkeler hem göç alan hem de göç veren ülke konumundadır ve gelişmiş ülkeler arasında da beyin göçü hareketi gerçekleşmektedir.

Yukarıda bahsi geçen veri setini kullanan Acar (2017) ise yaptığı çalışmasında 1980-2010 yılları arasında Türkiye'den 20 OECD ülkesine yönelik gerçekleşen göç eğilimini incelemiştir. Türkiye'de doğup yurt dışına göç eden 25 yaş ve üzeri Türk göçmenlerin sayısı 1980'de 1,5 milyon iken 2010 yılına gelindiğinde 2,1 milyona ulaşmıştır. Öte yandan, lisans ve lisansüstü üzeri eğitim almış göçmenlerin oranı 1980'de %4,4 iken 2010 yılında neredeyse üç katına çıkarak %12,4'e yükselmiştir. 1980'li yıllarda yüksek nitelikli Türk göçmen stokunun büyük çoğunluğuna Almanya ev sahipliği yaparken onu ikinci sırada ABD takip etmektedir. Ancak 2010 yılına gelindiğinde ABD'nin yüksek nitelikli göçmen stokundan en yüksek payı (%23) alan ülke konumuna geldiği görülmektedir. ABD'yi ise sırasıyla Almanya, Hollanda, İngiltere, Fransa, Yunanistan takip etmektedir (Acar, 2017: 7-8). Görüldüğü üzere, 30 yıllık süre zarfında Almanya'nın sahip olduğu Türk göçmen stoku azalarak farklı ülkelere dağılmıştır ve ABD yüksek nitelikli Türk göçmenler için bir cazibe merkezi haline gelmiştir.

Öte yandan beyin göçü kapsamında Türkiye'den yıllar itibariyle toplam olarak hangi meslek kolundan eğitilmiş ve yüksek nitelikli insanın göç ettiği konusunda düzenli istatistiklere erişmek (Toksöz, 2006: 231) çok kısıtlı olsa da birtakım araştırmalar ve istatistik veriler Türkiye'deki potansiyel nitelikli iş gücünün gelişmiş ülkelere doğru bir akış içerisinde olduğu fikrini desteklemektedir. Bu bağlamda, Türkiye'deki beyin göçü eğilimine ilişkin genel bir çerçeve çizilebilir adına aşağıda bazı güncel istatistik verileri ve araştırma sonuçlarına yer verilmiştir:

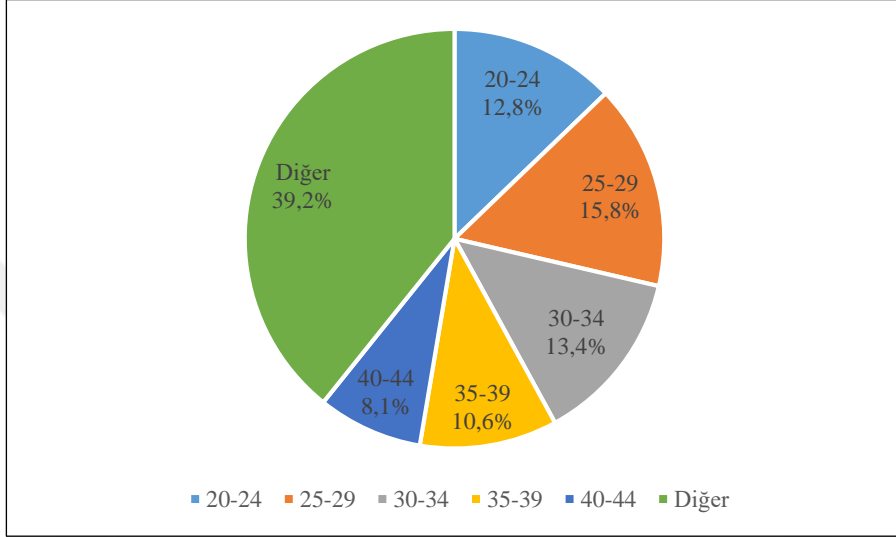
Grafik 1: Türkiye'den Giden Göçün Cinsiyete Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2023

Türkiye İstatistik Kurumunu'nun (TÜİK) 2023 yılında yayımladığı “Uluslararası Göç İstatistikleri” raporuna göre Türkiye'den yurt dışına göç eden kişi sayısı 2022 yılında bir önceki yıla kıyasla %62,3 artış göstererek 446 bin 914'e ulaşmıştır. Göç eden nüfusun %55,7'sini erkekler, %44,3'ünü ise kadınlar oluşturmaktadır. 2023 yılı itibariyle göç eden nüfus içerisinde erkeklerin payının kadınlardan daha fazla olduğu görülmektedir.

Grafik 2: Türkiye'den Giden Göçün Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Kaynak: TÜİK, 2023

Türkiye'den göç eden nüfusun yaş gruplarına ilişkin istatistik incelendiğinde en fazla göç edenlerin %15,8 ile 25-29 yaş grubu olduğu görülmüştür. Bu yaş grubunu %13,4 ile 30-34 ve %12,8 ile 20-24 yaş grupları takip etmektedir. En fazla göç eden ilk (25-29) ve ikinci yaş grubunda (30-34) yer alan bireylerin çoğunun eğitimini tamamlamış bireyler olduğu düşünüldüğünde bu nitelikleri onları “yüksek vasıflı göçmen” kategorisine dahil etmektedir.

Tablo 6: Türkiye'den Giden Göçün En Fazla Olduğu İlk 5 İl

İl	Yüzde (%)
İstanbul	%39,5
Ankara	%9,8
Antalya	%6,7
Samsun	%3,4
İzmir	%3

Kaynak: TÜİK, 2023

Türkiye'den göç eden nüfusun illere göre dağılımına bakıldığında %39,5'lik oranla İstanbul'un ilk sırada yer aldığı görülmektedir. İstanbul'u, %9,8 ile Ankara, %6,7 ile Antalya, %3,4 ile Samsun

ve son olarak %3 ile İzmir takip etmektedir. İlk 5’te yer alan iller Türkiye’nin nüfus bakımından en büyük illeri arasında yer almakta olup sosyo-ekonomik açıdan da oldukça avantajlı iller olarak görülmektedir.

Tablo 7: Türkiye’den Göç Edenlerin Meslek Dalları (%)

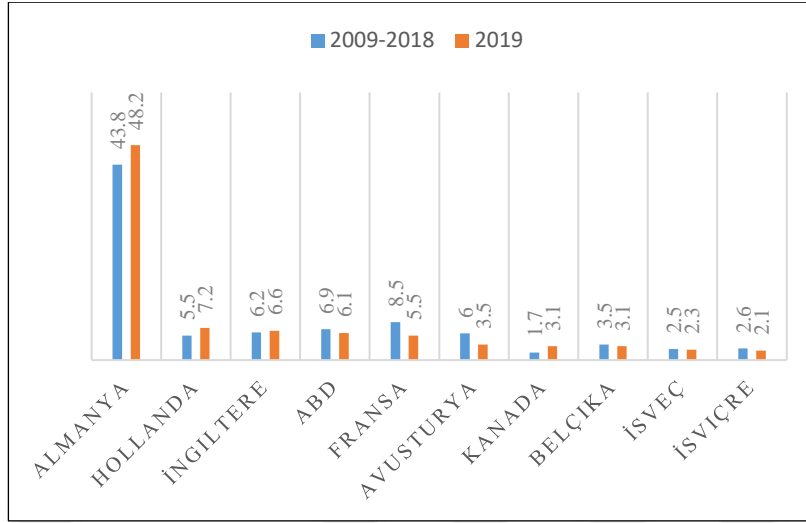
Meslek	2010	2012	2014	2016	Ortalama
Mimar	23	17	21	17	19
Mühendis	21	18	18	19	19
Akademisyen	11	15	21	23	17
Sanatçı	4	3	3	4	4
Bilişim	11	12	8	9	10
Sağlık	14	11	12	12	13
Finans	9	7	8	6	8
Diğer	7	17	9	10	11
Toplam	100	100	100	100	100

Kaynak: OECD, 2018

Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD)’nün Türkiye’den yurt dışına göç edenlerin hangi meslek dalına mensup olduğuna ilişkin yayınladığı verilere göre, 2010-2017 yılları arasında Türkiye’den en çok mimar ve mühendis meslek gruplarına mensup bireyler göç etmiştir. Bu iki meslek grubunu akademisyen ve sağlık kategorileri takip etmektedir. Ayrıca söz konusu meslek dalları arasından akademisyen grubun göç oranının yıllara göre düzenli bir artış içinde olduğu dikkat çekmektedir. 2015-2016 yılları arasında Türkiye’deki siyasi iklimin akademik göçün artışında etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye’den göç eden bireylerin mesleklerine ilişkin bilgi sağlayan bir diğer sayısal veri seti tamamen gönüllü bir çabanın ürünü olan Büyük Göç isimli veri tabanına aittir. Almanya’ya göç eden yazılımcı Yiğit Güneli’nin Fatih Erikli ve Hana Kamer adlı iki arkadaşıyla hazırladığı Büyük Göç veri tabanının verileri bizzat göç eden bireyler tarafından oluşturulmaktadır. İlk veri 1995 yılı itibariyle girilmiş olsa da 2010 yılı itibariyle veri girişinin hız kazandığı, 2016 yılına gelindiğinde ise pik noktasına ulaştığı görülmektedir. Büyük Göç çalışmasının verilerine göre toplamda 3882 kişinin göç hareketliliğine katıldığı gözükmektedir. Göç hareketliliğine en çok katılan meslek grupları arasında sırasıyla bilgi ve iletişim teknolojileri, mühendislik ve akademi yer almaktadır. Söz konusu veri setinde, sağlık ve pazarlama sektörü mensupları da sayıca fazladır ve öğrenci olarak gidenlerin yüksekliği de ayrıca dikkat çekmektedir (Büyük Göç (t.y), <https://buyukgoc.github.io>).

Grafik 3: Türkiye'nin Göç Verdiği Ülkeler (%)

Kaynak: OECD, 2018

Türkiye'nin OECD ülkeleri arasında en çok göç verdiği ülkeler incelendiğinde 2019 yılı itibariyle %48,2'lik payla Almanya'nın ilk sırada olduğu görülmektedir. Almanya'yı %7,2 ile Hollanda, %6,6 ile İngiltere, %6,1 ile ABD, %5,5 ile Fransa, %3,5 ile Avusturya, %3,1 ile Kanada ve Belçika, %2,3 ile İsveç, %2,1 ile de İsviçre takip etmektedir. Bu ülkelerin isimleri tesadüfi olmamakla birlikte hepsi refah seviyesi en yüksek ülkeler arasında ilk sıralarda yer almaktadır (Legatum Institute (t.y), <https://www.prosperity.com/rankings>). Öte yandan Büyük Göç çalışmasının verileri de benzer bir ülke sıralaması vermektedir. Büyük Göç çalışmasında göç eden bireylerin en çok ABD, Almanya, Hollanda, İngiltere ve Fransa'yı tercih ettikleri görülmektedir. Nitekim AB ülkelerinin Türkiye'ye olan coğrafi yakınlığı Türkiye'den giden göçün neden AB ülkelerinde yoğunlaştığını açıklamak noktasında fikir sunmaktadır.

Öte yandan Hollanda Göç ve Vatandaşlık Kurumu (IND) kaynaklı rakamlara göre, 2016 yılında Türkiye'den 540 kişi beyin göçü kapsamında Hollanda'ya giderken 2017'de bu sayı 780'e çıkmıştır. 2018'in ilk 11 ayında ise Türkiye'den 1020 yüksek eğitimli kişi Hollanda'ya iş başvurusu yapmış gözükmektedir (BBC News, 2019). Beyin göçü bağlamında dikkate alınabilecek başka bir istatistiki veri tıp literatüründe oldukça ünlü Lancet dergisinde Türk hekim göçünü odağına alan "Turkish doctors emigrate amid low pay and rising violence" adlı makalede yer almaktadır. Söz konusu makaleye göre, 2012 yılının tamamında sadece 59 hekim yurt dışında staj yapmalarını sağlayan iyi hal belgesini almak için Türk Tabipleri Birliği'ne (TTB) başvururken 2022 yılı itibariyle yaklaşık 3 bin doktor iyi hal belgesini almak üzere sırada beklemektedir. Nitekim bu veri Türkiye'den ayrılmak isteyen hekim sayısının 2012 yılına oranla 50 kat artış gösterdiğini ortaya koymaktadır (Genç, 2022). Ayrıca Yazılım Sanayicileri Derneği (YASAD) başkanı Gönül Kamalı yaptığı açıklamada 2021 yılında 30 bin yazılımcının yurt dışına gittiğini belirterek bu sayının 100 bine kadar çıkabileceğini ifade etmektedir (Bloomberght, 2022). Bu rakamların her biri beyin göçü

olgusunun günümüzde olduğu gibi gelecek yıllarda da tartışma konusu olmaya devam edeceğini göstermektedir.

Türkiye’deki beyin göçü eğilimini ortaya çıkaran çok sayıda anket çalışması da bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri Yeditepe Üniversitesi ve MAK Danışmanlık iş birliği ile gerçekleştirilen "Gençlik Araştırması"dır. Araştırmanın sonuçlarına göre gençlerin %76,2'si "Eğitim veya iş amaçlı bir başka ülkede geçici süreli yaşama fırsatı tanınsa yurt dışına gitmek ister misiniz?" sorusuna ‘evet kesinlikle giderim’ cevabını vermiştir. Dahası, “Kalıcı olarak bir başka ülkenin vatandaşlığı verilse gider misiniz?” sorusunu %64’ü "Evet terk eder giderim" şeklinde yanıtlamıştır (MAK Danışmanlık, 2021). Aynı şekilde, Habitat Derneği ile Infakto RW iş birliği sonucu hazırlanan “Türkiye’de Gençlerin İyi Olma Hali Araştırması” raporuna göre 2019 yılında gençlerin %25’i, 2020 yılında %31’i, 2021 yılında ise %43’ü başka bir ülkeye yerleşmek istediklerini ifade etmiş gözükmektedir (Habitat Derneği, 2021). Benzer şekilde Sosyoloji Mezunları Derneği’nin Friedrich-Ebert Stiftung Vakfı Türkiye Temsilcisi’nin desteği ile gerçekleştirdiği "Farklı Toplumsal Kesimlerden Gençlerin Aktif Vatandaşlık Algıları ve Politikaya Katılım Mekanizmalarına Bakışı" araştırmasında da nitelikli iş gücü göçüne dair önemli veriler bulunmaktadır. Söz konusu sonuç raporunda katılımcılara “Değiştirme olanağımız olsa idi hayatınızda ilk neyi değiştirmek isterdiniz?” sorusunun yöneltildiği ve katılımcıların %27,8’inin bu soruya “ülkemi” cevabını verdikleri belirtilmiştir. Bütün bu rakamlar, dünyadaki hareketlilik eğilimine paralel olarak Türkiye’deki genç nüfusun da hayallerindeki “daha iyi bir yaşamı” kendi ülkelerinin sınırları dışında inşa etmeyi planladıklarını ve bu nedenle kendileri için ideal olduğunu düşündükleri coğrafyalara göç etmek üzere hazırda beklediklerine işaret etmektedir (SOMDER, 2022).

Yukarıda ifade edilen sayısal verilere nitel verilerle dayanak sağlayan çalışmalar da özellikle son dönemlerde hem literatürde hem de sosyal medya platformlarında dikkat çekmektedir. Gözde Kazaz ve İlksen Mavituna’nın (2018) “Bu Ülkeden Gitmek”, Bahar Çuhadar’ın (2019) “Yeni Ülke Yeni Hayat: Türkiye’den Gidenlerin Hikayesi”, Gökhan Kutluer’in (2019) “Türkiye’den Gitmek: İtalya’ya Uzanan Bir Göç Hikayesi” ve son olarak Evrim Kuran’ın (2021) “Onlar Göçtü Buradan: Türkiye’nin Yeni Göç Nesli” adlı kitapları bu çalışmalardan bazıları olarak ön plana çıkmaktadır. Öte yandan Youtube platformunda “+90” kanalı “Türkiye’den Almanya’ya Göç”, 140journos kanalı ise “Seküler Göç” adlı oynatma listeleriyle konuya ilişkin nitel veri katkısında bulunmaktadır. Emre Onar ise Spotify’da "Bi' Gidene Soralım" adlı podcast serisinde dünyanın pek çok farklı ülkesinde kendisine yeni bir hayat kurmuş bireylerle yaptığı mülakatları yayımlamaktadır. Bütün bu nitel veriler hem Türkiye’nin sahip olduğu potansiyel beyin göçünü ortaya koymakta hem de bireyleri Türkiye’den göç etmeye ikna eden motivasyonlar konusunda önemli ipuçları içermektedir.

Beyin göçü verilerinde ele alınması gereken bir diğer alt başlık uluslararası eğitim sisteminin yaygınlık kazanmasıyla birlikte eğitim amaçlı yurt dışına giden öğrencilerdir. Yükseköğrenim sürecinin tamamını veya bir bölümünü kendi ülkelerinden başka bir ülkede geçirmek üzere yurt

dışına giden öğrenciler “uluslararası öğrenci” adıyla literatürde yer almaya başlamıştır. Özellikle son yıllarda yükseköğretimin bir rekabet alanına dönüşmesiyle birlikte uluslararası öğrenci sayısının dünya genelinde artma eğilimi içerisinde olduğu bilinmektedir. 1999 yılında dünya genelinde 2 milyon uluslararası öğrenci bulunurken bu sayı 2016 yılı itibarıyla 5 milyona kadar çıkmış gözükmektedir (OECD, 2018). Bu öğrencilerin hepsi eğitim için gittikleri ülkeye yerleşme kararı almasa da tamamı potansiyel beyin göçü adayı olarak görülebilir. Çünkü Rosenzweig vd. (2006)’a göre uluslararası öğrencilerin yurt dışında eğitim alma arzusunun altında yatan temel sebep göç yoluyla hedef ülkeye varmak ve oradaki ikametlerini eğitim sonrası için kalıcı hale getirmektir. Uluslararası öğrencilerin sahip olduğu bu tutuma benzer bir durum ev sahibi ülkeler için de geçerli gözükmektedir. Yapılan çalışmalarda, uluslararası öğrencilerin ev sahibi ülkeler tarafından potansiyel vasıflı iş gücü ve dolayısıyla gelir kaynağı olarak görülmesi sebebiyle uluslararası öğrencilerin mezun olduktan sonra ev sahibi ülkede kalmaya devam etmelerini ve iş yaşamına katılmalarını sağlamak adına göçmenlik politikalarının hafifletildiği bildirilmektedir (Tremblay, 2005). Nitekim Demirci (2020: 410), eğitim almak için Türkiye’den yurt dışına giden öğrencilerin mezuniyet sonrası ilk yerleşim tercihlerini incelediği araştırmasında, öğrencilerin önemli bir kısmının mezuniyet sonrasında Türkiye’ye dönmek yerine yurt dışında kalmayı tercih ettikleri bilgisini raporlamıştır. Bununla birlikte Demirci (2020: 412), öğrencilerin mezuniyet sonrasında uzun vadeli yerleşim tercihlerinin bilgisini edinmek adına mezun listelerini kamuya açık bir biçimde paylaşan 3 ABD üniversitesinden mezun olmuş 234 öğrencinin güncel ikamet bilgisine ulaşmıştır. Bu inceleme sonucunda ise zaman içerisinde bu öğrencilerden bazılarının Türkiye’ye geri dönüş yaptığı ancak mezun öğrencilerin yarısından fazlasının geçen 10 yıldan sonra bile halen yurt dışında yaşamaya devam ettikleri görülmüştür.

Bu çerçevede UNESCO’nun yayınladığı verilere göre 2020 yılında 51.146 Türk öğrenci yurt dışında eğitim almak üzere uluslararası göç hareketliliğine katılmış gözükmektedir. ABD, Almanya ve İngiltere Türk öğrencilerin en çok tercih ettiği 3 ülke olarak ön plana çıkmaktadır. Öyle ki, IIE’nin 2019 yılında yayınlamış olduğu verilere göre, ABD’deki toplam uluslararası öğrenci içerisinde Türkiye 10,520 Türk öğrenci ile 15. sırada yer almaktadır (IIE, 2019). Öte yandan OECD’nin 2022 yılında yayınlamış olduğu “Uluslararası Göç Görünümü” raporuna göre Türkiye Erasmus kapsamında yurt dışına giden ve yurt dışından gelen öğrenci sayısı bakımından dengesiz bir görünüm sergilemektedir (OECD, 2022). Bu anlamda Türkiye’den yurt dışına giden öğrenci hareketliliği gelen öğrenci hareketliliğinden çok daha fazla gözükmektedir. Sonuç olarak; genç nüfusun kaybı anlamına gelen tüm bu istatistiki veriler beyin göçünü Türkiye için giderek can yakıcı bir hale dönüştürürken aynı zamanda Türkiye’nin potansiyel kalkınma gücünü zayıflattığı gerçeğine de işaret etmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL MEDYA VE GÖÇ

3.1. Sosyal Medyanın Doğuşu ve Gelişimi

Sosyal medya platformlarının internet tabanlı araçlar olması nedeniyle sosyal medyanın tarihçesini internetin ortaya çıkışına kadar götürmek mümkündür. Bu sebeple öncelikle internetin gelişimine kısaca değinmek yerinde olacaktır. İnternet kavramının ortaya çıkışının ayak izleri tarihsel çizgi boyunca takip edildiğinde 1960'lı yıllara kadar uzanmak gerekir. İnternet, 1960'lı yıllarda ABD Savunma Bakanlığı İleri Araştırma Projeleri Kurumunda çalışan bir grup insan tarafından ilk etapta bir savaş projesi olarak ortaya atılmıştır (Castells, 2013: 7). Dolayısıyla bugünden geçmişe doğru bir bakış atıldığında o yıllarda kullanılan internet teknolojisinin bugün sahip olduğu anlam ve amaçtan hayli uzak olduğu görülmektedir. İnternetin günümüzdeki anlamını kazanması binlerce kullanıcının kullandıkları sayısız ağı ARPANET'e bağlayan İnternet Protokolünün (IP) geliştirilmesiyle başlamış, 1990'lı yılların başında World Wide Web'in (www) kuruluşu ile ise küresel iletişimin temelleri atılmıştır (Ersöz Karakulakoğlu, 2020: 6). 1993 yılı itibariyle daha fazla insan World Wide Web (www)'den haberdar olmaya başlamıştır. Öyle ki, World Wide Web'e adım atan her yeni kullanıcı bilgi üreticisine dönüşme olanağı elde ederek daha fazla bilginin dolaşıma girmesini sağlamıştır. Daha fazla bilgi ise World Wide Web'i bireylerin nezdinde son derece ilgi çekici bir unsur haline getirmiştir (Johnson, 1994: 4).

İnternetin insanların yaşamlarına entegre olmaya başladığı 1993 ile 2003 yılları arası dönem Web 1.0 olarak adlandırılmaktadır. Web 1.0 dönemi insanlık adına oldukça heyecan verici bir gelişme olsa da internetin insan yaşamı üzerindeki etkisi bu dönemde belli sınırlar çerçevesinde kalmıştır. Bu dönemde insanlar interneti büyük oranda bilgiye ulaşmak noktasında bir araç olarak kullanmışlardır. Bunun temel sebebi Web 1.0'ın kullanıcılarına web siteleri karşısında pasif, tek taraflı ve sınırlı bir etkileşim olanağı sunmasıdır (Güçdemir, 2012: 29). Bu sebeple Web 1.0'dan Web 2.0'a geçişin yaşandığı 2004 yılı internet tarihi adına yeni bir kavşak hatta "internetin yeniden doğuşu" (Ersöz Karakulakoğlu, 2020: 25) olarak görülmüştür. Web 2.0 döneminde internet ve buna bağlı olarak gelişen sosyal medya uygulamaları etkileşimi odağına alarak iletişime yepyeni bir boyut kazandırmıştır. Çünkü kullanıcılara aynı zamanda içerik üreticisi olma fırsatı sunan Web 2.0 ile bireyler yeni bir kullanım deneyimine ile karşı karşıya kalmıştır. Web 2.0, kullanıcının geleneksel medya karşısındaki pasif konumunu tepetaklak ederek kullanıcıları aktif bir biçimde katılım sağlayan bilgi üreticileri konumuna taşımıştır. Böylece üretici konumuna geçen kullanıcılar metin, fotoğraf,

video gibi çok farklı içeriği özgürce paylaşarak sosyal medya ağına katkıda bulunmaya başlamıştır. Kullanıcının ön plana çıktığı bu sistem sayesinde sosyal medya sürekli kendini yenileyen, geliştiren bir yapıya kavuşmuştur. Web 1.0 ile Web 2.0 teknolojisinin kullanıcı deneyimi arasındaki farklara Tablo 8’de yer verilmiştir:

Tablo 8: Web 1.0 ve Web 2.0 Kullanıcı Deneyimi Arasındaki Farklılıklar

Web 1.0 Kullanıcısı	Web 2.0 Kullanıcısı
İçerik araştırması yapan pasif katılımcıdır.	Aktif katılımcı olarak çevrim için içerik oluşturup paylaşmakta rol oynar.
Kendi içeriklerini üretmez; içerik sağlayıcıya bağımlıdır.	Kendi içeriğini beyan edip mevcut içeriği değiştirebilir.
İnternete bağlanırken ilk nesil bağlantı cihazlarını kullanır.	İnternete bağlanırken yeni nesil geniş ağ ve fiber optik kullanır.
Web sayfalarını olduğu gibi kullanır.	Web sayfalarını ve içeriklerini düzenler.
Ana iletişim aracı olarak e-posta servisini kullanır.	Ana iletişim aracı olarak birebir iletişim programlarını kullanır.
Bilgisayarı ana erişim noktası olarak kullanır.	Birçok farklı cihazdan bağlantı sağlayabilir.
İnternet ortamına erişimde zaman olarak sınırlıdır.	İnternet ortamına sürekli olarak bağlıdır.

Kaynak: Odabaşı vd. 2012: 91

Web 2.0 teknolojisinin sağladığı bu altyapı bireyler arası iletişime/etkileşime yepyeni bir alan açan sosyal medyanın temellerinin atılmasına olanak sağlamıştır. Sosyal medya, “çok katmanlı anlamları olan karmaşık bir terim” (Fuchs, 2016: 15) olması nedeniyle farklı biçimlerde tanımlanabilmektedir. Bu nedenle literatürde sosyal medya kavramına yönelik çok sayıda tanım ile karşılaşmak mümkündür. Oxford Sözlüğü (2023)’ne göre en genel anlamda sosyal medya, “sosyal ağ için kullanılan web siteleri ve yazılım programları”na karşılık gelmektedir. Daha detaylı bir biçimde ele alınacak olduğunda ise sosyal medya kavramının sosyal ve medya kavramlarının birlikteliğinden oluştuğunu söylemek gerekmektedir. Buradaki sosyal kavramı, insanlar arasındaki karşılıklı etkileşime atıfta bulunurken bu etkileşimin bire bir olabileceği gibi bir kişi ile insan grubu arasında veya insan grubu ile insan grubu arasında da ortaya çıkabileceğini belirtmektedir. Sosyal medya kavramında yer alan medya ifadesi ise resim, metin, ses gibi materyallere ilişkin enformasyonun dağıtılmasını ve depolanmasını sağlayan araçları ifade etmektedir (Hill vd., 2013: 2). Literatürde yer alan farklı “sosyal medya” tanımlarına örnek vermek gerekirse:

Sosyal medya, moda sözcüklerin uzun hattında en moda olan sözcüktür. Genellikle, bireylerin ve toplulukların bir araya gelmesine, iletişim kurmasına, paylaşmasına ve bazı durumlarda ortaklaşmasına veya oynamasına olanak veren yazılım yığını açıklamak için kullanılır (Boyd, 2009).

Sosyal medya, Web 2.0’in ideolojik ve teknolojik temelleri üzerine inşa edilen ve kullanıcı tarafından üretilen içeriğin oluşturulmasına ve değiştirilmesine izin veren bir grup internet tabanlı uygulamadır (Kaplan ve Haenlein, 2010: 61).

Sosyal medya, açık webin HTML tabanlı bağlama uygulamalarından kapalı sistemlerde meydana gelen beğenme ve tavsiye etmeye dayalı bir geçişi göstermektedir. Web 2.0, ayırt edici üç özelliğe sahiptir: Kullanımı kolaydır, sosyalliği kolaylaştırır ve kullanıcılara içeriklerini istedikleri biçimde -resim, video veya metin olarak- yüklemelerine olanak veren özgür yayın ve üretim platformu sağlar (Lovink, 2011: 5).

Sosyal medya, konuşma medyasını kullanarak bilgi, birikim ve görüşlerini paylaşmak için çevrimiçi olarak bir araya gelen insan toplulukları arasındaki faaliyetler, uygulamalar ve davranışları ifade eder (Safko ve Brake, 2009: 6)

Sosyal medya insan ilişkilerinin, çevrimiçi kolaylaştırıcısı veya güçlendiricisi, sosyal değer olarak bağlanabilirliği teşvik eden insanlar ağı olarak görülebilir (Van Dijck, 2013: 11).

Sosyal medyayı tanımlamaya yönelik ortaya atılan bu tanımların her biri sosyal medyanın farklı bir niteliğine vurgu yapmakla birlikte pek çoğu sosyal medyanın insanları online olarak bir araya getiren ve bu çevrimiçi ortamda farklı konular hakkında birbirleriyle etkileşim içerisine girmelerini sağlayan bir oluşum olduğu konusunda hemfikir gözükmektedir. Bu bağlamda, çevrimiçi ortamda kişiler arası iletişimi/etkileşimi mümkün kılan ve içerik üretimine katkıda bulunan her platform sosyal medya kapsamına girmektedir. Nitekim sosyal medya platformları, literatürde farklı kişiler tarafından kullanım amaçlarına göre çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır (Mayfield, 2008; Zarrella, 2009; Safko ve Brake 2009; Kaplan ve Haenlein, 2010). Tablo 9’da söz konusu sınıflandırmaların bazılarına yer verilmiştir:

Tablo 9: Sosyal Medya Platformları Sınıflandırması

Mayfield (2008)	Sosyal Ağlar Bloglar Mikrobloglar Wikiler Forumlar Podcastler İçerik Paylaşım Toplulukları
Safko ve Brake (2009)	Sosyal Ağlar Bloglar ve Wikiler Fotoğraf Paylaşım Siteleri Ses Paylaşım Siteleri Video Paylaşım Siteleri Mikro Bloglar
Zarrella (2009)	Bloglar Twitter ve Mikro Bloglar Sosyal Ağlar Medya Paylaşımı Haber ve Etiketleme Siteleri Oylama ve Değerlendirme Siteleri Forumlar Sanal Dünyalar

Tablo 9: (Devamı)

Kaplan ve Haenlein (2010)	İşbirlikçi Projeler Bloglar İçerik Toplulukları Sosyal Ağlar Dijital Oyun Dünyaları Dijital Sosyal Dünyalar
---------------------------	--

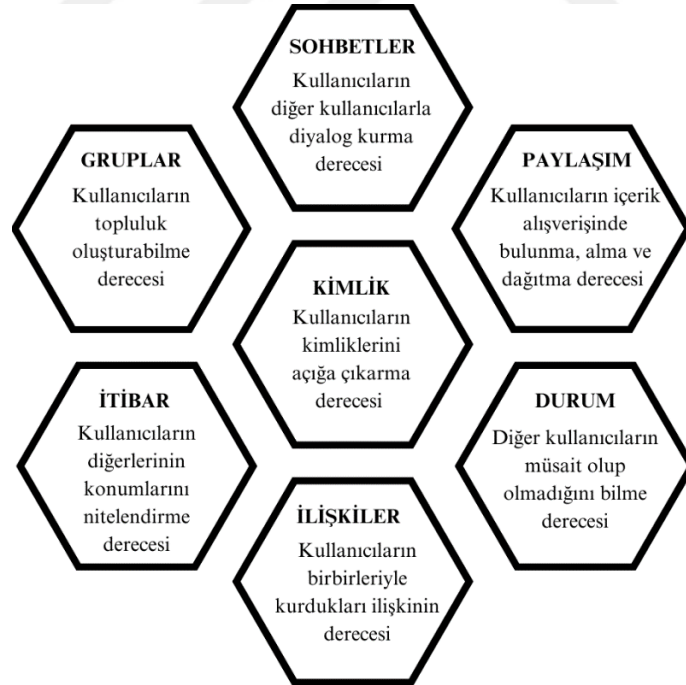
Kaynak: Mayfield, 2008; Safko ve Brake, 2009; Zarrella, 2009; Kaplan ve Haenlein, 2010

Yukarıda yapılan sınıflandırmalarda da görüldüğü üzere sosyal medya platformları kullanım amaçları açısından oldukça geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki, sosyal medyanın gelişimi ile her geçen yıl farklı ilgi alanlarına veya farklı kitlelere hitap eden sosyal medya araçları kullanıma açılmaktadır. Dolayısıyla sosyal medya platformu çeşitliliği zamanla artmaktadır. Bununla birlikte bu çeşitliliğin içerisinde her bir sosyal medya platformu farklı niteliklere ve teknik yapıya sahip olsa da her birinin belli noktalarda ortak özelliklere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu açıdan Mayfield (2008: 5), sosyal medyanın özelliklerini “katılım”, “açıklık”, “diyalog”, “topluluk” ve “bağlantılı olma” şeklinde sıralayarak sosyal medya platformlarının bu özelliklerin bazılarını veya hepsini bir arada bulundurduğunu ifade etmektedir. Mayfield’in sıraladığı 5 özellikten ilki olan katılım, medya ve izleyici arasındaki keskin ayrımı silikleştirerek bireylerin sosyal medya’ya katkı sağlamlarının önünü açmaktadır. Açıklık, sosyal medya platformlarında paylaşılan içeriklere kullanıcıların ulaşımı ve kullanımı noktasında herhangi bir engelin olmaması durumuna atıfta bulunmaktadır. Söz konusu özellikler arasında yer alan diyalog, sosyal medyayı geleneksel medyadan ayıran temel unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Mayfield’e göre diyalog, geleneksel medyanın sunduğu tek yönlü iletişimin aksine çift yönlü iletişimi teşvik etmektedir. Bir diğer özellik olan topluluk, kullanıcıların ortak ilgi alanlarına dayalı olarak topluluk oluşturarak etkileşimde kalmalarına işaret etmektedir. Son özellik olan bağlantılı olma ise sosyal medyanın başka sitelere ya da kaynaklara yönelik verdiği URL bağlantıları ile her geçen gün giderek genişlemesine ve gelişmesine vurgu yapmaktadır.

Öte yandan Kietzmann vd. (2011: 343), sosyal medyayı tanımlamaya yönelik yaptıkları çalışmada sosyal medyanın 7 işlevsel taşı olduğunu belirtmektedir. Söz konusu çalışmada bu özellikler: *Kimlik (Identity)*, *Sohbetler (Conversations)*, *Paylaşım (Sharing)*, *Durum (Presence)*, *İlişkiler (Relationships)*, *İtibar (Reputation)*, *Gruplar (Groups)* şeklinde sıralanmaktadır. Sosyal medyanın özelliklerinden *kimlik (identity)*, kullanıcıların sanal dünyada kimliklerini ne ölçüde açığa çıkardıklarını ifade etmektedir. Kullanıcılar sosyal medya profillerinde isim, yaş, cinsiyet, meslek, konum vb. kimlik bilgilerini ifşa eden bilgilere yer verebilir veya bazı durumlarda kimliklerinin anonim kalmasını tercih edebilirler. *Sohbetler (Conversations)*, kullanıcıların bir sosyal medya ortamında diğer kullanıcılarla diyalog şeklinde etkileşime girmesi olarak açıklanabilir. Kullanıcılar fikirlerini ifade eden içerikler yayınlamak, yeni insanlarla tanışmak veya ortak ilgi alanlarına dayalı

topluluklar oluşturmak gibi çok çeşitli nedenlerle etkileşim kurabilirler. *Paylaşım (Sharing)* özelliği, en temelde kullanıcıların içerik alışverişinde (metin, resim, video, ses, bağlantı vb.) bulunmasına karşılık gelmektedir. Söz konusu içerik alışverişi, sosyal medyadaki insanları birbirine bağlaması bakımından oldukça önem arz etmektedir. *Durum (Presence)* ise, sosyal medya kullanıcılarının erişilebilirliğini içermektedir. Başka bir ifadeyle durum, kullanıcıların sanal veya gerçek dünyada nerede olduklarına ve müsait olup olmadıklarına yönelik bilgi vermektedir. Bununla birlikte sosyal medyadaki *ilişkiler (relationship)*, gerçek hayattaki kişiler arası iletişimin sanal temsili olarak düşünülebilir. Sosyal medyada ilişkiler aracılığıyla kişiler birbirleri ile bağlantı halinde kalır. Ayrıca sosyal medyadaki ilişkiler tek/çift yönlü iletişime izin vereceği gibi kişiler arasında güçlü/zayıf bağların oluşmasını mümkün kılar. Sosyal medyanın bir diğer özelliği olan *itibar (reputation)*, sosyal medya kullanıcılarının birbirlerinin konumlarını nitelendirmesine yardımcı olmaktadır. Görüntülenme, beğeni ya da takipçi sayısının yüksekliği gibi unsurlar kullanıcılar tarafından genellikle sosyal medya’da itibarı onaylayan şeyler olarak görülmektedir. Örneğin Twitter’da itibarı onaylanmış kişilerin yüksek sayıda takipçi vardır ve diğer kullanıcılar bu kişilere ve bu kişilerin paylaştıkları içeriklere karşı güven duygusu geliştirmiş durumdadır. Son olarak *gruplar (groups)* özelliği ise, kullanıcıların ilgileri dahilinde üye oldukları ya da sosyal ilişkilerini yönetmek için oluşturdukları grupları temsil etmektedir.

Şekil 2: Sosyal Medya Peteği

Kaynak: Kietzmann vd., 2011: 343

Yukarıda sıralanan temel özellikler sayesinde sosyal medya kullanıcıları sosyal medyayı kullanarak günlük hayatlarından kesitlerin yer aldığı resimler veya videolar paylaşır, fikirlerini ifade

eden içerikler yayınlar, yorumda bulunur, yeni insanlarla tanışır veya ortak ilgi alanlarına dayalı topluluklar oluştururlar. Bu sayede coğrafi sınırlar silikleşir, birçok insan eş zamanlı olarak birbirleriyle etkileşim ve iletişim kurma imkânı elde eder. Dolayısıyla sahip olduğu tüm bu özellikler sosyal medyayı hem bireysel hem de kurumsal düzeyde son derece kullanışlı ve ilgi çekici bir platform haline getirmektedir. Bu sebeple gün geçtikçe her kesimden daha çok sayıda insan sosyal medya kullanıma yönelmektedir.

3.2. Bir Sosyal Medya Platformu Olarak Twitter³

“Facebook is composed of my photos.
MySpace is composed of my favorite music.
Twitter is composed of everything inside my heart.”

(@GirlProves'den akt. Murthy, 2013: 10)

Twitter, 2006 yılında Jack Dorsey tarafından yaratılmış bir mikroblog ağıdır. Fuchs (2016: 249)'a göre “bir mikroblog, blog kavramının daha ileri bir gelişimini” ifade etmektedir. Bu nedenle nispeten yeni bir olgu olan mikrobloglar normal bloglarla kıyaslandığında birtakım farklı özellikleri ile ön plana çıkmaktadır. Bir mikroblog, her şeyden önce internet tabanlı bir hizmettir ve kayıtlı kullanıcıların her biri mesajlarını başkaları ile paylaşabildikleri bir profil sayfasına sahiptir (Murthy, 2013: 10). Web 2.0'ın ürünü olan mikroblogların gelişimi ile detaylı ve uzun bir biçimde ilgi alanlarına göre hazırlanan blog yazıları yerini hızlı ve basit bir şekilde oluşturulabilen kısa durum güncellemelerine bırakmıştır. Bunun en temel sebebi mikrobloglarda paylaşılan içeriklerin karakter sayısının normal bloglara göre sınırlı olmasıdır. Ancak bu karakter sınırı daha pratik kullanıma olanak sağlayarak mikroblogların yaygınlık kazanmasında etkili olmuştur (Aichner ve Jacob, 2015). Java vd. (2009: 120)'ya göre geleneksel bloglarda yazarlar sayfalarını birkaç gün gibi daha uzun aralıklarla güncellerken, mikroblog yazarları birkaç saatte bir güncelleme yaparak daha hızlı bir iletişim sağlamaktadır. Bu nitelikleri sayesinde mikrobloglar, anlık durum, fikir, bilgi ve haber paylaşmak amacıyla hem bireyler hem de kurumlar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Dünyada olup biten gelişmeleri en hızlı ve kolay biçimde duyurmayı mümkün kılan mikrobloglar (Özutku vd., 2014: 16-127) arasında Twitter ön sıralarda yer almaktadır. 2008-2009 yılları itibariyle popülerleşmeye başlayan Twitter, her geçen gün kullanıcı sayısını arttırarak dikkatleri üzerine çekmiştir (Marwick ve Boyd, 2011: 116). Hatta öyle ki, kuruluşunun ardından geçen 9 yıl içerisinde 646 milyon kullanıcıyı bünyesine katarak günlük paylaşılan tweet sayısında ortalama 58 milyonu yakalamıştır (Dwyer ve Fraser, 2016: 80). Nitekim bu hızlı büyüme sonucu Twitter dünyadaki en popüler iki mikroblog'dan biri olmayı başarmıştır (Fuchs, 2016: 249). Şirketin self servis reklam araçlarında yayınlanan verilere göre 2023 başları itibariyle Twitter'da 556 milyon kullanıcıya erişim

³ 2023 Temmuz ayı itibariyle Elon Musk, Twitter olarak bilinen sosyal medya platformunun ismini ve logosunu X harfi ile değiştirmiştir. Bu çalışmanın ilgili bölümleri değişiklikten çok önce yazıldığı ve söz konusu sosyal medya platformu yeni url bağlantısı ve logosu ile varlığını aynen devam ettirdiği için bu çalışma özelinde isim değişikliğinin yapılması gerekli görülmemiştir.

sağlanmaktadır. Bu erişim rakamları, dünya ölçeğinde 13 yaş ve üstü toplam nüfusun %8,9'unun Twitter kullandığına işaret etmektedir. Twitter demografisinin %37'sini kadınlar, %63'ünü ise erkekler oluşturmaktadır (Wearesocial, 2023).

İngilizce'de ötücü kuşlara "Twitter" denilmektedir. Uzmanlar "cıvıldamak" eylemine kuşlar için hayati iki önem atfetmektedir. İlk husus, kuşların cıvıldayarak birbiriyle iletişimde kalması ve böylelikle sürüyü kaybetme riskini ortadan kaldırmalarıdır. İkinci husus ise kuşların cıvıldayarak kendi yaşam alanlarını koruması ve başka kuşlar tarafından bu alanın ihlal edilmesine karşı çıkmalarıdır (Bauman, 2012: 23). Dolayısıyla kuş cıvıldaması insanlar için anlamsız sayılsa da kuşlar için son derece anlamlı ipuçları içermektedir. Bu duruma benzer bir sürecin Twitter kullanıcıları için de geçerli olduğu söylenebilir. Bauman (2012: 23), milyonlarca Twitter kullanıcısının kendi ihtiyaçları doğrultusunda farkında olarak ya da olmayarak kuşlara özgü bu alışkanlığı devam ettirdiğini ifade etmektedir. Twitter, kullanıcılarına sağladığı yapısal özellikleri sayesinde bireylere kuşlar gibi cıvıldama imkânı sunarak bireylerin diğer insanlarla bağlantıda kalmasının yolunu açmaktadır. Bu nedenle tweet atarak cıvıldayan her birey hem yeni bir içerik yaratmakta hem de başkaları tarafından üretilmiş olan bir içeriğin yayılmasında etkin rol oynamaktadır. Bu noktada Twitter kullanıcıların tweet atma motivasyonunun neler olduğu sorusu önem kazanmaktadır. Bu soruya cevap bulmak amacıyla araştırma yürüten Gauntlet (2011), Twitter kullanıcılarından gelen popüler cevapları sıralamıştır. Gauntlet'in aktardığı üzere Twitter kullanıcıları, en çok şu sebeplerden dolayı paylaşım yapmaktadır: "Diğer insanların öğrenmesi ya da eğlenebilmesi için", "Kendi yaratıcı fikir ve çalışmalarını diğerleriyle paylaşma istediği duydukları için", "Var olduğunu kayıt altına alabilmek için", "İlgi alanlarına giren konularda aktif katılımcı olup tartışmaya dahil olabilmek için", "Sadece tüketici değil aynı zamanda bir medya içerik üretici olmak için", "Bilgi elde etmek için", "Herhangi bir topluluğa ya da gruba dahil olmak ya da dışlanmamak için" (Gauntlet, 2011'den akt: Topkara, 2022: 113-114). Görüldüğü üzere, bireyler çok çeşitli sebeplerle paylaşım yaparak gerçek dünyanın bir simülasyonu olarak düşünülebilecek Twitter ortamında var olmaktadır.

Bilindiği üzere, Twitter kullanıma açıldığı ilk yıllarda kullanıcılardan "*Ne yapıyorsun? (What are you doing?)*" gibi son derece basit bir soruya kısa, hızlı, sık bir şekilde cevap veren ve 140 karakter uzunluğunu geçmeyen tweetler atmaları bekleniyordu. Ancak Mischaud (2007), Twitter kullanıcıların bu soruya ne derece yanıt verdiğini ölçmek adına yaptığı çalışmasında gözlemlenen Twitter kullanıcılarının çoğunluğunun (%58,5) platformun önerdiği "*Ne yapıyorsun?*" sorusunu göz ardı ederek kendi gündelik yaşamlarıyla ilgili farklı içerikte tweetler yayınladıklarını ifade etmiştir. Bu durum Twitter kurucularının da dikkatini çekmiş olsa gerek ki ilerleyen yıllarda yapılan güncellemeler ile bu soru "*Neler oluyor (What's going on?)*" sorusu ile değiştirilmiştir. Yapılan değişiklik yalnızca bununla sınırlı kalmamıştır. Twitter'ın ayırt edici özelliği olarak ön plana çıkan 140 harf sınırlaması gelen talepler sonucu 2017 yılında genişletilerek 280 harfe çıkarılmış ve böylece kullanıcıların kendilerini daha iyi bir biçimde ifade etmesine olanak sağlanmıştır. Ayrıca 2022 Ekim ayı itibarıyla Elon Musk Twitter'ı satın aldıktan sonra birtakım değişiklikler ve düzenlemeler

yapacağını duyurmuştur. Bu düzenlemeler arasında tweet karakter sayısının 4000 karaktere çıkarılacağı, ücretli abonelik sistemine geçileceğine ilişkin duyumlar yer almaktadır. Öte yandan Twitter yaptığı güncellemeler ile bünyesine yeni özellikler ekleyerek kullanıcı deneyimlerini sürekli olarak arttırmaktadır. Fotoğraf, hikâye, video ve gif paylaşma, canlı grup odalarında sohbet düzenleme, liste ve anket yapma, istatistiklere erişme, Twitter çevresi oluşturma gibi pek çok farklı imkân sunan Twitter kullanıcılar için son derece çekici bir platforma dönüşmüş durumdadır.

Twitter, kullanıcısı olan bireylere ister gerçek kimlikleri ile isterse anonim hesaplar üzerinden belirli bir olgu, olay ya da konu hakkında özgürce fikir beyan etme ya da yorum yapma olanağı sunan bir sosyal medya platformudur. Bazı Twitter kullanıcıları hesap sayfalarından sadece tanıdıkları kişileri takip etmeyi tercih ederken bazıları tanımadıkları insanları da takip etmektedir. Twitter ilk kullanıma açıldığında kullanıcıların takip ettiği kişiler tarafından atılan tweetler anasayfaya ters kronolojik akışla düşse de (Boyd vd., 2010: 2) artık tweetler kronolojik sıraya uygun olarak akışta gösterilmektedir. Söz konusu akışta mizahtan hayata dair düşüncelere, bağlantılardan son dakika haberlerine kadar geniş yelpazede içerik kendisine yer bulmaktadır (Marwick ve Boyd, 2011). Twitter’da kullanıcılar akışlarına düşen tweetleri beğenerek arşivleyebilir, retweet özelliğinden yararlanarak atılan tweeti direkt olarak ya da yorum getirerek kendi profillerine ekleyebilir, ilgili oldukları tweete yanıt verebilir, trend topicsler sayesinde gündemin nabzını tutabilirler. “Twitter’ın yapısı, sohbeti sınırlı alanlar veya gruplar içinde kısıtlamak yerine birbiriyle bağlantılı aktörlerden oluşan bir ağa yaydığından, birçok kişi aynı anda belirli bir konu hakkında konuşabilir, böylece diğerleri aktif bir katılımcı olmamalarına rağmen bir sohbetle çevrili oldukları hissine kapılabilirler” (Boyd vd. 2010: 1). Bununla birlikte, kullanıcılar hesap sayfalarını kamuya açık bir biçimde kullanabilecekleri gibi diledikleri takdirde hesaplarını kilitli konuma getirerek hedef kitlelerini sınırlandırabilirler. Fakat Twitter, kullanıcılara böyle bir alternatif sunsa da Twitter kullanıcıları arasında baskın norm olarak kabul edilen bireylerin hesabını kamuya açık bir biçimde kullanmasıdır (Takhteyev vd., 2012: 73).

Hemen her sosyal medya platformu gibi Twitter’ın da kendine özgü bir kullanım dili bulunmaktadır. Bu dil Twitter kullanıcıları tarafından büyük oranda benimsenmekte olup zaman içerisinde günlük dile de sirayet edebilmektedir (Özbaş Anbarlı, 2017: 78). Günlük hayat içerisinde kişilerden “TT, DM, Hashtag, Mention, RT” gibi kavramları ya da “unf etmek” “fava atmak” “ff vermek” gibi eylem bildiren ifadeleri duymak mümkündür. Bu kavramların/davranışların açıklamalarına Tablo 10’da yer verilmiştir:

Tablo 10: Twitter Kavramları ve Tanımları

KAVRAMLAR	TANIMLAR
Kullanıcı Profili	“Kullanıcının adı/lakabı, konumu, internet sitesi, doğum günü, kişisel bilgileri gibi bilgilerinden oluşan ve fotoğraf yükleyebildiği bir alan”.
Tweet	“Twitter’da kullanıcılar tarafından üretilerek ara yüze yazılan, 140 karakter sınırlaması bulunan mesaj bütünü, gönderiler”.
Timeline	“Kullanıcının takip ettiği hesapların attığı tweetlerin sıralandığı ana akış”.
Retweet	“Bir kullanıcının gönderdiği mesajı “yeniden” gönderme/yayma, diğer hesaplarla kamusal alanda paylaşma”.
Reply	“Bir kullanıcının gönderdiği mesajı @işareti kullanarak cevaplama”.
Mention	“Bir başka kullanıcıdan @ işareti kullanarak bahsetme. Mention’ı başa alma: Eğer mentionınızın sizi takip edenlerin timeline’ına düşmesini, herkesin görmesini istemiyorsanız bunu yaparsınız. (Ancak hem sizi hem de mentionladığınızı takip eden varsa mention’ınız timeline’ına düşecektir. Mention’ı sona alma: Eğer mention’ınızın takipçilerinizin timeline’ına düşmesini istiyorsanız, mentionı başta kullanmazsanız (ortada ya da sonda kullanırsanız) timeline’lara düşer ve normal bir tweet gibi görülür”.
Hashtag	“# işareti ile kullanılır. Birbirine benzeyen temaların birlikte anılmasını sağlar. Aslında trendlerin ön ekidir”.
Trend topics	“Twitter’da en çok konuşulan hashtaglerin/konu başlıklarının/ kavramların sıralanmasıdır”.
Follow	“Bir kullanıcının başka bir kullanıcıyı takip etmesidir”.
Follower	“Bir kullanıcıyı takip eden kullanıcılarıdır”.
Following	“Bir kullanıcının takip ettiği kullanıcılarıdır”.
Direct Message (DM)	“Bir kullanıcının başka bir kullanıcıya karakter kısıtlaması olmaksızın yazabildiği özel mesaj. Bu mesaj sadece iki kullanıcı arasında görünebilir, o yüzden başa alınmış mentiondan farklıdır. Özel mesaj kutusudur. Twitter’da DM seçeneğini pasif hale getirme opsiyonu vardır”.
Favourite (fava atmak)	“Kullanıcı bir tweeti beğenmişse ya da daha sonra o tweete tekrar dönmek istiyorsa onu favourite yapabilir (“favlayabilir”). Bir mesajın altındaki kalp işaretine tıklanarak tweet favorilenmiş olur. Kullanıcının favoriledikleri timeline’ındaki favori kısmında görülebilir”.
Block	“Bir kullanıcı iletişim kurmak istemediği başka herhangi bir kullanıcıyı blocklayarak engelleyebilir”.
Flood (Thread)	“Flood, bir tweet atıldıktan sonra o tweeti reply ederek (“cevap veri” tıklayarak) @kullaniciadi’ni silip başka bir tweet yazmak; böylece bir zincir, bir akış oluşturmaktır”.
FF vermek	“floowfriday’in kısaltmasıdır. Kullanıcılar beğendikleri bir hesabı #ff şeklinde etiketleyerek takipçilerinin o hesabı takip etmesini önerirler”.
Bio	“Kullanıcının hesabında, kendisini tanıtmak, ifade etmek için yazdığı metindir”.
Twitter List	“Kullanıcı seçtiği Twitter hesaplarından bir liste oluşturabilir, oluşturulan listelere abone olabilir, böylece kullanıcıları kategorize ederek dilediği içeriğe hızlıca ulaşabilir”.
Anlar (Moment)	“Anlar (Moments) özelliğiyle hesaplar takip edilmese bile içerik yöneticilerinin yaptığı seçimlerle dünyada olup biten gelişmeler derlemesi görülebilir, anlık iletilerden haberdar olabilir. Kullanıcı öyküsünü, gün içerisinde olup bitenleri bu tweet koleksiyonuyla anlatabilir”.

Kaynak: Özbaş Anbarlı, 2017: 81

Tüm bu kavramlar aracılığıyla Twitter yeni bir dil yaratmıştır ve bu ortak dil Twitter kullanıcılarının birbirleri ile etkileşimde kalmasını sağlamaktadır. Dahası, bu özellikler sayesinde kullanıcılar Twitter gündemini hatta ülke gündemini belirlemektir. Twitter, bu anlamda bir tür yeni kamusal alan olarak ön plana çıkmaktadır (Ausserhofer ve Maireder, 2013). Bireyler gerek gün

içerisinde açılmış olan hashtaglerle ilgili olarak atılmış oldukları tweetler gerekse gündemden bağımsız olarak topluma dair eleştiri, değerlendirme ya da yorum içeren tweetleri ile kamoyunun nabzına ilişkin önemli ipucu vermektedir. Bununla birlikte kullanıcılar birbirlerinin tweetlerine verdikleri yanıt aracılığıyla da kamusal tartışmalarını sürdürebilmektedir. Dolayısıyla Twitter, alternatif seslerin kendisine yer bulduğu bir yapıya sahiptir ve bu çok sesli yapı platformu araştırmalar için önemli bir veri kaynağına dönüştürmektedir.

3.3. Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal medya platformları ortaya çıkmalarından bu zamana kadar olan süreçte, dünya ölçeğinde büyük bir popülerlik yakalayan kullanıcıları olan birçok insanın gündelik yaşamında başrolü oynamaktadır. Sosyal medyanın bireylerin gündelik yaşamında ne denli önemli bir yere sahip olduğunu anlamak adına dünya genelinde ve özelde Türkiye’de sosyal medya platformlarının kullanıcı sayılarına ilişkin istatistiklere bakmak son derece anlamlıdır. Sosyal medyaya ilişkin en güncel ve en kapsamlı verileri sunan, We Are Social ve Meltwater iş birliği ile hazırlanan “Digital 2023 Global Overview Report” isimli rapora göre dünya ölçeğinde 4.76 milyar sosyal medya kullanıcısı bulunmaktadır. Bu rakam küresel nüfusun %60’ının biraz altına karşılık gelmektedir. Son yıllardaki kullanıcı büyüme oranında pandemi sürecinin etkili olduğu düşünülmektedir. Pandeminin başlangıcından bugüne dek 1 milyardan fazla yeni kullanıcının sosyal medyaya adım attığı tahmin edilmektedir. Söz konusu rapora göre, sosyal medya kullanıcıları günlük ortalama 2 saat 31 dakikasını sosyal medya platformlarında geçirmektedir. Sosyal medya kullanıcılarının %46,3’ünü kadınlar, %53,7’sini ise erkekler oluşturmaktadır. Öte yandan sosyal medya kullanıcılarının büyük çoğunluğunu (%31) 20-29 yaş aralığındaki bireyler oluşturmaktadır. Aynı bireyler aynı zamanda sosyal medya kullanımına en çok süreyi ayıran gruba da karşılık gelmektedir.

Bireylerin sosyal medya kullanım motivasyonları incelendiğinde ilk sırada aile ve arkadaşlarla iletişim halinde kalma isteğinin geldiği görülmektedir. Bunun devamında ise boş zamanı geçirmek, yeni hikayeler okumak, içerik bulmak, ne hakkında konuşulduğunu görmek, alınacak ve yapılacak şeyler ile ilgili ilham almak amacıyla kullanmak gibi sebepler sıralanmaktadır. Dünyada en çok kullanılan sosyal medya platformu Facebook olmakla birlikte bunu Youtube ve WhatsApp takip etmektedir. Twitter ise dünyada en çok kullanılan sosyal medya platformları arasında 14. sırada yer almaktadır. Ancak kullanıcılara kullandıkları en gözde sosyal medya platformunun ne olduğu sorusu sorulduğunda bu sıralama değişmektedir. Bu anlamda dünyanın en gözde sosyal medya platformu kullanıcıları tarafından WhatsApp olarak belirlenmiştir. İkinci sırada Instagram üçüncü sırada ise Facebook seçilmiştir. Twitter ise bu listeye 7. sıradan dahil olmaktadır. Dahası en çok ziyaret edilen web siteleri arasında Twitter 9. sırada yer alırken benzer web siteleri arasındaki sıralamada 4. sırada yer almaktadır. Söz konusu rapora göre dünya nüfusunun yaklaşık %6,1’i Twitter kullanıcısı olarak gözükmektedir. Twitter kullanıcıları aylık ortalama 5 buçuk saatini uygulamada geçirmektedir.

Twitter kullanıcıları platformu en çok haberleri ve güncel olayları takip etmek amacıyla kullanmaktadır.

Aynı raporun Türkiye verileri incelendiğinde, Türkiye’de 62,55 milyon sosyal medya kullanıcısının olduğu görülmektedir. Bu anlamda Türkiye için sosyal medya kullanımının oranı toplam nüfusun %73,1’ine karşılık gelmektedir. Bir başka istatistiksel veriyle ifade etmek gerekirse Türkiye’de 18 yaş üzeri toplam nüfusun %94,6’sı sosyal medya kullanmaktadır. Türkiye’de sosyal medya kullanıcıları gündelik hayatlarının ortalama 2 saat 54 dakikasını sosyal medya platformlarında harcamaktadır. Bu veriye göre, Türkiye ortalamasının dünya ortalamasının (2 saat 31 dakika) üzerinde olduğunu söylemek mümkündür. Türkiye’de sosyal medya kullanıcılarının %40,4’ünü kadınlar, %59,6’sını erkekler oluşturmaktadır. Türkiye’de de dünyaya benzer şekilde bireylerin sosyal medyayı kullanma motivasyonu temel olarak aileleri ve arkadaşlarıyla iletişimde kalmaktır. Öte yandan Türkiye’de en çok kullanılan sosyal medya platformu listesine WhatsApp 1. sıradan giriş yapmaktadır. Twitter ise bu listede 4. sırada yer almaktadır. 2023 başları itibariyle Türkiye’de 18.55 milyon Twitter kullanıcısı bulunduğu rapor edilmiştir. Bu kullanıcıların %36,6’sının kadın, %63,4’ünün ise erkek olduğu tahmin edilmektedir. Sonuç olarak; yayınlanan veriler incelendiğinde sosyal medya platformlarının giderek popülerlik kazandığı ve bireylerin gündelik rutinlerinin en önemli parçası haline geldikleri görülmektedir. Sosyal medya platformlarında geleneksel medya araçlarından farklı bir biçimde konumlanan bireyler, bu yeni ortamda içerik üreticisi olarak aktif rol oynamaktadır. Tam da bu sebeple bireylerin sosyal medya platformlarına gün içerisinde ayırdıkları vakit her geçen gün artmaktadır.

3.4. Göreceli Yoksunluk, Sosyal Medya ve Göç

Göreceli yoksunluk teorisi en temelde grup içi eşitsizlikler sonucu ortaya çıkan duygusal duruma gönderme yapmaktadır (Stark ve Taylor, 1989: 2). Runciman (1966: 10), bir bireyin diğerlerine göre kendisini görece yoksun hissetmesi için 4 etkenin varlığından söz etmektedir: İlki bireyin sahip olmadığı bir unsurun varlığı, ikincisi bireyin kendisinde olmayan unsura sahip başka kişileri görmesi, üçüncüsü bireyin sahip olmadığı unsura yönelik arzu duyması, sonuncusu ise bireyin sahip olmadığı unsuru elde etmesinin mümkün olduğuna dair duyduğu inanç. Bütün bu etmenlerin birlikte harekete geçtiği durumda birey sahip olmadığı unsur üzerinden kendisini görece yoksun hissetmektedir. Stark ve Taylor (1989), göç olgusunun kaynak ülkedeki bireyler arasında göreceli yoksunluk duygusunu şiddetlendirdiğini savunmaktadır. Bartram vd. (2017: 91)’a göre “İnsanlar göçmenlerin ekonomik başarıları hakkındaki hikayeleri duydukça ve yurt dışındaki kişilerin (ya da yakın aile bireylerinin) somut yatırımlarını gördükçe, kendi sosyal durumlarını düzeltmek (ya da sadece mevcut durumlarını sürdürmek) amacıyla göç etme baskısı hissederler”. Bu göç etme baskısının özellikle internete erişimin artışıyla birlikte daha da ivme kazandığını söylemek mümkündür. Yapılan çalışmalar internet erişiminin artışı ile göç etme isteği arasında pozitif bir ilişki olduğu fikrini desteklemektedir. Adema vd. (2022)’ya göre internet erişimi, göreceli maddi refah

algısı ve yerel hükümetlerden memnuniyet duygusu üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olmakla birlikte, bu durum bireylerin uluslararası göç planlarını ve arzusunu büyük oranda şekillendirmektedir. Benzer şekilde Thulin ve Vilhelmson (2014) İsveç'te 750 genç ile yaptıkları çalışmalarında, internetin uzak diyarlardaki olanaklar hakkında bireysel fikirleri içeren ve sürekli yenilenen yapısının bireylerin göç etme güdülerini güçlendirdiği sonucuna ulaşmıştır. Dolayısıyla internet kullanımı göç sürecinin her basamağında önemli olduğu kadar (Hiller ve Franz, 2004) göç etme fikrinin ortaya çıkışında da benzer bir etkiye sahip gözükmektedir.

İnternet kullanımı ve göç etme motivasyonu arasındaki ilişkiye yönelik teorik yaklaşım tek bir cepheye sahip değildir. Literatürde internet kullanımının bireylerin göç etme motivasyonunu baskılayabileceğini öne süren yaklaşımlar da bulunmaktadır. Bu yaklaşımın taraftarlarına göre artan ulaşım ve iletişim imkanları bireyler için sabit kalmaları açısından teşvik edici olmaktadır (Muhammad vd., 2007). Örneğin “sanal beyin göçü” kavramı bu bağlamda düşünülebilir. Kaya (2009: 15) tarafından sanal beyin göçü şu şekilde tanımlanmaktadır: “Az gelişmiş/gelişmekte olan bir ülkede nitelikli/profesyonel bir kimsenin bedeninin coğrafik olarak yer değiştirmeden kök (doğduğu) ülkede kalarak beyin gücünü yabancı gelişmiş bir ülke için kullanmasına/kiraya vermesine bedensiz sanal beyin göçü denilmektedir”. Sanal beyin göçü sayesinde bireyler uluslararası bir sınırı geçmek zorunda kaldıkları mekânsal hareketlilik yerine yerleşik kalmayı tercih etmektedir. Bu tercihi yapabilmelerindeki en önemli etken ise internet erişiminin sağladığı esnekliktir. Bireyler internete bağlı kaldıkları müddetçe diledikleri mekânda diledikleri ülkedeki şirket için çalışma özgürlüğünü elde etmiş gözükmektedir. Ancak bu teorik yaklaşıma yeni bir parantez açmak gerekirse; internet prensipte bireylerin bedensel olarak göç etme duygusunu bastırma dahi zihinsel göçün önüne geçememektedir. Dolayısıyla burada hareketsiz bir hareket söz konusu olsa da internet kullanımının göç etme motivasyonunu arttığına yönelik hipotez her iki durum için de geçerli sayılabilir.

İnternet sayesinde insanoğlunun hayatına giren, bireysel kullanıcıların içerik üretmesine fırsat sunan sosyal medya platformlarının da göç motivasyonu ve planları üzerinde etkisinin olduğundan söz etmek mümkündür. Günümüzde göçmen adayları göç edecekleri ülkeye varmadan önce gerekli bilgileri toplamak için sıklıkla sosyal medya platformlarını kullanmaktadır. Göç sürecinde sosyal medya kullanımı üzerine yapılan çalışmalar sosyal medyanın, göçmen adaylarının göç etme olanakları ve yerleşecekleri yerler hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını sağlayan popüler iletişim kanalları haline dönüştüğünü ifade etmektedir (Thulin ve Vilhelmson, 2014; Dekker vd., 2016). Dekker ve Engbersen (2014)'e göre sosyal medya göç sürecinde göçmen adayları için iki önemli avantaj sağlamaktadır: Birincisi, sosyal medya kullanımı göçmenlerin sahip oldukları mevcut bağların ötesine geçmelerini sağlayarak geniş çaplı göçmen ağına dahil olmalarına yardımcı olmaktadır. İkincisi, sosyal medya göçmen adaylarının planladıkları göç rotaları hakkındaki bilgilerinin çeşitlilik kazanmasına katkı sağlamaktadır. Sosyal medyanın sağladığı bu destek mekanizması sayesinde göçmenler göçün olası maliyetleri ve risklerini minimize etmektedir. Bu

durum ise nihai karar sürecini hızlandırarak insanları taşınmaya teşvik etmektedir (Dekker vd., 2018; Hidayati, 2019). Böylece, sosyal medyanın sağladığı imkanlar dahilinde, önceki hareketler sonraki hareketlerle birleşerek daha büyük göç dalgasına neden olmaktadır.

Yukarıda da ifade edildiği üzere sosyal medya platformları, göçmen adayları için pratik bir bilgi kaynağına dönüşmüş durumdadır. Ancak Burrell ve Anderson (2008: 1593), bilgi kaynağı olmasına ek olarak, sosyal medyanın diğer ikamet yerleri ve yaşam tarzlarına ilişkin imajlar yaratarak bireylerin taşınma isteklerini ve kararlarını körüklediğini savunmaktadır. Sosyal medya platformları sayesinde dünyanın birçok farklı ülkesine göç etmiş bireyler kendi göç hikayelerini birinci ağızdan anlatma fırsatı yakalamış gözükmektedir. Bu kişilerin yerleştikleri ülkede sahip oldukları yaşam koşulları ve iş fırsatları hakkında paylaştıkları yazılı ya da görsel içerikler göç etmeyi düşünen bireylerin muhtemel varış noktaları hakkında olumlu/olumsuz izlenim edinmelerine yardımcı olmaktadır. Bir başka ifadeyle, daha önce göç etmiş olan bireyler buldukları lokasyon hakkında olası göçmen adayları için bilgi perspektifi sağlamaktadır. Bu bilgiler arasında genellikle potansiyel gelir kazanımı, içinde bulunulan ülkeden ayrılmanın getireceği fayda, gidilen ülkenin sunduğu fırsatlar yer almaktadır. Nitekim bu bilgiler hem göçmen adaylarının göç etmeye yönelik duydukları heyecanı canlı tutmakta hem de geride kalanların kalmak için olan motivasyonlarını sekteye uğratmaktadır. Öte yandan, sosyal medyadaki bu hareketlilik durumu yurt dışına göç etmeyi hiç düşünmeyen insanların bile hareketliliği bir seçenek olarak dikkate almasına yol açmaktadır (Herz vd., 2019: 96). Dolayısıyla her geçen gün daha çok sayıda insan başka ülkelerdeki yaşam olasılıkları üzerinde düşünmeye başlamaktadır. Sonuç olarak; sosyal medya kendi başına göçün itici nedeni olmasa da söz konusu platformlarda “yurt dışında yaşamak” üzerine yapılan paylaşımlar destinasyon çekiciliği yaratarak hem göç planlarını etkilemekte hem de göç arzusunu beslemektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

4.1. Araştırma Platformuna İlişkin Nicel Bilgiler

Bu başlık altında araştırma platformu olan Twitter üzerinden elde edilen verilere ilişkin nicel bilgilere yer verilmiştir. Demografik bilgi olarak Twitter kullanıcılarının yalnızca cinsiyet bilgisine erişim sağlanmıştır. Çünkü bazı Twitter kullanıcıları hesap profillerinde kişisel bilgilerine yer verirken diğerleri herhangi bir bilgi paylaşmayı tercih etmemektedir. Bu da çalışma açısından demografik bilgilere erişim noktasında bir kısıtlılık yaratmıştır.

Tablo 11: Anahtar Kavramlar ile Yapılan Arama Sonucunda Görüntülenen Tweetlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Tarih Aralığı	Anahtar Kavramlar			Toplam:
		“bu ülkeden gidicem”	“bu ülkeden gideceğim”	“bu ülkeden gitmek istiyorum”	
2019	01.01.2019-31.12.2019	93	122	269	484
2020	01.01.2020-31.12.2020	181	218	424	833
2021	01.01.2021-31.12.2021	565	571	1308	2444
2022	01.01.2022-31.12.2022	239	352	442	1033
Toplam:		1078	1263	2443	4794

01.01.2019-31.12.2022 tarihleri arasında belirlenen 3 anahtar kavram üzerinden Twitter’da yapılan gelişmiş arama sonucuna göre 2019 yılında 484, 2020 yılında 833, 2021 yılında 2444, 2022 yılında ise 1033 tweet olmak üzere toplamda 4794 tweet görüntülenmiştir. Görüldüğü üzere, atılan tweetlerde anahtar kavramlar arasından “bu ülkeden gitmek istiyorum” ifadesi sıklıkla kullanılırken belirlenen yıllar içerisinde en çok 2021 yılında tweet atılmıştır. 2021 yılında bu denli artışın yaşanmasının sebebi yıl içerisinde yaşanan ekonomik ve politik gelişmelerle yakından ilişkilidir. 2021 yılında yaşanan en önemli gelişmelerden biri kadınların, çocukların ve LGBTİQ+ bireylerin hayatını yakından ilgilendiren İstanbul Sözleşmesi’nin Resmi Gazete’de yayınlanan kararlar ile Türkiye tarafından feshedilmesidir. Bu durum hem kamuoyunda hem de sosyal medya platformlarında büyük tepki toplamıştır. Twitter’da #İstanbulSözleşmesiYaşatır şeklinde hashtag açılarak alınan karara tepki olarak binlerce tweet atılmıştır. Nitekim bu çalışma özelinde, atılan tweetlerde bireylerin “bu ülkeden gitmek istediğini” belirttiği ifadelerle rastlanmıştır. Bunun yanında, 2021 yılının özellikle son çeyreğinde kurdaki artış ile tüm Türkiye’nin en önemli gündem maddelerinden biri ekonomik

kriz haline gelmiştir. Türk lirasının hızla değer kaybetmesi sonucu döviz kuru rekor seviyeye ulaşmıştır. Yaşanan artış nedeniyle her gün ürünlere zam yapılmış ve mevcut durumda halk temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmiştir. Dolayısıyla ekonomik kriz nedeniyle ortaya çıkan sosyo-ekonomik zorluklar karşısında bireyler, yurt dışına göçü bir çıkış yolu olarak görmeye başlamış ve bunu attıkları tweetlerde sıklıkla dile getirmişlerdir. Sonuç olarak, 2021 yılında Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik ve politik atmosfer göç etme isteğinde dikkate değer oranda bir artışa neden olmuş ve bu artış atılan tweet sayısına da yansımıştır.

Öte yandan belirlenen anahtar kavramlarla atılan tüm tweetler araştırmaya dahil edilmeyerek çeşitli kriterlere göre elenmiştir. Bu kriterlerden en önemlisi, kullanıcıların bu ülkeden gitmek istediğini ifade ettiği tweetlerde araştırmanın amacına ve konusuna uygun bir sebep/motivasyon belirtmiş olmasıdır. Sadece yurt dışına gitmek isteğine yönelik duygu durumunu ifade eden tweetler araştırma için anlamlı bir bulgu katkısında bulunmayacağı düşünülerek araştırmaya dahil edilmemiştir. Bununla birlikte, kopyala-yapıştır yöntemi ile paylaşılan ve bu nedenle yüzde yüz benzerlik gösteren tweetlerden sadece bir tanesi alınarak araştırmaya dahil edilen tweetlerin özgün olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca argo ya da küfürli sözcükler içeren, direkt hedef gösteren tweetler çalışmanın bilimselliğine gölge düşmemesi adına araştırma dışında bırakılmıştır. Yapılan bu eleme işleminin ardından toplamda 347 tweet veri analiz sürecine dahil edilmiş ve bu tweetler araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Tablo 12: Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Twitter Kullanıcılarının Cinsiyete Göre Dağılımı

	Kişi Sayısı	Yüzde
Kadın	190	54.7%
Erkek	86	24.7%
Anonim	71	20.4%
Toplam:	347	

Tablo 12'de görüldüğü üzere, araştırma kapsamına dahil edilen 347 tweeti atan kullanıcının %54,7'sini kadınlar %24,7'sini ise erkekler oluşturmaktadır. Geri kalan %20,4'lük dilimde ise Twitter profillerinde gerçek kimliklerini gizlemeyi tercih eden anonim kullanıcılar yer almaktadır. Sosyal medya platformları içerisinde kullanıcıların kimlik seçimleri gerçek dünyadaki kimliklerden farklı olabilmektedir. Özellikle Twitter gibi sosyal medya platformlarında anonim kimliğe sahip olmak, kullanıcılara ifade özgürlüğü noktasında avantaj sağlaması nedeniyle kullanıcılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Bu çalışma açısından tweetleri atan kişilerden ziyade söz konusu tweetlerin içeriği bir anlam ifade ettiği için anonim hesaplardan atılan tweetlerin araştırmaya dahil edilmesinde herhangi bir problem görülmemiştir. Aksine, anonim hesaplardan atılan tweetlerde bireyler herhangi bir sansüre ihtiyaç duymadan fikir ve düşüncelerini özgürce ifade ettikleri için atılan tweetlerin araştırma bulguları açısından anlamlı oldukları düşünülmüştür.

Tablo 13: Araştırma Kapsamına Dahil Edilen Tweetlerde Hashtag Kullanım Durumu

	Sayı	Yüzde
Hashtag kullanılmamış	270	77.8%
Hashtag kullanılmış	77	22.1%

Twitter'ın hashtag (#) özelliği genellikle bir konuya dikkat çekmek ya da o konuyu gündemde tutmak amacıyla kullanılmaktadır. Twitter kullanıcıları anlık olarak dikkat çekmek istedikleri konuya ilişkin oluşturdukları basit anahtar kelimelerin başına “#” simgesini ekleyerek konuyu diğer kullanıcıların katılımına açmaktadır. Böylelikle Twitter kullanıcıları açılan hashtag etrafında toplanmakta ve daha önceden aralarında takipçi/takip edilen ilişkisi bulunmayan kullanıcıların tweetleri uyumlu bir akışa bağlanmaktadır (Schmidt, 2014: 6). Hashtaglerin popüler kullanımları arasında sosyal medya kampanyaları, haberler, siyasi olay ve konular yer almaktadır (Zarella, 2009: 47). Hashtagler özellikle son dakika haberleri ya da beklenmedik gelişmeler karşısında kullanıldığında kamuoyunun hızlı bir şekilde bir araya gelmesine yardımcı olmaktadır. Twitter'ın hashtag kullanımı için herhangi bir sınırlama uygulaması bulunmamaktadır. Bu nedenle bir Twitter kullanıcısının hashtag oluşturmak için yapması gereken tek şey (#) sembolünün ardından anahtar kavramları sıralamaktır (Bruns ve Burgess, 2011: 3). Bu sebeple Twitter kullanıcıları tarafından hashtagler çok çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Tablo 13'te görüldüğü üzere araştırma kapsamına dahil edilen 347 tweetin sadece 77 (%22,1) tanesinde hashtag kullanılırken büyük bir çoğunluğunda (%77,8) herhangi bir hashtag kullanılmamıştır. Nitekim Twitter kullanıcılarının çoğunluğunun hashtag kullanmayı tercih etmediği ve hashtaglerin atılan tweetlerin yalnızca %5'inde yer aldığı (Boyd vd., 2010) düşünüldüğünde bu oran şaşırtıcı gözükmemektedir.

Tablo 14: Araştırma Kapsamına Dahil Edilen Tweetlerde Kullanılan Hashtaglerin Listesi

#EmineBulut	#AylinSözer
#DoktorlarÖlüyor	#CerenÖzdemir
#ÇocukSusarSenSusma	#Ölmekİstemiyorum
#Dolar	#AsgariÜcret
#SosyalMedyaYasası	#GüledaİçinSusma
#PınarGültekin	#EdanurİçinAdalet
#AzraGülendamHaytoğlu	#İstanbulSözleşmesiYaşatır
#İstanbulSözleşmesi	#KadınKatliamıVar
#FKoca3AyBittiŞimdiAtama	#ZümrütApartmanı
#EcrinBebek	#SeldaTaş
#HaticeTusu	#KadınaŞiddeteHayır
#KadınCinayetleriPolitiktir	#ŞeymaYıldız
#MusaOrhanTutuklansın	#EbruTekin
#ÖtvZammı	#AleynaÇakır
#İbrahimZarapTutuklansın	#SokakHayvanlarıSahipsizDeğildir
#ÖğretmeneŞartsızZam	#SağlıkÇalışBırakıyor

Tablo 14: (Devamı)

#BaşakCengiz	#ŞebnemŞirin
#SezenÜnlü	#KonyadaKatliamVar
#SağlıkçıYüzdeYüzZamİstiyor	#HekimeHakkınıVer
#DoktorlarİstifaEdiyor	#SağlıktaŞiddeteHayır
#SağlıkçıPalavrayaDoydu	#GeçimDerdi

Bruns ve Moe (2014: 17) bir kelime ya da cümlelerin ardından gelen ve (#) sembolünden oluşan hashtaglerin, Twitter kullanıcıları tarafından genellikle atılan tweeti belirli bir konuyla ilgili olarak işaretlemek için kullanıldığını ifade etmektedir. Bu çalışmanın odak noktasında spesifik bir hashtag olmasa da atılan tweetlerde kullanılan hashtagler araştırma açısından önem arz etmektedir. Çünkü kullanıcıların bu ülkeden gitme isteğini belirttiği tweete eklediği her hashtag göç motivasyonlarını belirleyen unsurlara işaret etmektedir. Bu bağlamda Tablo 14'e bakıldığında bireylerin bu ülkeden gitme isteğini belirttiği tweetlerde toplamda 42 farklı hashtagin kullanıldığı görülmektedir. Ancak bu 42 hashtagin içeriği dikkate alındığında ise belirli konu başlıkları göze çarpmaktadır. Bu konu başlıklarına Tablo 15'te yer verilmiştir:

Tablo 15: Hashtaglerin İçeriğine Göre Belirlenen Konu Başlıkları

Kadına Şiddet ve Kadın Cinayetleri	21
Çocuk Tecavüz ve Ölüm	3
Hayvan Hakları	2
Ekonomi	4
Sağlıkta Şiddet	2
Politika	3
Eğitim	1
Toplumsal Gruplar	6
Toplam:	42

Tablo 15'e bakıldığında 42 farklı hashtagin içeriğinden hareketle yapılan sınıflandırma sonucu 8 konu başlığının ön plana çıktığı görülmektedir. İlgili konu sınıflandırmasını göre en çok (21 tane) "Kadına Şiddet ve Kadın Cinayetleri" konu içeriğine sahip hashtaglerin kullanıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırmaya dahil edilen hashtaglerin büyük bir bölümünü kadın cinayetlerine kurban giden kadınların bizzat isimlerinin duyurulması amacıyla açılan hashtagler oluşturmaktadır. Bu isimler arasında; #EmineBulut, #AylinSözer, #CerenÖzdemir, #PınarGültekin, #AzraGülendamHaytoğlu, #HaticeTusu, #SeldaTaş, #EbruTekin, #ŞeymaYıldız, #AleynaÇakır, #BaşakCengiz, #SezenÜnlü, #ŞebnemŞirin yer almaktadır. Söz konusu kadın cinayetlerini işleyen failerin adalete teslim edilmesine yönelik talebi ortaya koyan hashtagler de bulunmaktadır. #MusaOrhanTutuklansın ve #İbrahimZarapTutuklansın hashtaglerini bu duruma örnek olarak göstermek mümkündür. Bununla birlikte #KadınaŞiddeteHayır, #KadınKatliamıVar ve #KadınCinayetleriPolitiktir gibi hashtagler ile farkındalık oluşturulmaya çalışılmaktadır. "Kadına Şiddet ve Kadın Cinayetleri" konu başlığından

sonra en çok hashtag “Toplumsal Gruplar” başlığına dahil edilmiştir. Bu konu başlığında seslerini duyurmak isteyen meslek gruplarının isteklerini belirtmek üzere açtıkları hashtagler yer almaktadır. Örneğin zam talebine ilişkin olarak öğretmenler #ÖğretmeneŞartsızZam derken sağlık çalışanları #SağlıkçıYüzdeYüzZamİstiyor ya da #HekimeHakkınıVer demektedir. Yine aynı konu başlığında #Sağlıkçıİşbirakıyor, #DoktorlarİstifaEdiyor ve #SağlıkçıPalavraDoydu gibi hashtagler ile sağlık çalışanlarının Twitter aracılığı ile sorunlarına dikkat çekmeye çalıştığı görülmektedir. #ÖtvZammı, #Dolar, #AsgariÜcret ve #GeçimDerdi hashtagleri ise içerik bakımından “Ekonomi” konu başlığına uygun bulunmuştur. Bir diğer konu başlığı olan “Politika”ya #İstanbulSözleşmesi, #İstanbulSözleşmesiYaşatır ve #SosyalMedyaYasası hashtagleri dahil edilmiştir. Bu hashtaglerde Twitter kullanıcıları İstanbul Sözleşmesi’nin kaldırılmasına yönelik atılan adıma ve Sosyal Medya Yasası’nın içeriğine yönelik eleştirilerini dile getirmektedir. #SokakHayvanlarıSahipsizDeğildir ve #KonyadaKatliamVar hashtagleri “Hayvan Hakları” konu başlığına girmektedir. Son konu başlığı olan “Eğitim” kategorisinde ise atama talebine yönelik açılan #FKoca3AyBittiŞimdiAtama hashtagi yer almaktadır.

Sonuç olarak; bu ülkeden gitme isteğinin belirtildiği tweetlere eklenen tüm bu hashtagler tek başına Twitter kullanıcılarının göç motivasyonları hakkında yeterli bilgi vermemektedir. Hashtagler yurt dışına göç etme motivasyonu noktasında buzdağının görünen kısmıyken asıl tweet metinleri göç etme motivasyonlarına denk düşen sebepleri ya da hissiyatları içermektedir. Bu sebeple aşağıda yer verilen başlıklar altında Twitter kullanıcıların attıkları tweet metinleri analiz edilmiştir.

4.2. Suç Mağduru Olma Korkusu Eşiğinde Bu Ülkeden Gitme İsteği

Antik dönemlerden bugüne dek suç olgusu, güvenlik sorunlarına neden olması gerekçesiyle toplumsal kesimler tarafından önemli bir problem olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte suç oranlarında yaşanan artış bireylerin güvenlik algılarını olumsuz yönde etkileyerek suç korkusunun toplum nezdinde yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Öyle ki, günümüzde bireyler doğrudan bir suçun mağduru ya da görgü tanığı olmadıkları halde suç mağduru olan kişiler kadar suç korkusu hissedebilmektedir. Conklin (1971: 373) suç korkusunu, bir toplumda suç oranlarının artışı nedeniyle açığa çıkan kişisel güvensizlik duygusu olarak tanımlamaktadır. Bir başka tanıma göre suç korkusu, “bir suçun mağduru olabilme ve bunun neticesinde maddi ve/veya manevi anlamda zarar görebilme ve hatta hayatını kaybedebilme düşüncesi karşısında oluşan korku duygusu” (Şenol ve Gülver, 2020: 28) anlamına gelmektedir. Sözü edilen korkuyu toplum içerisinde suça karşı görece savunmasız olarak adlandırılacak bireyler daha çok hissetmektedir. Bu kesim içerisinde kadınlar önemli bir kesimi oluşturmaktadır. Özellikle Türkiye’de son yıllarda kadın cinayetlerinde yaşanan artış sebebiyle kadınlar arasında suç mağduru olma korkusunun yaygınlık kazandığı bilinmektedir (Ünal Reşitoğlu, 2017: 53). Bu durumun ortaya çıkmasında birçok toplumsal faktör etkili olmakla birlikte medyanın etkisi yadsınamaz bir gerçeklik olarak gözükmemektedir (Şenol ve Gülver, 2020: 27). Çünkü medya aracılığıyla kadınlar kadın cinayetlerine dolaylı yoldan tanıklık etmekte ve aktarılan bilgiler

kadınlar arasında zamanla yayılarak korku atmosferi yaratmaktadır. Bu korku atmosferi kadınların gündelik hayat pratiklerini biçimlendirdiği gibi göç etme motivasyonlarını da etkilemektedir. Kadınların attıkları tweetlerde ölüm korkusu yüzünden bu ülkeden gitmeye yönelik isteklerini şu şekilde ifade ettikleri görülmektedir:

Bir kadın olarak, öldürülmeden önce bu ülkeden gitmek istiyorum (K110, Kadın, 2020)⁴.

Gitmek istiyorum bu ülkeden lanet olsun #ölmekistemiyorum (K25, Kadın, 2019).

Bir gün vahşice öldürüldü haberim çıkmadan bu ülkeden ailemi de alıp gitmek istiyorum (K323, Kadın, 2022).

Bir kadın olarak ben artık bu ülkeden gitmek istiyorum, öldürülmeden #istanbulsozlesmesiyasatir (K262, Kadın, 2021).

Hayatta kalmak için bu ülkeden gitmek istiyorum #AzraGülendamHaytaoğlu (K248, Kadın, 2021).

Menjívar ve Walsh (2019: 45)'a göre dünya ölçeğinde kadınların göç etme kararı genellikle şiddetten kaçma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Yukarıdaki tweetlerde de görüldüğü üzere, kadınların sahip olduğu göç etme motivasyonu konusunda; Türkiye Dünya'yla benzer bir görünüm sunmaktadır. Nitekim bu çalışma bağlamında, şiddet kaynaklı "ölüm korkusu" kadın kullanıcıların attıkları tweetlerde sık sık karşılaşılan bir tema olarak ön plana çıkmaktadır. Artan kadın cinayeti vakaları ve kadına şiddet haberleri sebebiyle kadınlar Türkiye'de can güvenliklerinin tehlike altında olduğunu düşünmektedir ve bu nedenle Türkiye'de sürdürdükleri hayatla ilgili yoğun kaygılar taşımaktadır. Söz konusu kaygının kadın cinayetlerine yönelik atılan tweetlerin büyük bir bölümüne yansıdığı görülmekle birlikte hissedilen kaygının en başında ise güvenlik ihtiyacı yer almaktadır. Maslow (1943) ihtiyaçlar teorisinde, ihtiyaçları hiyerarşik biçimde sıralarken ilk sırada yer alan "hava, gıda, barınma ve seks" gibi fizyolojik ihtiyaçlardan hemen sonra güvenlik ihtiyacının geldiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla güvenlik gibi bir temel ihtiyacın yaşadıkları ülke tarafından karşılanmadığı düşüncesi kadınlar arasında güvensizlik hissini ve göç etme eğilimini güçlendirmektedir:

Vatanım yurdum diyosun ama "kendi evinde" kendini güvende hissetmiyorsun, huzursuz oluyorsun ve bana boş boş neden bu ülkeden gitmek istiyorsun soruları soruyorsunuz, sormayın artık koşarak kaçıp gidicem (K132, Kadın, 2020).

Ben bu ülkede kendimi güvende hissetmiyorum gitmek istiyorum #HaticeTusu (K94, Kadın, 2020).

---

⁴ Araştırmanın örneklemine dahil edilen tweetleri atan Twitter kullanıcılarının her birine gizlilik sebebiyle kod adı verilmiştir. Bu kodlar K1-K2 (K= Katılımcı) olarak numaralandırılmış olup K347'ye kadar gitmektedir. Çalışmada Twitter kullanıcılarının konuya ilişkin attıkları tweet metinlerine yer verilmiş, tweet metninin hangi katılımcıya ait olduğu ise cümle sonunda cinsiyet ve yıl bilgisi eklenerek parantez içerisinde gösterilmiştir.

Kaç yaşında olursam olayım ister 30 ister 40 ister 50 istersem bastonlu olayım ne olursa olsun hangi yaşta olursa olsun gidicem bu ülkeden benim yaşama güvencem yok. Korkuyorum her sokağa çıktığımda #İstanbulSözleşmesiYaşatır #KadınaŞiddeteHayır #İbrahimZarapTutuklansın (K180, Kadın, 2021).

Bu ülkede can güvenliğim/güvenliğimiz tehlikede kaçıp gitmek istiyorum artık #İbrahimZarapTutuklansın #KadınaŞiddeteHayır (K271, Kadın, 2021).

Can güvenliğim yok ve burada yaşamak istemiyorum ve bu ülkeden gitmek istiyorum. Markete giderken dahi sorun yaşayacağım bir hayat istemiyorum (K37, Kadın, 2019).

Bachelard (2014: 35-36)'ın *Mekânın Poetikası* adlı kitabında betimlediği gibi “ev, insan yaşamında kazanılmış şeylerin korunmasını sağlar, bunları sürekli kılar. Ev olmasaydı, insan dağılıp giderdi. Ev, insanı gökten inen fırtınalara karşı olduğu gibi, yaşamında yaşadığı fırtınalara karşı ayakta tutar”. Bachelard (2014)'ın eve dair bu anlatısında da görüldüğü üzere, ev bireyler için olası tehlikelere karşı güvende olduğundan büyük oranda emin olduğu yerdir. **K13**, anlatısında vatan ve yurt kavramlarını “ev” metaforuyla eşleştirerek “kendi evim” dediği Türkiye’de kendini güvensiz ve huzursuz hissettiğini belirtmektedir. **K132**'nin hemcinsleriyle paylaştığı bu ortak hisse Lee (1966)'nin itme-çekme modeli açısından bakıldığında güvensizlik hissini kadınlar için itme, güvenli ortamı ise çekme faktörü olarak görmek mümkündür. Öte yandan **K132** ve **K271**, bu güvensizlik hissini onlarda uyandırdığı gitme isteğini bir tür “kaçış” olarak tanımlamaktadır. Betts (2017: 14)'e göre ‘kaçışlar’, “ortak noktaları varoluşsal bir tehdit sebebiyle kendi toplumları içinde yaşama konusunda ciddi engellerle karşılaşmış olan” bireylerin göç hareketlerine karşılık gelmektedir. Türkiye’de son yıllarda artan kadın cinayeti ve kadına şiddet vakalarının bilhassa kadınlar arasında varoluşsal bir tehdit yaratarak “kaçışa” yani göçe sebep olduğunu söylemek mümkündür.

Çok boyutlu bir kavram olan suç, sosyal olduğu kadar mekânsal bir olgudur (Yılmaz, 2006: 328). Günümüzde, kalabalık ve hareketli olan kentsel mekanlar ile suç arasında yakın bir ilişkinin olduğu yaygın bir görüş olarak kabul edilmektedir (Arpa ve Uğurlar, 2019: 293). Suç oranlarının artışı ile kentler bireyler için “tehlikeli”, “güvensiz”, “riskli” mekanlar haline dönüşmüş durumdadır. Bu durum kentli bireyin gündelik yaşam pratiklerini şekillendirmekle birlikte cinsiyete bağlı olarak da farklılık göstermektedir. Bir başka ifadeyle, kadın ve erkekler kentsel mekanları birbirinden farklı şekilde deneyimlemektedir. Bu bağlamda Aktaş (2017: 141)'a göre “kentsel mekanlar insanların zihinlerinde güvenlik derecelerine göre kümelenir ve kadınların büyük bir bölümü güvenlik tehditleri nedeniyle bazı mekânlardan uzak dururlarken zorunlu kaldıkları durumlarda bir erkeğin muhtemelen yaşamayacağı korku ve endişeyi hissederler”. Kadınların erkeklere nispeten yaşadıkları bu korku ve endişe halinin temelinde yatan sebeplerden biri kamusal alanlarda yaşanan kadına şiddet vakaları ve kadın cinayetleridir. Yaşanan bu olaylara doğrudan ya da dolaylı olarak maruz kalmak kadınların kentsel mekanlarda kendilerini güvensiz hissetmelerine neden olmaktadır. Nitekim **K180**'nin “korkuyorum her sokağa çıktığımda” ifadesi ile **K37**'nin “markete giderken dahi sorun yaşayacağım bir hayat istemiyorum” ifadesi kentsel mekânın suç korkusu üzerindeki etkisine işaret

etmektedir. Görüldüğü üzere, Türkiye’de yaşayan kadınlar için kentsel bir mekân olan sokaklar suçla doludur ve bu nedenle dışarı çıktıklarında kendilerini risk ve tehlike altında hissetmektedirler. Bu durum, kadınların toplumsal yaşama özgürce katılımının önünde bir engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla kadınlar, her gün yürüdükleri sokaklarda kendilerini güvende hissetmedikleri takdirde Türkiye onlar için kaçıp gidilmesi gereken bir yere dönüşmektedir. Bu kaçıp gitmeye yönelik eğilimi özellikle toplumsal bir infiale neden olan kadın cinayetlerinin olduğu günlerde sosyal medyada atılan tweetlerde açıkça görmek mümkündür. Kadınlar attıkları tweetlerde hashtag kullanarak kadın cinayetlerinin gündemde kalmasına ve bu konuda toplumsal duyarlılığın yayılmasına yardımcı olurken aynı zamanda bu ülkeden gitmeye yönelik isteklerini de sıklıkla dile getirmektedir:

Eğer imkânım olursa, Allah nasip ederse inşallah, defolup gidicem bu ülkeden. O kadar utanıyorum ki burada yaşamaktan, nefret ediyorum bu ülkeden. Daha kadınlarımızı koruyamıyoruz #EmineBulut (K10, Kadın, 2019).

Bu ülkeden gitmek istiyorum giderken kadınları, çocukları ve sokak hayvanlarını da yanımda götürmek istiyorum #EmineBulut (K23, Kadın, 2019).

Hayvanları çocukları ve kadınları alıp gitmek istiyorum bu ülkeden çünkü yaşayacak bir ortam bırakılmadı hiçbirimize... #EmineBulut (K61, Kadın, 2019).

Suç mağduru olma korkusu kadınlar arasında en temelde güvensizlik duygusunu açığa çıkarsa da bu süreçte bireyler farklı duyguları da deneyimleyebilmektedir. Örneğin **K10**, yaşanan kadın cinayeti vakasının ardından attığı tweette “utanç” ve “nefret” kelimeleriyle Türkiye’ye yönelik duygu durumunu tasvir etmiş gözükmektedir. Ayrıca **K10**, bu ülkeden gitme istediğini dile getirirken Türkiye’de kadınların yeterince güvence altında olmayışını sebep göstermektedir. **K23** ve **K61** ise bu ülkeden giderken kadın, çocuk ve sokak hayvanlarını da beraberinde götürmek istediklerini benzer bir tutumla ifade ederken Türkiye’de savunmasız, dezavantajlı ya da tehlikeye açık konumda gördükleri öznelerle işaret etmektedir. **K61**’in attığı tweet metninden çıkan bir başka sonuç da şudur: **K61**, “yaşayacak bir ortam bırakılmadı hiçbirimize” diyerek bu ülkeden gitmeye yönelik isteğinin gönüllülük esasına bağlı olmasından ziyade bir zorunluluk içerdiğinin altını çizmektedir. Dolayısıyla bu göç motivasyonu Kuran (2021: 24)’ın “*Onlar Göçtü Buradan: Türkiye’nin Yeni Göç Nesli*” isimli kitabında yeni bir göç türü kategorisi olarak bahsettiği “zorunlu gönüllü göç” tipiyle yakından ilişkili gözükmektedir. Kuran’a göre “zorunlu gönüllü göç” koşulların zorladığı yeni bir göç türüne karşılık gelmektedir. Bireyler bu ülkeden gitme kararını gönüllülük esasına bağlı olarak alsalar da Türkiye’deki toplumsal koşulları kendileri için zorlayıcı bulabilmektedir. Nitekim Twitter kullanıcıları, Türkiye’den gitmeye yönelik isteklerini bireysel olarak ifade etseler de attıkları tweetlerde sıklıkla Türkiye’deki toplumsal koşulların onları bu ülkeden ayrılmaya sevk eden sebepler arasında olduğunu belirtmektedir. Örnek olarak **K70** ve **K81**, kadına şiddetle mücadele konusunda toplum nezdinde yeterli önlemin alınmadığını düşünmektedir:

Ben artık kimsenin umurunda değilim anladım, daha ne olması gerekiyor, artık yoruldu, bu ülkeden ilk fırsatımı bulduğum anda insanca yaşayabileceğim bir ülkeye gideceğim #guledaicinsusma (K70, Kadın, 2019).

Cidden bu ülkeden alıp başımı gitmek istiyorum, bıktım artık kadın cinayetlerinden. KİMSE BİR ŞEY YAPMIYOR, KİMSE. Olan KADINLARA oluyo (K81, Kadın, 2020).

K70 ve **K81**'in attıkları tweetlerde yer alan “kimsenin umurunda değiliz” ve “kimse bir şey yapmıyor” ifadeleri çok benzer bir duygu durumuna işaret etmektedir: Yalnızlık. Ancak buradaki yalnızlık hali fiziksel olmaktan ziyade duygusal bir anlama sahiptir. Kadınlar, artan kadına şiddet vakaları ve kadın cinayetlerine yönelik mücadelenin toplum nezdinde cılız kaldığına hatta bu mücadelede yalnız bırakıldıklarına inanmaktadırlar. Bu da kadınların başlarına gelebilecek herhangi bir olumsuz deneyim sonrasında yalnız bırakılacaklarını düşünmelerine sebep olarak toplumsal aidiyet duygularını zayıflatmaktadır. Nitekim Çebi (2022: 9) yalnızlığın, aidiyet hissini kaybı anlamına gelerek güven ilişkilerinin kurulmasının önünde bir engel oluşturduğunu ifade etmektedir. Bu anlamda içinde yaşadığı toplumla güven ilişkisi kuramayan kadınlar, güvensizlik hissiyle karşı karşıya kalmaktadır. Çatışma modeli, güvensizlik halinin bireylerin göç etmeye dair olan motivasyonlarının altında yatan temel unsurlardan biri olduğunu ifade etmektedir (Sirkeci vd., 2019: 207). Bununla birlikte güvensizlik hali hem soyut hem de somut olgu ve olaylardan kaynaklı olarak ortaya çıkabilmektedir (Sirkeci, 2009: 6). Bu çalışma özelinde, artan kadın cinayeti vakalarının somut bir tehdit olarak kadınlar arasındaki güvensizlik algısının artmasına neden olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kadınların bu ülkeden gitme isteğine yönelik motivasyonlarına belirgin bir “güvensizlik algısının” eşlik ettiğini söylemek mümkündür. Günümüzde sosyal medya ve kolektif deneyimlerin de etkisiyle yaygınlaşan bu olumsuz duygu, kadınlar arasında suç korkusu ve buna bağlı olarak güvensizlik hissini pekişmesine neden olmaktadır. Bu duygulara ek olarak bazı kadınlar kendilerini umutsuz da hissetmektedir:

3 yıl öncesine kadar ülkesi için çalışan, kendi toplumuna faydalı bir birey olmak isterken artık sadece bu ülkeden defolup gitmek istiyorum. Ne fark eder ki? Yarın öbür gün eşim boğazımı kesse “vardır bir sebebi” diyecekler. Hiç umudum kalmadı. Bu ülkede kadının adı yok, yeri yok. #EmineBulut (K26, Kadın, 2019).

Yukarıdaki paragrafta söz edildiği üzere, çatışma modeli ulusötesi göç kararını şekillendiren en önemli etkenin insanın çatışma ortamından uzaklaşma ya da kaçma isteği olduğunu ileri sürmektedir. Ancak söz konusu çatışma ortamı sadece savaş veya silahlı bir tehdit sonucu ortaya çıkmamaktadır. Çeşitli düzey ve boyutlarda ortaya çıkan çatışmalar anlaşmazlıklardan, baskılardan, gerilimlerden, düşmanlıklardan ya da eşitsiz ilişkilerden de kaynaklanabilmektedir (Dahrendorf, 1959'dan aktaran: Sirkeci, 2009). Bu durumda, ataerkil toplumlarda toplumsal cinsiyet rollerinin eşitsiz ilişkiler üreterek çatışmaya neden olduğunu söylemek mümkündür. Bahsi geçen çatışmalar hem cinsiyetler arasında hem de birey-toplum düzeyinde yaşanabilmektedir. Bu çalışmada toplumsal cinsiyet meselesine bağlı olarak yaşanan çatışmalar Twitter kullanıcıları tarafından kadına şiddet meselesi üzerinden dile getirilmiştir. **K26**, attığı tweette “bu ülkede kadının adı yok, yeri yok”

diyerek Türkiye'deki toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak kadının dezavantajlı konumuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca **K26** tweetinde “yarın bir gün eşim boğazımı kesse vardır bir sebebi diyecekler” ifadesi ile kadınların suç mağduru oldukları durumda dahi bir şekilde erkeklerin haklı çıkartılarak kadınların suçlandığı durumlara dikkat çekmektedir. Bizzat toplum tarafından kadınlara yöneltilen bu suçlamalar yüzünden kadınlar ikinci kez mağdur edilmektedir. Dolayısıyla Türkiye'deki ataerkil toplumsal yapı ve bu yapıdan kaynaklı yaşanan mağduriyetler bireylerin göç motivasyonlarını şekillendirmektedir. **K62**'de **K26**'ya benzer şekilde kadına şiddet meselesinde eleştiri oklarını toplumsal düzene yöneltmektedir. **K62**, konu ile ilgili düşüncelerini belirtirken bu ülkeden değil de aslında söz konusu toplumsal düzenden kaçmak istediğini ifade etmektedir:

Kaçıp gitmek istiyorum bu ülkeden ama aslında kaçmak istediğim kadınlara olan aşağılık şiddet ve düzenli toplumsal baskı olduğunu biliyorum... #EmineBulut (K62, Kadın, 2019).

Kadınların güvenliğini güvence altına alan yasaların ve adalet sisteminin başarısızlığı kadınları şiddet içeren koşullardan göç etmeye zorlamaktadır (Menjívar ve Walsh, 2019: 49). Bu sebeple suç failleri kadar adaletsizlik mağdurları da yaşadıkları yeri terk etmek durumunda kalmaktadır (Lee, 1966: 52). Çalışma kapsamında da Türkiye'deki hukuk sisteminin işlevselliğine yönelik gözlemlenen problem ve eksikliklerin, Twitter kullanıcıları için bu ülkeden gitmeye yönelik bir motivasyon olarak ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye'de işlenen kadın cinayetleri sonrasında faillerin serbest bırakılması ya da faillere yeterli cezanın verilmemesi toplumda infial duygusu yaratarak tutarsız bir adalet sistemi olduğu anlayışının bireyler arasında yayılmasına neden olmaktadır. Bu anlayış ise bireylerin korku duygusunu besleyerek göç etmeyi düşünen birçok kadın için kaçıp gidilmesi gereken bağlamı yaratmaktadır. **K28**, Türkiye'deki adalet olgusuna vurgu yaparak ülkedeki adalet sistemine güveninin kalmadığını ve bu nedenle bu ülkeden gitmek istediğini şu sözlerle aktarmaktadır:

Ben böyle bir ülkede yaşamak istemiyorum. 18 yaşımı doldurduğum gibi bu ülkeden gitmek istiyorum. En çok da ülkede adalet olmadığı için 3 gün sonra etrafta fink atacak olması beni üzüyor ve korkutuyor #EmineBulut (K28, Kadın, 2019).

#aleynacakır Adalet maalesef bu ülkede yoktu ama bundan sonra umutlarım kalmadı ülkeden bir an önce gitmek istiyorum!! (K97, Kadın, 2020).

K28 ve **K97**'nin ifadelerinde de görüldüğü üzere, kadınlar kadın cinayeti mağduru olmaya yönelik duydukları korkunun yanında aynı zamanda bu suçları işleyen faillerin yeterince ceza almadığını ve bu durumun kendileri için tehlike barındırdığını düşünmektedir. Nitekim yaşanan kadın cinayetleri sonrasında bireyler adaletli bir yargılamanın yapılmadığını düşündüğünde hashtag açarak Twitter üzerinden adalet arayışına girebilmektedir. Öyle ki, **K299** (Erkek, 2021) bu arayışa yönelik sitemini “Yine Twitter'dan adalet arıyoruz ya. On numara ülke valla hiçbir işi doğru yapamıyorlar...” şeklinde ifade ederek bu ülkeden gideceği günü ipe çektiğini dile getirmiştir. Görüldüğü üzere, kişilerin sosyal medya üzerinden adalet ve hak arayışı birey ve adalet sistemine

güven arasında çatlakların oluşmasına sebebiyet vererek bu ülkeden gitme motivasyonunun bir parçası olabilmektedir.

Yaşanan kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet vakaları sonucunda sosyal medyada reaksiyon gösteren ve attıkları tweetlerle bu ülkeden gitmek isteğini dile getirenler sadece kadınlar değildir. Artan kadın cinayetlerinin toplumda yarattığı infial durumundan erkekler de etkilenmiş gözükmektedir. Erkeklerin artan kadın cinayetlerine ve kadına yönelik şiddet vakalarına yönelik ruh hallerini ve hissiyatlarını attıkları tweetlerde şu şekilde dile getirdiği görülmektedir:

Yine bir kadın cinayeti. Gidicem bu ülkeden ya (K5, Erkek, 2019).

Kadına yapılan şiddetten dolayı artık kendimden utanıyorum bu ülkeden ciddi anlamda gitmek istiyorum (K39, Erkek, 2019).

Her gün daha fazla nefret ediyorum bu ülkeden, nefes alamıyorum. Defolup gitmek istiyorum. Burası gülümsemeyi ayıp bilen insanların ülkesi artık... #AylinSözer #SeldaTas (K82, Erkek, 2020).

Bu ülkeden gitmek istiyorum daha fazlasına dayanamıyorum lütfen kadına şiddet olmasın artık #KadinaSiddeteHayir (K118, Erkek, 2020).

K5 ve **K118**'in yaşanan kadın cinayetleri ve kadına yönelik şiddet vakalarına bir tepki olarak attıkları tweetlerde “yine bir kadın cinayeti”, “lütfen kadına şiddet olmasın artık” gibi söylemlerde bulunmaları bu vakaların Türkiye’de yaşanma sıklığını gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte, erkek kullanıcılar bu ülkeden gitme isteklerini dile getirdikleri tweetlerde kendi hislerini dile getirirken kadınlar gibi suç mağduru olma korkusundan bahsetmemektedir. Bu durum her şeyden önce toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak erkek ve kadınların suç mağduru olma korkusunu farklı şekillerde deneyimlediklerini göstermektedir. Nitekim, cinsiyetin suç korkusuna etkisi üzerine yapılan çeşitli çalışmalarda kadınların erkeklere oranla daha fazla suç korkusu hissettikleri ifade edilmektedir (Şenol ve Gülver, 2020: 30). Bu araştırma bağlamında, kadın ve erkeklerin attıkları tweetlerde değindikleri duygu durumlarının birbirinden farklılık göstermesi literatürdeki ortak bulguyu doğrular niteliktedir. Türkiye’de kadınlar erkeklere oranla daha çok suç mağduru olma korkusu yaşamaktadır ve bu korku kadınların göç motivasyonlarını şekillendirmektedir. Erkeklerin ise yaşanan kadın cinayetleri ve kadına şiddet vakalarının yarattığı duygusal yükü göç motivasyonu olarak öne sürdüğü görülmektedir. **K39** ve **K82** son yıllarda dramatik bir biçimde artan kadın cinayetlerine yönelik atmış oldukları tweetlerde genel duygu durumlarını yansıtan ifadelere yer vermişlerdir. **K39**, kadın cinayetlerinin onda utanç duygusunu uyandırdığını ifade ederken **K82**, kadın cinayetlerinin kendisinde nefret duygusunu açığa çıkardığını belirtmektedir. Tüm bu duygular erkek bireylerin göç etme motivasyonları üzerinde etkili olarak bu ülkeden gitme isteklerini kamçulamaktadır.

4.3. Gelecek Nesiller İçin Bu Ülkeden Gitme İsteği

Kazaz ve Mavituna (2018: 64) son yıllarda Türkiye’den yurt dışı ülkelere yönelen göç hareketliliği üzerine yaptıkları çalışmalarında, görüşmecilerin çocuk sahibi olmayı yurt dışına çıkmak için meşru bir gerekçe olarak gördüklerini belirtmektedir. Aynı bulgu bu çalışmada da desteklenmekte olup bu ülkeden gitmenin eşiğine gelen ve çocuk sahibi olan bireyler için “çocuk sahibi olmuş olmanın” yurt dışına gitmek için kritik bir motivasyon kaynağı olduğu görülmüştür. Ebeveynler son yıllarda Türkiye’de görünürlük kazanan çocuklara yönelik cinsel şiddet vakaları ve çocuk cinayetleri yüzünden endişeli olmakla birlikte yine tam da bu sebeple çocukları için Türkiye’de iyi bir gelecek tahayyül edememektedir. Dolayısıyla içinde buldukları toplumsal koşullarda çocuklarını büyütme istemeyen aileler hem kendileri hem de çocukları için bu ülkeden gitmeyi bir çıkış yolu olarak görmektedirler. Özellikle ebeveyn olan Twitter kullanıcılarının attıkları tweetlerde bu etken sıklıkla göze çarpmaktadır. Öyle ki, **K241** daha önce hiç yurt dışına gitmeyi düşünmediği belirterek kızını korumak adına bu kararı aldığını şu sözlerle ifade etmektedir:

Bugüne kadar hiç aklımdan geçirmemişim. Çocuklarımı alıp çekip gitmek istiyorum bu ülkeden. Bilhassa da kızım. Ben onu nasıl koruyacağım? (K241, Kadın, 2021).

Bazen gaza geliyorum 2. çocuğu yapalım inşallah kız olur falan. Şu yazılanları vs. okudukça bırak yenisi yapmayı oğlanı nasıl koruyacağım diye aklım gidiyor. Tek umudum bir gün bu ülkeden gitmek 100 yaşına da gelsem yaşayacak 1 günümde kalsa da gidicem. Bu ülke bu çocukları hak etmiyor (K4, Erkek, 2019).

Ben gerçekten bu ülkeden gitmek istiyorum. Yeni yıl dileğim bu olsun. Çocuğumu korkusuzca büyüyebileceğim huzurlu bi ülke, burası artık orası değil (K224, Kadın, 2021).

İtiraf ediyorum önceden bu tarz haberlere üzülüyordum ve ülkemdeki adalet sisteminin işleyişini kınıyordum. O kadar. Sonra hayat devam... Fakat, bir kız çocuğum olduktan sonra ise yüreğim sıkışıyor nefes alamıyorum sanki ve kızımı da alıp bu ülkeden gitmek istiyorum #ŞebnemŞirin (K232, Kadın, 2021).

K241, **K4** ve **K232**’nin tweetinde de görüldüğü üzere, ebeveynler özellikle kız çocuklarının Türkiye’de olumsuz bir deneyim ile karşı karşıya kalmasına yönelik bir endişe taşımaktadır. Ebeveynler için bu endişenin kaynağında Türkiye’de kız çocuklarına ilişkin artan somut cinsel şiddet vakaları ve çocuk cinayetleri yer almaktadır. Bu tür olayların artış göstermesinin özellikle çocuk sahibi ailelerde bir korku atmosferi yarattığı görülmektedir. Bu korku ve endişe hali ailelerin yurt dışına gitme kararını hızlandıran bir katalizör işlevi görmektedir. Öyle ki **K232**, çocuk sahibi olmadan önce kadın cinayeti haberleri karşısında sergilediği tavrı dile getirdikten sonra “kız çocuk sahibi” olmanın onun için Türkiye’den gitmeye yönelik motivasyonu bulma noktasında bir kırılma yarattığının altını çizmektedir. Öte yandan **K4**, attığı tweet metninde “tek umudum bir gün bu ülkeden gitmek” diyerek çocuğunun geleceği için çarenin gitmekte olduğunu “1 günüm kalsa da gidicem” diyerek de Türkiye’den ayrılma arzusunun ne kadar güçlü olduğunu belirtmektedir. **K4** ile benzer bir arzuya sahip olan **K224** ise yeni yıl dileğinin çocuğunu içinde korkusuzca büyütebileceği

bir ülke olduğunu söylemektedir. Gelineen noktada özellikle kız çocuğuna sahip ailelerin, kızlarının ileride bir çocuk cinayetinin ya da cinsel şiddet vakasının mağduru olmasından son derece endişe duydukları görülmektedir. Bu endişenin Türkiye’den ayrılmak isteyen aileler için yeni bir motivasyon kaynağı olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, ebevenlerin bahsettikleri endişe ve korku hissini çocuk sahibi olmayan bireylerin de tekrar ettiği göze çarpmaktadır:

İlk fırsatta sağlığımın, hayatımın değer gördüğü, başıma gelen herhangi bir durumda ailemin kanunla hakkımı arayabildiği, bu ülkede çocuk büyütebilir miyim diye endişe duymayacağım ve kadın olmaktan korkmadığım bir ülkeye gideceğim #İstanbulSözleşmesi (K298, Kadın, 2021).

K298’in attığı tweette ilk etapta kendisini bu ülkeden gitmeye zorlayan ya da teşvik eden çeşitli sebepleri sıraladığı görülmektedir. Bu sebepler arasında **K298**’in geleceğe yönelik beklentileri de yer almaktadır. **K298**, çocuk sahibi olmamasına rağmen gelecekte çocuğunu büyütmeyi planladığı yaşam koşullarının göç motivasyonunda etkili olduğunu belirtmektedir. Nitekim kendisi anne/baba olsun ya da olmasın bu ülkeden gitmeyi düşünen bireyler kendi geleceklerini Türkiye’de tahayyül edemedikleri gibi gelecek nesillerini de bu ülkede yetiştirmek istememektedir. Öyle ki, **K102** (Erkek, 2020) “... ben de gitmek istiyorum, gidemezsem kalırsam da çocuğum falan olursa onun gitmesi için elimden ne geliyorsa yaparım” diyerek çocuklarının geleceğine ilişkin arzusunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çocuk sahibi olsun ya da olmasın bireylerin gelecek nesillerini içinde yetiştirmek istediği koşullara dair olan tahayyülleri bireyler için bu ülkeden gitme isteğinin bizatihi nedenini oluşturmaktadır. Bu bağlamda kızı ve eşi için adaletli bir ülke tahayyülü bulunan **K159**, Türkiye’deki kadın haklarına vurgu yaparak farklı ülke arayışına girdiğini şu sözlerle aktarmaktadır:

Eşim ve kızım siz telaşlanmayın kadın hakları bu ülkede böyle sürdürülmeye devam ederse sizi de alıp içinde adalet bulunan bir ülkeye gideceğim (K159, Erkek, 2020).

Ailelerin kız çocuklarının geleceğine ilişkin duydukları endişenin bir diğer sebebi Türkiye’de son yıllarda artan kadın cinayeti ve kadına şiddet vakalarıdır. Türkiye’de işlenen kadın cinayetlerinin ya da kadına yönelik şiddet vakaların büyük çoğunluğu kıskançlık, töre ya da namus gerekçelerine dayanan suçlar olarak ön plana çıkmaktadır. **K125** ve **K181**’in attıkları tweetlerde Türkiye’deki namus olgusuna dikkat çektiği görülmektedir. **K125**, Türkiye’deki namus algısının erkekler tarafından kadınlara yöneltilen bir terör eylemi olduğunu düşünmekte ve bu nedenle üç kızını da alarak Türkiye’den başka bir ülkeye gitmek istediğini hatta sığınma talebinde bulunduğunu söylemektedir:

Kadınları kızları bu ülkeden uzaklara gönderin. Burada namus diye bir terör örgütü var. Her erkek bu terör örgütü üyesi. Ben üç kızımı alıp bu ülkeden başka bir ülkeye gitmek istiyorum bu bir sığınma talebidir. Doğal yollarla yatağımızda ölebileceğimiz bir yer var mı? #SeymaYıldız (K125, Kadın, 2020).

Ben bu ülkeden gidersem namus adı altında kadına yapılan zulüm yüzünden gidicem. Yetti (K181, Kadın, 2021).

Namus cinayetine kurban giden Şeyma Yıldız için açılan hashtage destek vermek adına tweet atan **K125**'in bu tweetinde yer alan “doğal yollarla yatağımızda ölebileceğimiz bir yer var mı?” şeklindeki çarpıcı ifadesi Türkiye’de kadın cinayetlerine ilişkin vehametinin boyutunu göstermektedir. Bununla birlikte **K181**, Türkiye’de namus adı altında kadınlara zulüm yapıldığını düşünmektedir ve bu zulüm yüzünden bu ülkeden ayrılmak istediğini dile getirmektedir. Sonuç olarak; Türkiye’de kadınlar yerleşik “namus” algısı yüzünden şiddet ve cinayet kurbanı olmaktadır. Bu sebeple hem kadınlar kendilerini hem de kız çocuğu olan ebeveniler çocuklarını Türkiye’de yeterince güvende hissetmemektedir. Dolayısıyla bireyler güvenli ve huzurlu bir şekilde yaşayabilecekleri, çocuklarını korkusuzca büyütebilecekleri bir ortam arayışına girerek rotalarını yurt dışı ülkelere çevirmektedir.

4.4. Sağlıkta Şiddetin Bir Başka Yüzü: Beyin Göçü

Sağlıkta şiddet olgusu en temelde, hasta ve hasta yakınları tarafında sağlık çalışanları üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik yaralar açan olumsuz bir duruma karşılık gelmektedir. Söz konusu şiddet olgusu, sağlık hizmeti sunan mekanların (hastane, poliklinik, sağlık ocağı vb.) herhangi birinde meydana gelmektedir (Erkoç ve Öksüz, 2020: 1181). Sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin son yıllarda artma eğiliminde olduğu hatta bildirilmeyen vakaların sayısının çok daha fazla olduğu bilinmektedir (Genç, 2022). Bundan dolayı sağlık çalışanları özellikle de hekimler çalıştıkları kurumlarda hem kendilerini güvende hissetmemekte hem de mesleki motivasyonlarını yitirmektedirler. Mesleklerini icra ederken karşılaştıkları bu şiddet, sağlık çalışanlarında kaygı ve endişeyi artırarak zaman içerisinde geleceklerine yönelik farklı beklentilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu beklentiler ise nitelikli sağlık iş gücünü beyin göçüne eğilimli hale getirmektedir. Bu eğilimi hekimlerin yurt dışında mesleğini devam ettirebilmek adına alması gereken “iyi hal belgesi” başvuru sayısında görmek mümkündür. 2022 yılı itibariyle 2685 doktorun “iyi hal belgesi” almak için başvuru yaptığı bilinmektedir (Genç, 2022). Sağlık çalışanlarının beyin göçünü ele alan çalışmalar, söz konusu göçün birbiri ile bağlantılı bir dizi faktöre bağlı olduğunu göstermektedir (Yıldırım, 2009: 90). Bu faktörlerden biri sağlık çalışanlarının iş hayatında karşılaştıkları şiddet ve tehlikeler nedeniyle yaşadıkları güvenlik endişesidir:

Bu ülkeden acilen gitmek istiyorum... Kalmak için geçerli hiçbir sebep yok artık... Ölmeden önce şuradan gitmek gerek... #SağlıktaSiddeteHayır demekle de olmuyor artık bu... Çünkü her gün o şiddet daha da boyut kazanıyor... (K329, Kadın, 2022).

1.5 yıl sonra hekim olacak birisi olarak önümde iki seçenek var. Ya mezun olur olmaz bu ülkeden çekip gidicem, ya da tamamen kendimi korumaya yönelik, ön planda hastanın değil kendi iyiliğimin olduğu bir hekimlik yapıcım. Başka bir seçeneğim yok #DoktorlarÖlüyor (K1, Erkek, 2019).

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere hem sağlık çalışanı olan hekimler hem de hekim adayları kendilerini çalıştıkları kurumlarda güvensiz hissetmektedir. Dolayısıyla hekimler ve hekim adayları şiddetin olmadığı daha güvenli bir iş ortamı arayışına girmektedir. Bu güvenli iş ortamı

arayışı, literatürde hekimler için hem önemli bir istifa nedeni (Çetin vd., 2019) hem de yurt dışında çalışmayı isteme nedeni (Kaya vd., 2023: 51) olarak ön plana çıkmaktadır. Bu noktada **K329**, #SağlıktaSiddeteHayır konulu hashtage destek vermek adına attığı tweette “#SağlıktaSiddeteHayır demekle de olmuyor artık” diyerek sağlıkta şiddete yönelik mücadelenin hukuksal düzlemde yetersiz kaldığına ve bu nedenle söz konusu şiddetin giderek arttığına ilişkin gözlemde bulunmaktadır. Nitekim bu gözlem ve sağlıkta şiddet mağduru olma korkusu **K329**'un bu ülkeden göç etmeye yönelik motivasyonu oluşturmaktadır.

Beyin göçü tartışmalarında kötümser (milliyetçi) görüşün savunuculuğu yapan Patinkin (1968: 65)'e göre beyin göçü hareketliliğinin kontrol altına alınabilmesi için en temelde bireylerin doğdukları ülkenin geleceğine ilişkin güçlü bir güven duygusuna sahip olmaları gerekmektedir. Daha açık bir ifadeyle, bireylerin içinde yaşadıkları ülkenin geleceğine ilişkin iyimser bir tablo görmesi göç kararının alınmasında önemli gözükmektedir. Aksi takdirde bireyler, umutsuzluğa kapılarak beyin göçünü bir çıkış yolu olarak görmeye başlamaktadır. Benzer şekilde Christopoulos vd. (2014: 111), beyin göçü motivasyonlarını ekonomik ve ekonomik olmayan faktörler olarak sınıflandırdığı çalışmalarında geleceğe dair umut eksikliğinin bireylerin göç kararını etkilediğini ifade etmektedir. Aynı vurgu bu çalışmada da açığa çıkmıştır. **K1**, üniversiteden mezun olduktan sonra çalışma hayatıyla ilgili olarak önemli bir yol ayrımına geleceğini düşünmektedir. Bu yol ayrımlarından birinin yurt dışına gitmek olduğunu ifade eden **K1**, kariyer planına Türkiye’de devam etse dahi önceliğinin hastalar değil kendisi olacağını söylemektedir. **K1**'in “başka bir seçeneğim yok” ifadesi ise üniversiteden mezun olmaya yakın geleceğine yönelik umutlu bakışı kaybettiğini göstermektedir. Buradan hareketle **K1**'in göç motivasyonuna sebep olan genel duygu durumunun umutsuzluk olduğunu söylemek mümkündür.

Öte yandan sağlıkta şiddet nitelikli sağlık iş gücünün göçünü tetikleyen bir faktör olsa da tek faktör değildir. Ülkelerin ekonomik durumuna bağlı olarak düşük alım gücü, yoğun iş yükü, olumsuz çalışma koşulları ya da yetersiz kariyer geliştirme olanakları gibi sebepler de nitelikli sağlık iş gücünün göç etme motivasyonları arasında gösterilmektedir. Özellikle ülkeler arasındaki ücret farklılıkları sağlık personelinin beyin göçü motivasyonları arasında en sıklıkla öne çıkan nedenler arasında yer almaktadır (Yıldırım, 2009: 90). Son yıllarda COVID-19 pandemisinin Türkiye ekonomisi üzerinde yarattığı mali kriz ve enflasyon sağlık çalışanlarının ücretlerine de yansımıştır. Yapılan iyileştirmelere rağmen sağlık çalışanları aldıkları ücretin yetersiz kaldığını yıllar içerisinde sıklıkla kamuoyunun gündemine taşımıştır. Bu bağlamda, yurt dışı ülkelere kıyasla iş yaşamında karşılaştıkları düşük ücretler sağlık çalışanlarını daha iyi gelir elde etme imkânı olan yüksek ücretli ülkelere yönlendirmektedir:

Bordrolar yayınlanmış. Yemin ederim gideceğim bu ülkeden. Bildiğim 5 doktor harıl harıl almanca çalışıyor. 5000 doktor gitti diye açıkladınız. Hemşirenin de haddi hesabı olmayacak. Ellerinizi sağlığımızı tehlikeye atıyorsunuz! #SağlıkciPalavrayaDoydu (K342, Kadın, 2022).

K342, “bildiğim 5 doktor harıl harıl almanca çalışıyor” ifadesi ile potansiyel beyin göçü adaylarının varlığına işaret ederken bu ifadedeki “Almanca” vurgusu hekim adaları için hedef ülkenin Almanya olduğunu göstermektedir. Göç kuramlarının da belirttiği gibi, uluslararası göçleri başlatan ve devamlılığını sağlayan nedenler arasında göçmen ağları önemli yer tutmaktadır. Beyin göçü gerçekleştiren bireyler gittikleri ülke ve köken ülke arasında bağ kurarak aktardıkları olumlu deneyimlerle geride kalan beyin göçü adayları için destinasyon çekiciliği yaratmaktadır. Bu anlamda sağlık çalışanları için hedef ülke tercihinin Almanya olması tesadüfi olmaktan uzak gözükmektedir. Türkiye’ye kıyasla Almanya’daki çalışma koşulları ve yüksek ücretler hekimleri beyin göçüne teşvik etmektedir. Ayrıca hatırlamak gerekir ki, Lee (1966: 51) itme-çekme kuramında nihai göç kararına giden süreçte birtakım aşılması gereken engellerden bahsetmektedir. Bu engellerden bazıları aşılabilir bazıları ise aşılması mümkün olmayan engellerdir. Ülkeler arasındaki dil farklılığı aşılabilir engeller arasında yer almaktadır. **K342**’nin tweetinde bahsettiği üzere, hekimler Almanca çalışarak hem niteliklerini arttırmakta hem de göç etmenin önündeki engelleri aşmayı hedeflemektedir. Bir başka ifadeyle, hekimler göç etmeyi mümkün kılacak ve kolaylaştıracak “sosyal sermayelerini” (Sirkeci ve Göktuna Yaylacı, 2019: 27) arttırmaktadır. Hedef ülkedeki hekimlik kriterlerini karşılayacak noktaya gelenler hekimler ise beyin göçü için yola çıkmaktadır. Bununla birlikte, hekimlik mesleğine ilişkin sebepler de hekimlerin yurt dışına gitme isteğini etkilemektedir. Hekimlerin mesleklerine ilişkin dile getirdikleri sebepler Türkiye’deki sağlık sistemi ve çalışma koşulları ile yakından ilişkili gözükmektedir:

Sağlıkta şiddet, yoğunluk çözülmez ve tek kalem düzgün maaş verilmezse farklı meslek bakacam. Ama bu ülkede değil... #SağlıkçıYüzdeYüzZamİstiyor (K341, Erkek, 2022).

Bir hocam “doğru mesleği yanlış ülkede yapıyoruz” derdi. İşte ben de artık doğru olan mesleğimi, doğru ülkede yapmak istiyorum. Bunun da tek yolu bu ülkeden gitmek maalesef #HekimeHakkınıVer #DoktorlarİstifaEdiyor (K336, Kadın, 2022).

11 yıl okudum çocuk doktoru oldum; sonuç olarak zorla 5 dakikada bir hasta baktırılıyor, bilimsel çalışma için zaman verilmiyor, teşvik desen zaten yok. Saygı desen yok. Manevi ve maddi değer görmediğim bu ülkeye hiçbir borcum yok. Karar verdim ilk fırsatta bu ülkeden gideceğim (K289, Erkek, 2021).

Koç Üniversitesi mezunu, çocuk yoğun bakım ve kvc yoğun bakım deneyimi olan hala çalışan bir hemşireyim, 4 aydan başlayan karaciğer nakli olan bebek-çocuklara baktım aylarca ama ilk fırsatını bulduğumda bu ülkeden gideceğim ne saygınlık ne geçim ne huzur... Hiçbir şey yok (K288, Kadın, 2021).

Beni bu zamana kadar ne tuttu bilmiyorum. Belki yurt sevgisi, belki üşengeçlik, belki de umut... Bunu asla da bilemeyeceğim lakin bildiğim tek bir şey var. 2022’de varımı yoğunu ortaya koyup gideceğim bu ülkeden. Sürekli ve sürekli bir görevlendirme, malpraktis baskısı, iş yükü... Yaşamak cidden bu mu? Mesleğimi seviyorum, yaptığım işi seviyorum ama bu kadar yıpratılmaz bir kişi... Bana da yazık... (K345, Erkek, 2022).

Karaduman ve Çoban (2019), yüksek nitelikli iş gücü hareketliliği üzerine yapmış oldukları çalışmalarında, hareketliliğe sebep olan motivasyonun birkaç sebeple sınırlandırılmayacağını

altını çizerek ekonomik, sosyal, politik ve mesleki yönlerle ilgili çok çeşitli itici faktörün göç kararının alınmasında belirleyici olduğunu belirtmişlerdir. Yukarıdaki ifadelerin hemen hepsinde de görüldüğü üzere, yüksek nitelikli iş gücü olan sağlık çalışanlarının göç etme kararında mesleki sebepler (sağlık sistemi, şiddet, malpraktis, iş yükü vb.) önemli rol oynasa da tek bir sebep geçerli değildir. Mesleki sebeplerin yanında ekonomik sebepler (düşük ücretler) ya da manevi sebepler (saygınlık ihtiyacı) de sağlık çalışanlarının yurt dışına gitme kararının arkasında yer almaktadır. Bir hekim olan **K341**, beyin göçü motivasyonunda etkili olan çeşitli faktörleri sıralarken bu problemler çözüme kavuşmadığı takdirde mesleği bırakacağını ve Türkiye’den ayrılacağını söylemektedir. **K336**, **K341** gibi mesleğini bırakmayı düşünmemektedir ancak “mesleğimi doğru ülkede yapmak istiyorum” diyerek mesleki anlamda gerçek tatmine ulaşmanın tek yolunun bu ülkeden gitmek olduğunu düşünmektedir. **K345**’te attığı tweette mesleğini çok sevdiğinin altını çizse de görevlendirme, malpraktis baskısı, yoğun iş yükü nedeniyle yıprandığını ve bu yüzden bu ülkeden gitmek istediğini ifade etmektedir. Bununla birlikte **K336**, #HekimeHakkınıVer hashtagine verdiği destek ile hekim maaşlarının yetersiz kaldığına işaret etmektedir. **K289** ise sağlık çalışanlarının üzerindeki hasta yüküne dikkat çekerek bilimsel çalışma için yeterli zaman ve teşvikin verilmediğini ifade etmektedir. Bu sebeplerin yanında doktor olan **K289** ve hemşire olan **K288** mesleki olarak Türkiye’de yeterince itibar görmediklerini dile getirmektedir. Bu durum sağlık çalışanlarının iş tatminlerinde bir olumsuzluk yaratmaktadır. O halde saygınlık ihtiyacının nitelikli sağlık iş gücünün göçünü motive eden faktörler arasında yer aldığını söylemek mümkündür. Bu durum da sağlık çalışanları için yurt dışında yaşama isteğine neden olan sebeplerin hem maddi hem de manevi temelde yükseldiğini göstermektedir. Sonuç olarak, beyin göçünün itici nedenleriyle ilişkili olarak sağlık çalışanları için maddi anlamda yaşanamayan tatmin manevi tatminle desteklenmeyince beyin göçü ile sonuçlanabilmektedir.

4.5. Refah Taleplerinin Ardından Bu Ülkeden Gitmek

Beyin göçünü açıklamaya ve anlamaya yönelik ortaya atılan teoriler incelendiğinde, beyin göçünün ortaya çıkmasını sağlayan temel sebeplerden birinin refah koşulları olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle, eğitilmiş bireylerin yaşadıkları ülkede ekonomik tatmin üreten ve müreffeh yaşamayı sağlayan bir iş ve maaşın olmaması onların göç kararında önemli bir motivasyon bileşeni olmaktadır. Bu noktada yurt dışı ülkelerin sahip olduğu daha yüksek refah şartları ise potansiyel beyin göçü adayları için bir çekim etkisi yaratmaktadır. Nitekim potansiyel beyin göçü adayları büyük oranda bu çekim etkisinin yol açtığı doğrultuda hareket etmektedir. Bu hareketin özellikle kaynak ülkedeki ekonomik istikrarının bozulmaya ya da durgunlaşmaya başlamasıyla birlikte canlılık kazandığını söylemek mümkündür. Türkiye ekonomisi, 2020 yılı başında tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemi süreciyle yıpranmaya başlamıştır ve bu süreç toplumsal yaşamda sosyo-ekonomik zorluklar açığa çıkarmıştır. Bireysel düzeyde deneyimlenen bu zorluklar ise bireyleri yurt dışında yaşamayı bir seçenek olarak görme fikrine yönlendirmiştir:

Artık bu ülkede yaşamak istemiyorum. Fırsatını bulur bulmaz gideceğim. Sokaktaki hayvana bir avuç mama koymak bile lüks oldu... (K286, Kadın, 2021).

Bir ay çalışıp sadece bir mont alabilmek??? ben bu ülkeden gitmek istiyorum (K326, Kadın, 2022).

Bugün 470 lira olan bir montu beğendim çok pahalı diyip başka mağazalara bakarken meğer en ucuzunu beğendiğimi fark edip koşa koşa ilk beğendiğim montu aldım. İlk fırsatta gidicem bu ülkeden inşallah (K201, Erkek 2021).

Bir ders kitabı 165 diğeri 135 tl ve ekstra alınacak 2 kitapla beraber bir aylık bursum bitiyor zaten. Ben artık cidden bu ülkeden gitmek istiyorum (K334, Kadın, 2022).

Bugün bir mekânda Türk kahvesi söyledim ve ödediğim para 15 TL. Bir paketi 6 TL olan kahveye bu kadar para ödemek içler acısı ayrıca çok merak ettiğim bir kitabın fiyatı 56 TL hayat bu kadar pahalı olmamalı. Kaçıp gitmek istiyorum şu ülkeden artık (K233, Kadın, 2021).

Yukarıdaki ifadelerde de görüldüğü üzere, bireylerin her biri göç motivasyonu olarak farklı bir noktaya işaret etse de benzer bir olumsuzluktan şikayetçidir: Hayat pahalılığı. Nitekim Türkiye’deki hayat pahalılığını dile getiren bireylerin kitap, mama, giyim, araba, ev, kira, yiyecek gibi birçok farklı sektördeki fahiş fiyatlara dikkat çektiği görülmektedir. Örnek olarak **K286**, “sokaktaki hayvana bir avuç koymak bile lüks oldu” ifadesiyle artan mama fiyatlarına tepki gösterirken **K326** ve **K201** artan mont fiyatlarına dikkat çekmektedir. Bununla birlikte **K334** ve **K233**, Türkiye’deki kitap fiyatlarına ilişkin bir eleştiri getirmektedir. Bütün bu ifadeler ekonomik krize bağlı olarak yaşanan hayat pahalılığının yurt dışına gitme motivasyonu konusunda temel belirleyicilerden biri olduğunu göstermektedir. Çünkü enflasyon artışı bireylerin gündelik yaşam koşullarını zorlaştırmakta ve geçimlerini sağlamakta ciddi sıkıntılar yaşamalarına neden olmaktadır. **K332**, geçim sıkıntısı nedeniyle bu ülkeden gitmek istediğini şu sözlerle ifade etmektedir:

Ben bu ülkeden gitmek istiyorum. Nedir bu geçim sıkıntısı? Benim gibi milliyetçi birine bunu söylediniz #geçimderdi (K332, Kadın, 2022).

Her geçen gün ülkemi terk edip gitme isteğim daha çok artıyor... Eskiden inanılmaz milliyetçi biriyken bu hale dönüşmüş olmanın verdiği acı da çok üzücü. Yaşanmaz hale geldi ülke ve elden hiçbir şey gelmiyor (K123, Erkek, 2020).

K332, yaşadığı geçim sıkıntısı nedeniyle bu ülkeden gitmek istediğini belirtirken aynı zamanda “benim gibi milliyetçi birine bunu söylediniz” ifadesiyle bu isteğinin muhasebesini yapmakta ve bu isteğin milliyetçi kimliği ile örtüşmediğini düşünmektedir. Bu anlamda **K332** için “bu ülkeden gitme isteği” gönüllü bir hareketin aksine bir çelişkinin ya da sıkışmışlığın sonucudur. Bununla birlikte **K123**’ün de attığı tweette **K332**’ye benzer bir duygu durumunu tekrar ettiği görülmektedir. **K123**, zaman içerisinde milliyetçi kimliğinden uzaklaştığını ifade ederken yaşadığı dönüşüm yüzünden üzgün olduğunu belirtmektedir. Görüldüğü üzere, bireyler için Türkiye’yi bırakıp “yurt dışına göç etme fikri” kendileri açısından benimsedikleri milliyetçi tutuma ters bir hareket olarak

değerlendirilmektedir. Ancak içinde buldukları “yaşanmaz” koşullar kendilerini bu tutumu sergilemek zorunda bırakmaktadır. Milliyetçi tutum ve göç etme kararı arasında yaşanan bu gerilimi “yabancılaşma” kavramı üzerinden de okumak mümkündür. Geniş bir perspektiften bakıldığında yabancılaşma kavramı; “güçsüzlüğü, anlamsızlığı, kuralsızlığı, sosyal tecridi, kültürel uzaklaşmayı ve kendine yabancılaşmayı” (Osmanoğlu, 2016: 67-68) ifade etmektedir. **K332**'in “benim gibi birine bunu söylediniz” ifadesi ile **K123**'ün “elden hiçbir şey gelmiyor” ifadesi güçsüzlük anlamı taşımakta olup göç etme kararının kontrolünün kendilerinde olmadığına işaret etmektedir. Yabancılaşmanın bir diğer çeşidi olan kendine yabancılaşma ise Seeman'a (1959) göre, içsel olarak anlamlı tatminlerin kaybı anlamına gelmektedir. **K123**, “Eskiden inanılmaz milliyetçi biriyken bu hale dönüşmüş olmanın verdiği acı da çok üzücü” ifadesi ile milliyetçi kimliğinin kendisi için anlamını yitirdiğine dikkat çekmektedir. Toplum özelinde ortak kamusal sağlayan bu anlamın kaybı, bireylerin hem kendilerine yabancılaşmasına hem de birey için içinde yaşadığı ülkenin bir yabancıya dönüşmesine neden olmaktadır. Bireyin ülkesine yabancılaşması ise göç olgusunu tetiklemektedir. **K123** ve **K322**'nin milliyetçi kimlikleri ve göç etme kararı arasında yaşadıkları gerilimin bir diğer sebebi toplum baskısıdır. Çünkü toplum nezdinde bireyler tarafından dile getirilen yurt dışına gitme isteği çoğu zaman milliyetçi bir reaksiyonla karşı karşıya kalmaktadır. Kendilerini milliyetçi olarak tanımlayan kesim çeşitli sebeplerle yurt dışına göç etmeyi düşünen ya da isteyen kişileri vatan hainliği ile suçlamaktadır. Bu da göç etmeyi düşünen bireylerin gitmek ve kalmak arasında duygusal çatışma yaşamalarına neden olmaktadır.

Enflasyon artışının ortaya çıkardığı problemlerden bir diğeri giderek artan belirsizliktir. Belirsizlik, en temelde bireylerin geleceğe ilişkin kaygı duymalarına neden olmaktadır. Bununla birlikte, belirsizlik yüzünden bireylerin gelecekle ilgili hayalleri ya da planları sekteye uğrayabilmektedir. Bundan dolayı, belirsizlik riskinden kaçmak isteyen bireyler göç fikrine yönelebilmektedir. Bu çerçevede yüksek enflasyon nedeniyle Türkiye'yi yaşanılmaz bir ülke olarak betimleyen **K335**, alacağı ücret ile Türkiye'de geleceğe yönelik yatırım ya da birikim yapma imkanının olmadığını ve bu yüzden yurt dışına gitmek istediğini söylemektedir:

Bu ülkeden her şeyimi toplayıp gitmek istiyorum yaşanılacak gibi değil. Araba ev alma ihtimalimiz hayal oldu öğretmen olsam alacağım maaş 7000 bununla kiramı ödeyeceğim birikim mi yapacağım. Gerçekten çok zor durumdayız Allah yardımcımız olsun (K335, Erkek, 2022).

Görüldüğü üzere, artan enflasyon sebebiyle geçim sıkıntısı yaşayan bireyler için ekonomik kaygı bu ülkeden gitmeye yönelik motivasyonlarını oluşturmaktadır. Bireyler daha yüksek alım gücüne sahip olacakları bir ülkeye giderek daha müreffeh koşullarda hayatlarını idame ettirmeyi, geleceğe yönelik birikim yapmayı ve böylelikle kendilerini güvence altına almayı istemektedir. Bu anlamda farklı ülkelerde yaşayan insanların sahip olduğu daha müreffeh şartlar kaynak ülkedeki bireylerin göç motivasyonunu olumlu yönde beslemektedir. Öyle ki **K346**, yaşadığı geçim sıkıntısı yüzünden bu ülkeden gitmek istediğini dile getirirken gurbetçiler üzerinden bir refah karşılaştırması yapmaktadır:

#AçıkveNet açık konuşayım gurbetçilere gıcık oluyorum!! altlarında lüks araçlarla gelip burada krallar gibi tatil yapıyorlar, biz asgari ücretle kendi ülkemizde değil tatil, geçim derdinden ayın sonunu bile zor getiriyoruz. Gidebilsem ben de Avrupa'ya gideceğim, bu ülkede yaşanmaz... (K346, Erkek, 2020).

K346'nın "altlarında lüks araçlarla gelip burada krallar gibi tatil yapıyorlar, biz asgari ücretle kendi ülkemizde değil tatil, geçim derdinden ayın sonunu bile zor getiriyoruz" ifadesi **K346**'nın göreceli yoksunluk (*relative deprivation*) duygusu yaşadığını göstermektedir. **K346**'nın göreceli yoksunluk yaşamasının temel sebebi gurbetçilerin Avrupa ülkelerinde yaşayarak kazandıkları sermaye ile yapmış oldukları harcamaları görmüş olmasıdır. Söz konusu harcamalar üzerinden bir kıyasa giden **K346**, gurbetçilere göre ekonomik olarak kötü durumda olduğunu düşünmektedir ve bu durum onda hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Birey bu hoşnutsuzluk duygusuyla başa çıkmak adına kendini kıyas yaptığı gruba yaklaştıran davranışlara yönelebileceği gibi göç etmeyi ya da karşılaştırma grubundakileri sabote etmeyi düşünebilmektedir (Tezcan, 2017: 30). **K346**'ın "gidebilsem ben de Avrupa'ya gideceğim" ifadesi yaşadığı hoşnutsuzluk duygusundan göç ederek kurtulmayı düşündüğünü göstermektedir. **K346**, Avrupa'ya göç ederek gurbetçilerin elde ettiği bütün kazanımlara sahip olacağına ve böylece kendi sosyo-ekonomik durumunu yükselteceğine inanmaktadır. **K346**'nın göç motivasyonunun temelinde tam da bu inanç yer almaktadır.

Bartram vd. (2017: 90)'a göre göçmenlerin gittikleri ülkede elde ettikleri başarılar hakkındaki hikayeler genellikle köken toplum içerisinde göçün abartılı olarak kıymetlendirilmesine yol açmaktadır. Çünkü göçmenlerin ve onların yakın ailesinin sosyo-ekonomik durumu kaynak ülkedeki diğer ailelerle kıyaslandığında genellikle çok daha iyi olmaktadır ve göçmenler genelde varlıklı olduklarını gösteren birtakım somut yatırımlar yapmaktadır. Göçmenlerin sahip olduğu bu ekonomik kazanımları gören bireyler aynı ekonomik kazanımları elde etmek için göç etmek zorunda olduklarında dair bir baskı ile karşı karşıya kalmaktadır. Nitekim **K259**'un gittiği bir söyleşi sonrası attığı tweeti böyle bir baskının sonucu olarak yorumlamak mümkündür:

Yurtdışında kariyer yapmış bir avukatın söyleşisinden çıktım bu ülkede hak ettiğimi alamayıp çürüyeceğime gerekirse deli gibi çalışıp gitmek istiyorum hayatımda daha çok istediğim bir şey yok... (K259, Kadın, 2021)

K259'un attığı tweette aktardığı üzere, **K259** gittiği bir söyleşide yurt dışında elde edilmiş bir kariyer başarı hikayesini birinci ağızdan dinleme fırsatı elde etmiştir. Dinlediği bu başarı hikâyesi **K259**'un göreceli yoksunluk hissine ve göç hayallerine kapılmasına neden olmuştur. Neticede Kim (2013)'in ifadesiyle göç, belirli varış noktalarına yönelik hareket potansiyeli hakkında duyguları tetikleyen hayallerle ilişkili olarak gerçekleştirilmektedir. **K259**, kariyer noktasında bu ülkede hak ettiği değeri göremeyeceğini ancak yurt dışına gittiği takdirde dinlediği avukatın başarısına benzer bir başarı elde edebileceğine düşünmektedir. Bu durum **K259**'un göreceli yoksunluk hissini şiddetlendirerek göç etme konusunda kendisini baskı altında hissetmesine neden olmaktadır. Öte yandan, göreceli yoksunluk hissini bireylerde yarattığı göç etme baskının günümüzde internet ve

sosyal medya platformları aracılığıyla daha da şiddetlendiğini söylemek mümkündür. Collins (2017)'e göre göçün potansiyeli, popüler kültürde, seyahat yazılarında, internette, ulus-devletlerin pazarlama girişimlerinde ya da araçlar veya komisyoncular eliyle aktarılan yer imgeleri tarafından oluşturmaktadır. Benzer şekilde Burrell ve Anderson (2008: 1593), sosyal medyanın diğer ikamet yerleri ve yaşam tarzlarına ilişkin imajlar yaratarak bireylerin taşınma isteklerini ve kararlarını körüklediğini ifade etmektedir. Çünkü potansiyel göç adayı olan bireyler sosyal medyada paylaşılan içerikler sayesinde farklı ülkelerdeki fırsatlar hakkında bilgi sahibi olmakta ve bu fırsatları içinde yaşadıkları ülkenin koşullarıyla kıyaslamaktadır. Nitekim **K183 ve K212**, izledikleri videolar üzerinden ülkeler arası bir kıyasa gittiklerini şu sözlerle ifade etmektedir:

Yurtdışına yerleşip burada ne iş yapıyorum aylık ne kadar kazanıyorum market alışverişi tarzında video çeken herkesin videolarını izleyip hayatıma bir kez daha küfrediyorum ne zaman gidicem ben bu ülkeden ya (K183, Erkek, 2021).

Youtube'da bi video izledim adam 130 küsür dolara alışveriş arabasını doldurdu... Gerçekten gidicem bu ülkeden (K212, Erkek, 2021).

K183 ve K212, sosyal medya aracılığıyla izledikleri videolarda yurt dışı ülkelerdeki yaşam koşulları, potansiyel gelir kazanımı ve iş fırsatlarına dair olumlu izlenim elde etmiş gözükmektedir. Lee (1966)'nin itme-çekme modeli açısından bakıldığında yurt dışı ülkelere dair elde edilen bu olumlu izlenimlerin göçe sebep olan çekici faktörlere karşılık geldiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla sosyal medya üzerinden “yurt dışında yaşamak” üzerine yapılan görsel ya da yazılı paylaşımlar bireyler arasında göreceli yoksunluk duygusunun açığa çıkmasına neden olarak hem kaynak ülkedeki bireylerin yurt dışına gitme isteğini beslemekte hem de bireyler için destinasyon çekiciliği yaratmaktadır. Dahası bütün bu paylaşımlar nedeniyle bugünlerde insanlar, hiç bilmedikleri yerlere hareket etmekten ziyade hakkında geniş çapta dolaşan hayaller aracılığıyla zaten neredeyse "bildikleri" yerlere göç etmiş olmaktadır (Salazar, 2011: 577).

Öte yandan enflasyonun neden olduğu hayat pahalılığı bireyleri sadece ekonomik açıdan değil psikolojik açıdan da çökerten bir durum ortaya çıkarmaktadır. Dengesiz kur artışı ve her gün ardı ardına gelen zam haberleri yüzünden bazı insanlar temel ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelmektedir. Bu noktada yoksullaşan bireyler ise kendilerini mutsuz, çaresiz, umutsuz hissetmektedir. Bu ruh hali onları hem mental olarak yormakta hem de yurt dışına göç etmeye meyilli hale getirmektedir:

Her gün zam haberi gelecek diye duymaktan, takip etmekten, 2 günde bir depo fulllemeye çalışmaktan yoruldum, ruhen, bedenen her türlü yoruldum. Karşıma çıkacak ilk fırsatta bu ülkeden defolup gideceğim, koşu koşu ardıma bakmadan! (K347, Kadın, 2022).

K347, enflasyon artışına bağlı olarak her gün gelen zam haberlerinin genel duygu durumuna yansımaları “yorgunluk” olarak betimlemektedir. Dolayısıyla **K347** için gündelik hayatı çekilmez kılan bu yorgunluk hali bu ülkeden “ardına bakmadan” gitmek için başlıca göç motivasyonu olarak

gözükmektedir. Bununla birlikte **K279** da yurt dışına gitme isteğindeki ana motivasyonun “ucuza bir şeyler satın almak” olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Ben artık TC’de ucuza bir şeyler almak istiyorum, bu ülkeden bu yüzden gitmek istemek değil... (K279, Kadın, 2021).

K279, attığı tweette “TC’de ucuza bir şeyler almak istiyorum” diyerek Türkiye’deki hayat pahalılığının altını çizirken aynı zamanda bu ülkeden bu yüzden gitmek zorunda kalmak istemediğini dile getirmektedir. Bu durum **K279**’un göç motivasyonunun gönüllülük esasına dayalı olmaktan ziyade zorunluluk içerdiğine işaret etmektedir. Bu noktada hayat pahalılığının gündelik hayat üzerinde birtakım zorlayıcı durumlara neden olarak Türkiye’den yurt dışına göç etme kararını tetikleyen bir sonuç doğurduğunu ifade etmek mümkündür. Çünkü insanlar iyi yaşam koşullarına sahip yerlerde yaşama eğilimindedir ve bunun kendilerine mutluluk getireceğine inanmaktadırlar. Oliver ve O’Reilly (2010: 54) böyle bir arayışa karşılık gelen göçleri tüketim odaklı göçler olarak tanımlamaktadır. Tüketim odaklı göçlerde bireylerin temel motivasyon kaynağı iyileştirilmiş maddi koşulları içermektedir. Bu duruma benzer bir motivasyona sahip olan **K320**, maddi olarak endişe duymayacağı bir ülkede yaşamak istediğini şu sözlerle ifade etmektedir:

Bu ülkeden gitmek istiyorum. Çok açık ve net. Hayat standartların normal olduğu sabah kalktığımda ay sonunu ay başını nasıl bir araya getireceğim düşüncesi endişesi olmayan bir ülkeye (K320, Erkek, 2022).

K320’nin “ay başını nasıl getireceğim düşüncesi” ifadesi hayat pahalılığı yaratan ekonomik kriz dönemlerinde yaşanan sıkıntılar nedeniyle bireyler için belirsizliğin arttığını göstermektedir. Bu durum her şeyden önce bireylerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bireyler gelecekleri hakkında endişe duymaya başlamaktadır. Dahası içinde buldukları topluma karşı bir güvensizlik hali ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, bireyler geleceklerini garanti etmek adına yeni kararlar almak durumunda kalmaktadır. Geline nokta geleceğe yönelik maddi endişesi olan bireyler yurt dışını bir fırsat kapısı olarak görmekte ve yurt dışına yerleşme fikrini gündemlerine almaktadır.

4.6. Başka Bir Memleket Hayali

Sirkeci’nin ifade ettiği gibi, olduğu yerde yeterince mutlu ol(a)mayanlar göç etmektedir. Mutlu ol(a)mayanların her biri çeşitli mutsuzluk sebeplerine sahiptir ve bu mutsuzluk sebepleri göç motivasyonlarını oluşturmaktadır (Kazaz ve Mavituna, 2018: 9). Öyle ki, tarih boyunca insanlar doğrudan bir baskıya ya da kısıtlamaya maruz kalmadıkları durumda bile geleceğe dair kendilerini huzursuz, umutsuz ve mutsuz hissettiklerinde kaçış yolu aramışlardır ve buldukları ilk fırsatta değişim için yola çıkmışlardır (Avcı-Aksoy, 2020: 191). Bu noktada yola çıkan veya çıkmayı düşünen her birey göç aracılığıyla mutluluk düzeyini arttırmayı planlamaktadır. Nitekim mutsuzluğun göç etme kararı üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalarda mutsuz kişilerin yurt dışına

göç etmeye daha eğilimli oldukları sonucuna ulaşılmıştır (Brzozowski ve Coniglio, 2021). Bu anlamda Türkiye’de yaşayan ancak buradan ayrılmak isteyen kişilerin göç motivasyonları ortak temalar taşımakla beraber aynı zamanda daha çok bireysel hikayelere dayanan çeşitli mutsuzluk sebepleri de içermektedir. Kimi toplumda yitirilen ahlaki değerler, kimi ifade özgürlüğünün var olmayışı nedeniyle mutsuz olduğunu ifade ederken; kimiye Türkiye’de bozulan akademik düzen, kimi bilim insanlarına verilmeyen önem yüzünden mutsuz olduğunu altını çizmektedir. Dolayısıyla bütün bu nedenler ve bu nedenler kaynaklı ortaya çıkan mutsuzluklar Türkiye’den yurt dışına yönelen göç hareketlerinin motivasyonunu oluşturmaktadır:

T’deki akademik düzen o kadar kötü ki babamdan duyduklarım ile bile tiksiniyorum akademisyenlikten. Sırf bu yüzden çıkıp gitmek istiyorum bu ülkeden (K60, Erkek, 2019).

Bir an önce bu ülkeden gitmek istiyorum duygularımın, düşüncelerimin ve sanatın özgür olduğu bir ülkeye (K96, Anonim, 20).

Bu ülkeden gitmek istiyorum. Daha bilinçli daha bilimci daha realist insanlarla yaşamak istiyorum. Hayallerimi anlattığımda “inş cnm yha” demeyecek “oha muhteşem! Umarım başarırın!” diyecek insanlarla tanışmak istiyorum. Tanrım lütfen geleceğime başka bir ülke ata, lütfen! (K91, Kadın, 2020).

Gerçekten o kadar saygısız bir toplum olduk ki kaçıp gitmek istiyorum bu ülkeden (K104, Kadın, 2020).

Ben bu ülkeden en kısa sürede bi yolunu bulup gidicem ya cidden burası artık bilim insanlarının ülkesi değil (K174, Anonim, 2021)

Atılan tweetlerde de görüldüğü üzere, **K60** babasının ona aktardıklarından hareketle Türkiye’deki akademik düzeni “kötü” olarak betimlemektedir. Bu durumun duygu durumuna yansımaları “tikinti” olarak ifade eden **K60**, sırf bu sebeple ülkeden ayrılmak istediğini belirtmektedir. Dolayısıyla bireyin göç motivasyonunun oluşmasında doğrudan maruz kaldığı durumların dışında dolaylı yoldan maruz kaldığı olumsuz durumlar da etkili olmaktadır. Söz konusu olumsuz durumlara karşı göç fikri ve eyleminin özünde bir direniş olduğunu ifade eden Avcı-Aksoy (2020: 200)’a göre göç özgür düşüncenin unutturulmasına yönelik bir itiraz hareketi olarak da ortaya çıkabilmektedir. Anonim bir kimlikle attığı tweette böylesi bir itirazı dile getiren **K96**, Türkiye’de ifade özgürlüğü problemi olduğunu ve bir ifade etme biçimi olarak görülebilecek sanatın özgür olmadığını düşünmektedir. **K96**’nın söz konusu düşüncesini anonim bir hesap üzerinden dile getirmesi ise ifade özgürlüğü noktasında yaşadığı baskının gündelik hayatına yansımaları olarak değerlendirilebilir. Nitekim Avcı Aksoy (2020: 196) “Türkiye’den İngiltere’ye Göç Eden Nitelikli İşgücünün Göç Etme Nedenleri” üzerine yaptığı derinlemesine görüşmelerde gündelik hayatın baskılanmasının göç hareketliliğine neden olan en güçlü etken olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bulguya benzer bir sonuç bu çalışma özelinde de açığa çıkmıştır. Gündelik hayatta ifade ve sanat özgürlüğünün kontrol altında tutulduğu, baskılandığı düşüncesi **K96**’u temel hak ve hürriyetlerden biri olan ifade özgürlüğünün olduğu bir ülkeye gitme fikrine yönlendirmektedir.

Diğer yandan **K91** ve **K104**, toplumda gözlemedikleri insan profilinden şikayetçidir. **K91** bilinçli, bilimci ve realist insanlarla bir arada yaşamak istediğini belirttikten sonra konuya ilişkin dileğini “Tanrım lütfen geleceğime başka bir ülke ata, lütfen!” şeklinde ifade etmektedir. Bununla birlikte, **K104**, “o kadar saygısız bir toplum olduk ki” diyerek toplumdaki ahlaki çözülmeye dikkat çekmekte ve bu çözüme yüzünden bu ülkeden kaçıp gitmek istediğini dile getirmektedir. Son olarak **K174**, Türkiye’nin artık bilim insanlarının ülkesi olmadığını düşünmektedir. Bütün bu ifadelerin her biri, bireylerin zihinlerinde yaşadıkları deneyimlerden hareketle bir Türkiye imajının bulunduğu işaret etmektedir. Sahip oldukları bu imaj kendi hayallerinde tasarladıkları ülke profiliyle uyuşmadığı takdirde bireyler bir arayışa girmekte ve göç etme fikrine yönelmektedir.

Bireyler ekonomik nedenlerden entelektüel nedenlere kadar uzanan pek çok farklı motivasyonla hareketliliğe başvurmaktadır. Bu sebeple göç motivasyonları makro düzeyde nedenlerin yanında mikro düzeyde bireylerin kişisel isteklerini ya da hayallerini yansıtabilmektedir. Öte yandan Lee (1966) itme-çekme modelinde bu durumu bireylerin sahip oldukları sosyo-ekonomik durumları ve kişilik özellikleri ile açıklamaktadır. Lee’ye göre bireylerin ekonomik durumları, yaşam evreleri, farkındalıkları ve kişilikleri itici ve çekici faktörlere farklı tepki vermelerine neden olmaktadır. Kimi bireylerin göç etmesi için zorlayıcı koşullar gerekirken diğerleri için küçük bir kıskırtma ya da ilgi çekici bir vaat yeterli olabilmektedir. Bu sebeple göç motivasyonları her zaman rasyonel sebeplere dayanmaz hatta bazı kişiler için irrasyonel sebepler ön plana çıkmaktadır (Lee, 1966: 51). Dolayısıyla söz konusu itici veya çekici faktörlerin varlığının yanında bu faktörlerin bireyler tarafından nasıl algılandığı nihai göç kararında önemli gözükmektedir. Örneğin Avrupa vatandaşlığı alarak Avrupa ülkelerini vizesiz olarak gezebilme hayalinin başlı başına bir göç motivasyonu olduğunu belirten Twitter kullanıcısı bulunmaktadır:

Avrupa’da yaşamayı istememin tek sebebi, vatandaşlık alacak olmam. Boş bir günümde trene atlayıp istediğim Avrupa ülkesine vize, izin, mektup vs. olmadan gidebilme fikrine aşığım bu yüzden bu ülkeden ilk fırsatta dönmek üzere gideceğim (K162, Erkek, 2020).

K162’nin tweet metninde dile getirdiği isteği, her şeyden önce **K162**’nin yurt dışına göç etme motivasyonunda yaşam tarzı odaklı tercihin ön plana çıktığını ve hayallerindeki yaşam tarzına kavuşmak adına yurt dışına gitme fikrine sıcak baktığını göstermektedir. **K162**’nin bu isteğini bireylerin hayata ilişkin arzularının peşinden gittiğini varsayan “arzu (*aspiration*)” yaklaşımı içinde değerlendirmek mümkündür. Bu yaklaşım, göç arzusunu en temelde yerlerin karşılaştırması olarak anlamaktadır. Bireyler, hayatlarına ilişkin genel arzularından hareketle yerel fırsatları hedef ülkedeki olası koşullar ile kıyaslamakta ve bu kıyas sonucunda farklı bir ülkede yaşamı arzulayabilmektedir (Carling ve Schewel, 2017: 9). Bu noktada göç hareketi, bireyin sahip olduğu arzuların gerçekleştirilebilir görüldüğü yerlere doğru gerçekleşmektedir. Görüldüğü üzere, **K162** de vizesiz seyahat konusunda Türkiye ve Avrupa ülkeleri arasında bir kıyas yapmaktadır. Bu kıyas sonucunda Avrupa ülkelerinin seyahat konusunda tanıdığı ayrıcalık, özgürlük ve kolaylık **K162**’de göç etme isteğine yönelik bir talebi açığa çıkarmaktadır. **K162**’nin bu talebi göç motivasyonunun oluşumunda

hedef ülkelerin kaynak ülkelere nispeten sahip olduğu pozitif imajın önemine işaret etmektedir. Türkiye’de yurt dışı ülkelere seyahat için vize başvurusunda bulunmak zorunda kalmak ve bu başvurunun sonucunu beklemek “stres” ve “bıkkınlık” gibi duygu durumları yaratabilmektedir. Bu durum **K162** gibi bireyler için göç motivasyonunda itici bir faktöre dönüşebilmektedir.

Bazı insanlar için yaşadıkları ülkeden gitmek bir zorunluluk, bazıları için ise seçimdir. Üstelik bu seçim bazen daha iyi bir yaşam ya da daha iyi bir iş gibi sebeplerden ziyade yeni bir macera veya yeni bir deneyim arayışına karşılık gelebilmektedir. Tam da böyle bir arayış içerisinde olduğunu belirten **K244**, göç motivasyonunun temelinde herhangi bir maddi kazanç kaygısının bulunmadığını bunun yerine yenilik beklentisi içinde olduğunu şu sözlerle ifade etmektedir:

Ben bu ülkeden gitmek istiyorum gerçekten, yani mücadele namına yaptığımız bir tivit atmak zaten; ordan da devam edebiliriz. Gitmek istememin sebebi asla maddi kaygılar değil, çalışıyorum ve geçindirebiliyorum kendimi bir şekilde. İnsanın bedenini zihnini olabildiğince çok karşılaşmaya açması gerektiği fikrindeyim. Bu topraklarda bunun peakini yaşadım, yeni sahalara gerekli... (K244, Erkek, 2021).

K244’ün bir göç motivasyonu olarak öne sürdüğü bu yenilik arayışını, küreselleşmiş dünyada doğdukları ülkenin sınırları içinde kalmak yerine yeryüzündeki çeşitli seçenekler arasında sürekli olarak hareket etmeyi içeren “*yaşam güzergâhı*” kavramı ile ilişkilendirmek mümkündür. Tekeli (2008)’ye göre değişen dünya düzeninde bireyler için yer değiştirmek bir mağduriyet ya da zorunluluk karşısında gerçekleşen bir şey değildir. Akışkan modern dünyada bireyler için hareketlilik mefhumu bir istisna olmaktan çıkmış hatta yaşama anlamını veren bir unsur haline dönüşmüştür. Bunun bir sonucu olarak bireyler, yeryüzündeki güzergahlar üzerinde sürekli olarak yer değiştirmektedir. Nitekim **K244**’ün “insanın bedenini zihnini olabildiğine çok karşılaşmaya açması gerektiği fikrindeyim” ifadesi benzer bir güzergâh arayışına denk düşmektedir. **K244**, Türkiye’de farklılıkları görmek açısından doyum noktasına ulaştığını ve bu yüzden yeni sahalara/ülkelere doğru yola çıkması gerektiğini düşünmektedir. Dolayısıyla **K244**’ün göç motivasyonunun temelinde küreselleşmiş bir dünyada kendi ülkesinin dışına yerleşerek deneyim alanını genişletme arzusu yer almaktadır.

Göç kararında mikro düzey etmenlerin önemine işaret eden Sirkeci ve Göktuna-Yaylacı (2019: 27)’ya göre bireyler buldukları yerde veya ortamda toplumsal cinsiyet ekseninde çatışmalar yaşayabilmektedir. Ryussen ve Salomone (2018) cinsiyet ayrımcılığının potansiyel kadın göçü üzerindeki nedensel etkilerini ortaya çıkarmaya çalıştıkları çalışmalarında kadınların cinsiyet ayrımcılığına ilişkin farkındalık düzeyinin göç etme isteklerini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Böyle bir çatışma karşısında bireylerin vereceği tepki farklılaşmakla birlikte bazı bireyler çatışma ortamından kurtulmak adına göç etmeyi tercih edebilmektedir. Nitekim Türkiye ataerkil kültürün kodlarıyla şekillenmiş bir toplumdur. Bu kodlardan hareketle cinsiyetlere atanan roller bulunmaktadır. Söz konusu roller eşitlik zemininde yükselmediği takdirde ortaya toplumsal cinsiyet

eşitsizliği çıkmaktadır. Bu noktada ilk akla gelen kadınların sırf kadın oldukları için maruz kaldıkları ayrımcılıktır. Bir kadın olan **K192**, bu ayrımcılığa dikkat çekerek toplum tarafından belirlenen toplumsal cinsiyet rolleri yüzünden eşitsiz tavra maruz kaldığını ifade etmektedir. Ataerkil söylem aracılığıyla toplumsal ilişkilere yansıyan bu tavırdan nefret ettiğini dile getiren **K192**, bu durumun göç motivasyonunu belirleyen ana etken olduğunu ifade etmektedir:

Yıl olmuş 2021 hala kız olduğum için sen dururken erkekler mi iş yapacak deniliyor nefret ediyorum bu iğrenç zihniyetten nefret ediyorum bu yapıda olan bütün insanlardan bu yüzden defolup gidicem bu ülkeden (K192, Kadın, 2021).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini azaltmaya yönelik dünya çapındaki bütün çabalara rağmen Black vd. (2004)'e göre kadınlara biçilen rol üzerindeki kısıtlamalar onları kendi ülkelerini terk etmeye teşvik eden bir itici faktör olarak göç davranışlarını etkilemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin doğurduğu olumsuz koşulları deneyimleyen bireyler, söz konusu ayrımcı koşullardan uzaklaşmak ve daha eşitlikçi fırsatlara kavuşmak adına yurt dışına gitmeyi bir çözüm olarak görmektedir. Bu noktada, bizzat bireyler tarafından toplumsal yapıyla yaşanan çatışmanın göç motivasyonuna dönüştüğünü söylemek mümkündür. Böyle bir durumda bireyler içinde yaşadığı kültüre karşı sorgulayıcı bir tutum içerisine girmektedir. Nitekim Braidotti (2017: 39-40) de göçebe öznelere, “toplumsal olarak kodlanmış düşünce ve davranış biçimlerine yerleşmeyi reddeden eleştirel bilince” sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırma bağlamında, potansiyel göçmen adayları olan bireylerin de aynı eleştirel bilinç üzerinden hareket ettiği görülmüştür. Bireyler içinde yaşadıkları toplumsal yapının onlara dayattıkları rolleri oynamayı kabul etmemekte ve bu rolleri arkalarında bırakmak suretiyle yurt dışına gitmek istemektedir. Bununla birlikte toplumsal yapının içinde yer alan diğer bazı unsurlar da göçe neden olabilmektedir. Bu unsurlardan biri liyakatsizlik olgusudur. Literatürdeki çalışmalar liyakatsizliğin hem Türkiye’den yurt dışına yönelen yüksek nitelikli göç hareketinin nedenleri arasında yer aldığını hem de yurt dışına göç edenler tarafından Türkiye’ye geri dönmeme motivasyonu olarak ileri sürüldüğünü göstermektedir (Pazarcık, 2010; Şahin, 2019; Kuran 2021; Özdemir ve İlhan, 2021). Bu çalışmada da literatüre paralel bir bulguya ulaşılmıştır. **K338**, işe kabul sürecindeki torpil uygulamaları yüzünden Türkiye’de iş bulamadığını ve bu nedenle bu ülkeden gitmek istediğini ifade etmektedir:

Bazı insanlar anlamak istemiyor ben farklı ülkeye gitmeyi keyfimden istemiyorum bu ülkede iş bulamadığım devlette iş sahibi olmak istediğimde torpil istedikleri için gitmek istiyorum... (K338, Anonim, 2022)

...Torpilli insanların dolu olduğu ve ilerleyen günlerde torpilsiz nefes alamayacağım bu ülkeden gitmek istiyorum... (K43, Kadın, 2019).

Liyakatsizlik, artan torpil uygulamaları ile bağlantılı bir mevzudur. İşe kabul sürecinde yaşanan torpil uygulamaları nedeniyle bireyler istihdam problemi yaşamaktadır. Yaşanan istihdam problemi ise Türkiye’den yurt dışına gitme kararını olumlu yönde beslemektedir. Ancak **K338**’in “ben farklı

ülkeye gitmeyi keyfimden istemiyorum” ifadesi yurt dışına gitme kararının bir tercihten ziyade mecburiyet hissi ile ilgili olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde **K43** de, “torpil” olmadan bu ülkede yaşamının mümkün olmadığına inanmaktadır. Bu anlamda **K338** ve **K43** için yurt dışına gitme kararı gelinen son noktayı ifade etmektedir.

Türkiye’de bireyleri mutsuz olmaya iten sebeplerden biri de yaşadıkları gelecek kaygısıdır. Geleceğe dair umutlarını kaybetmiş kişilerin gözünde Türkiye kaçıp gidilmesi gereken bir ülke haline gelmektedir. Nitekim Kuran (2021: 32), Türkiye’nin yeni göç nesli üzerine yapmış olduğu çalışmasında Türkiye’nin yeni nesline bu ülkede daha iyi bir gelecek için düş kurma fırsatı tanımadığını ifade etmektedir. Kuran’ın “genç düşsüzlüğü” olarak ifade ettiği bu duruma benzer bir göç motivasyonuna sahip olduğunu dile getiren **K77**, içinde bulunduğu durumu “çok acı verici” olarak betimlemektedir:

Şöyle bir fırsatım olsa, gerçekten kaçıp gideceğim bu ülkeden. Bir insanın kendi ülkesinden bıkmaması, umudunu yitirmesi ve gelecek kaygısı yaşaması çok acı verici... (K77, Erkek, 2019).

K77’nin tweetinde de belirttiği gibi, yaşadığı “gelecek kaygısı” göç motivasyonunu belirleyen en önemli etkidir. Bireylerin gelecek kaygısı yaşamasının en büyük nedenlerinden biri ise umutsuzluktur. Zaten **K77**’de Türkiye’ye dair umudunu kaybettiğini attığı tweette ifade etmektedir. Bu da bireylerin göç motivasyonuna etki eden somut sebeplerin yanında duyguların da anlam kazandığına işaret etmektedir. Göçün gözlemlenemeyen belirleyicisi olarak duygular, potansiyel göçmen adaylarının en temelde yaşam memnuniyetlerini düşürmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de arzu ettikleri yaşam biçimine ulaşmakta güçlük çeken ve ulaşabileceğine yönelik umudunu kaybeden bireyler farklı ülkede hayat kurma fikrinin eşğine gelmektedir. Başka bir ülkede var olan yeni yaşam olanakları ise kişilerin söz konusu eşği geçmesi ve daha iyi fırsatlara erişmesi için bir umut olmaktadır. Bu çerçevede, bireylerin yurt dışı ülkeleri gelirden ziyade umudu maksimize eden bir seçenek olarak gördüklerini söylemek mümkündür. **K275**, 5 yıllık süreçte Türkiye’ye yönelik umudunu kaybettiğini ve bu nedenle yurt dışına gitme eşğine geldiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

Boğaziçi’nde üniversiteye başladığım ilk sene tüm arkadaşlarım mezun olup bu ülkeden gitmek istediklerini söylerdi. Ben ise hayır kalacağım, ülkeme hizmet edeceğim, hala umudum var derdim. Aradan 5 sene geçti ve benim tırnağımın ucu kadar bile umudum kalmadı. Gitmek istiyorum (K275, Kadın, 2021).

Bu ülkeye dair en ufak bir umudum kalmadı. Bir şeylerin değişebileceğine dair en ufak bir umut kırıntısı bile yok içimde birkaç yıl içinde TOEFL’a girip defolup gidicem bu ülkeden... (K130, Kadın, 2020).

Çok zorlanıyorum bunu yazarken ama artık TC’den umudum kalmadı, ilk fırsatta gidicem bu ülkeden (K209, Kadın, 202).

Eskiden bu ülkede mücadele ile gerçekten bir şeylerin değişebileceğine inanırdım artık sadece kaçıp gitmek istiyorum (K116, Erkek, 2022).

Bu ÷lkeye olan bağlılığım 14 yaşından beri giderek azalıyor... Zaten T÷rk halkından bir beklentim yok ama T÷rkiye'nin geleceğinin olabileceği ve her Őeyin iyiye gidebileceği dūřüncesi de artık kalmadı sayılır. Çok sevdiğim bu ÷lkeden artık en kısa zamanda gitmek istiyorum. Burası artık yaşanılabilir bir yer değil, büyük ihtimalle çok uzun zaman da olmayacak... (K114, Erkek, 2020).

Yukarıdaki tweet metinlerinde farklı Őekillerde ifade etseler de **K275**, **K130**, **K209**, **K116** ve **K114**'ün bir göç motivasyonu olarak "umutsuzluk" hissini paylaştığı gör÷lmektedir. **K275**, geleceğe dair umutlu olduğu ruh halinin geçen 5 yıl içerisinde aşındığını ifade etmektedir. **K275**'in geçen 5 yıl içerisinde üniversiteden mezun olduğu düşün÷ldüğünde **K275**'in umutlu bakışını tam anlamıyla üniversiteden mezun olduktan sonra kaybettiğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte **K130**'un "bir Őeylerin değişebileceğine dair en ufak bir umut kııntısı bile yok içimde" ifadesi ile **K114**'ün "burası artık yaşanılacak bir yer değil, büyük ihtimalle çok uzun zaman da olmayacak" ifadesi bireyler arasında umutsuzluk hissinin ciddi bir noktaya ulaştığını göstermektedir. Umud ve umutsuzluk kavramlarının zıt beklentilere karşılıklı geldiği düşün÷ldüğünde, bireyler için T÷rkiye umutsuzluğu yurt dışı ÷lkeler ise umudu simgelemektedir. T÷rkiye'ye yönelik bekledikleri değişimin gerçekteŐmeyeceęine inanan bu bireyler büyük oranda mücadele etme güçlerini kaybetmiş gözükmektedir. Bu yüzden yurt dışına adım atarak bekledikleri değişimi başlatacaklarını düşünmektedirler. Dolayısıyla bireyler için "bu ÷lkeden gitme isteği" belirli bir Őeyleri elde etme fikrine karşılıklı gelmekten ziyade daha geniş bir perspektiften fırsatlarla dolu bir dünyaya adım atma dūřüncesi ile ilgili görünmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

İnsanlık tarihinin ortak deneyimleri arasında yer alan göç olgusu, bugün dünya üzerindeki hemen her ülkenin olmasa da çoğu toplumun bir özelliği olarak varlığını devam ettirmektedir. Her yıl binlerce insan çeşitli sebeplerle doğdukları, büyüdükları, aşına oldukları ülkeden ayrılarak başka ülkelere doğru kalıcı veya geçici bir süre için yola çıkmaktadır. Bu insanların hangi sebep ve beklentilerle göç kararı aldığı araştırmacılar açısından hala merak konusudur. Bu çalışmada da benzer bir merak duygusunun peşinden gidilerek Twitter kullanıcılarının hangi sebeplerle bu ülkeden gitmek istediği sorusu araştırma problemine dönüştürülmüştür. Bu problem ekseninde, bir sosyal medya platformu olan Twitter’da atıkları tweetlerde ilk fırsatta yurt dışına gideceğini söyleyen, bu ülkeden kaçıp kurtulmak istediğini ifade eden, Türkiye’den gitmek dışında başka bir çaresinin olmadığını düşünen kişilerinin neden bu hisleri taşıdıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle “bu ülkeden gidicem”, “bu ülkeden gitmek istiyorum”, “bu ülkeden gideceğim” şeklinde 3 anahtar kavram belirlenmiş ardından Twitter ara yüzünde yer alan gelişmiş arama motoru aracılığıyla araştırma verilerine ulaşılmıştır. Bu çalışma için zaman aralığı 01.01.2019-31.12.2022 tarihleri arası olarak seçilmiştir. Elde edilen verilerin ekran görüntüleri alınıp arşivlendikten sonra yorumlayıcı içerik analizi tekniği ile yorumlanmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular genellenebilir nitelik taşımamaktadır. Bu durumun aksine çalışmada yurt dışında yaşama isteğine neden olan göç motivasyonlarını keşfetmek hedeflenmiştir.

Antik dönemlerden bugüne dek insanlık bireysel ya da toplu şekilde coğrafi bölgeler arasında hareket halinde olmuştur. Bu hareketliliğin çok çeşitli sebepleri (ekonomik, politik, coğrafi, dini vb.) olmakla birlikte özellikle şiddet yüzünden insanlık tarih boyunca göç etmek zorunda kalmıştır. Şiddet ortamının yarattığı hayati tehlike ve güvenlik endişesi yüzünden insanlar doğup büyüdükları toprakları arkalarında bırakmak suretiyle farklı coğrafyalara doğru yola çıkmıştır. Dolayısıyla şiddet ve göç kavramları geçmişten günümüze dek iç içe geçmiştir. Nitekim bu çalışmanın bulgularında da bireyler için şiddet olgusunun hala önemli bir göç motivasyonu olduğu görülmüştür. Twitter kullanıcısı olan katılımcılar kadına şiddet, sağlıkta şiddet, çocuğa şiddet gibi çeşitli sebeplerle yurt dışında yaşamak istediğini belirten tweetler atmıştır. Bütün bu şiddet türleri en temelde bireylerde güvenlik endişesine neden olmakta ve bu sebeple bireyler kendileri için güvenli bir ortam arayışına girmektedir. Bu arayış Türkiye’den yurt dışına göçü tetikleyen en önemli sebeplerden biri olarak gözükmektedir. Türkiye’de son yıllarda en çok görünürlük kazanan şiddet biçimi kadına şiddettir. Her gün onlarca kadın fiziksel olarak şiddete maruz kalmakta hatta cinayete varan kriminal vakalar yaşanmaktadır. Kadın cinayetlerinde yaşanan artış nedeniyle Türkiye’de kadınlar arasında suç mağduru olma korkusunun yaygınlık kazandığı bilinmektedir. Bu çalışma özelinde de kadınların

artan kadına şiddet ve kadın cinayetleri vakaları sonrasında suç mağduru olma korkusu yaşadıkları ve bu korkuya belirgin bir “göç etme arzusunun” eşlik ettiği görülmüştür. Söz konusu göç etme arzusunun özellikle Türkiye’de kadına şiddet veya kadın cinayeti yaşanan günlerde atılan destek ve tepki tweetlerinin büyük bir bölümüne yansıdığı görülmüştür.

Bu araştırma bağlamında, Türkiye’de son yıllarda artan kadına şiddet ve kadın cinayetleri kaynaklı “ölüm korkusu”, kadın kullanıcıların attıkları tweetlerde sık sık karşılaşılan bir tema olarak ön plana çıkmıştır. Artan kadın cinayetleri ve kadına şiddet haberleri yüzünden kadınlar Türkiye’de can güvenliklerinin tehlike altında olduğunu düşünmektedir ve bu nedenle Türkiye’de sürdürdükleri hayatla ilgili yoğun kaygılar taşımaktadır. Bununla birlikte güvenlik gibi temel bir gereksinimin “vatanım, yurdum, evim” dedikleri ülke tarafından karşılanmadığını düşünmeleri kadınlar arasında güvensizlik hissini ve göç etme eğilimini güçlendirmedir. Yaşadıkları güvenlik endişesi kadınların gündelik pratiklerini de şekillendirmektedir. Kadınlar için yürüdükleri sokaklar, oturdukları mahalleler suçla doludur ve bu nedenle dışarı çıktıklarında kendilerini risk ve tehlike altında hissetmektedirler. Bu durum kadınların toplumsal yaşama özgürce katılımın önünde bir engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla tüm bu tehlike ve engeller kadınlar arasında varoluşsal bir tehdit yaratarak Türkiye’den yurt dışına gitme isteğine sebep olmaktadır.

Öte yandan kadınların yurt dışına gitme motivasyonuna eşlik eden bir diğer unsurun Türkiye’deki hukuk sistemi ile ilgili olduğu görülmüştür. Kadınlar, artan kadına şiddet vakaları ve kadın cinayetlerine yönelik mücadelenin toplum nezdinde cılız kaldığını, Türkiye’de kanunların ve adalet sistemi kurumlarının kadınların güvenliğini sağlamada başarısız olduğunu düşünmektedir. Türkiye’de işlenen kadın cinayetleri sonrasında cinaayeti işleyen faillerin serbest bırakılması ya da söz konusu faille yeterli cezanın verilmemesi toplumda infial duygusu yaratarak bu başarısızlık anlayışının bireyler özelde de kadınlar arasında yayılmasına neden olmaktadır. Bu noktada kendi adaletini tesis etmeye çalışan bireyler sosyal medya üzerinden adalet arayışına girmektedir. Ancak bu arayışın birey ve adalet sistemine güven arasında çatlakların oluşmasına sebebiyet vererek bireylerin bu ülkeden gitme motivasyonunun bir parçası haline geldiği görülmektedir. Ayrıca Türkiye’deki ataerkil toplumsal yapıdan kaynaklı yaşanan eşitsizlik ve mağduriyetlerin de kadınların göç motivasyonlarını şekillendirdiği görülmüştür. Kadınlar toplumsal cinsiyet rolleri yüzünden eşitsiz tavra maruz kaldıklarını öyle ki suç mağduru oldukları durumda dahi ataerkil söylem aracılığıyla ikinci kez mağdur edildiklerini ifade etmiştir. Bu mağduriyet halinin kadınları ayrımcı koşullardan uzaklaşmak ve daha eşitlikçi fırsatlara kavuşmak adına göç fikrine yanaştırdığı görülmüştür.

Kadına şiddet ve kadın cinayetlerinin toplum nezdinde yarattığı infial durumunun sadece kadınlar için değil aynı zamanda erkekler için de bir göç motivasyonu olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu durum kadın ve erkek olma deneyimleri açısından farklılaşmıştır. Erkekler attıkları tweetlerde kadınlar gibi suç mağduru olma korkusundan ya da güvenlik ihtiyacından bahsetmemiştir. Bunun

yerine erkekler artan şiddet vakalarının onlarda uyandırdığı “utanç”, “nefret” gibi duygu durumlarına işaret etmiştir. Erkekler “yine kadın cinayeti”, “kadına şiddet olmasın artık” gibi ifadelerle kadına şiddet vakalarının Türkiye’de yaşanma sıklığını gözler önüne sermiştir. Artan kadına şiddet vakalarının erkekler için Türkiye’den ayrılmaya yönelik bir “bıkkınlık” kaynağı olarak erkeklerin bu ülkeden gitme isteklerini tetiklediği görülmüştür. Bu bağlamda; şiddetin bir göç motivasyonu olarak ön plana çıktığı bu bulguların politika yapımcılar için iki sonucu vardır. Birincisi, potansiyel göçmen adayları temel bir gereksinim olan güvenlik ihtiyacına oldukça önem verdiği için toplumda şiddet kaynaklı ortaya çıkan güvenlik endişesini azaltmak için gerekli önlemler alınması elzem görülmektedir. İkincisi, adalet sistemi ile bireyler arasında açılan çatlakların onarımı noktasında söz konusu şiddetin faillerine yönelik uygulanan yaptırımların yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Bireylerin göç motivasyonlarını belirleyen bir diğer mesele ebeveyn olup olmama durumu ile ilgili görülmektedir. Çocuk sahibi olan ebeveynler “çocuk sahibi olmuş olmayı” yurt dışına gitmek için kritik bir motivasyon kaynağı olarak belirtmiştir. Kimi çocuk sahibi olmanın yurt dışına gitme konusunda kendisinde kırılma yarattığını kimisi de hiç aklında yokken çocuklarını korumak adına yurt dışına gitme fikrini gündemine taşıdığını ifade etmiştir. Bu sonuca benzer şekilde Kazaz ve Mavituna (2018: 64)’nın çalışmasında görüşmeciler çocuk sahibi olmayı yurt dışına çıkmak için meşru bir gerekçe olarak gördüklerini belirtmiştir. Bu çalışma özelinde en çarpıcı olan ise ebeveynlerin bu kararı daha çok “kız çocukları” adına aldıklarını söylemiş olmalarıdır. Nitekim ebeveynlerin bu kararını şekillendiren en belirgin etmen yine şiddet vakalarıdır. Hem kadına şiddet hem de çocuklara yönelik artan cinsel şiddet vakaları yüzünden ebeveynler endişe duygusu taşımaktadır. Dolayısıyla çocuklarını güvenli bir ortamda büyütme isteyen aileler yaşanan toplumsal olaylar yüzünden bu ortamı Türkiye’de sağlayamayacağını düşünmekte ve çocuklarının geleceğini Türkiye sınırları dışında bir ülkede hayal etmektedir. Bu durumla bağlantılı bir diğer durum çocuk sahibi olmayan bireylerin de ebeveynlerin sahip olduğu düşüncelere benzer düşünceler taşımalarıdır. Çocuk sahibi olmayan bireyler gelecekte çocuk sahibi oldukları takdirde çocuklarını bu ülkede büyütme istemediklerini ifade etmiştir. Dolayısıyla kendisi anne/baba olsun ya da olmasın bu ülkeden gitmeyi düşünen bireylerin kendi geleceklerini Türkiye’de tahayyül edememeleri ve gelecek nesillerini bu ülkede yetiştirmek istememeleri söz konusudur.

Şiddet olgusu bir göç motivasyonu olarak nitelikli iş gücü olan sağlık çalışanlarının yurt dışına gitme isteğinde de kendini göstermektedir. Türkiye’de hekimler başta olmak üzere birçok sağlık çalışanı bizzat hastalar ya da hasta yakınları tarafından çalıştıkları ortamlarda fiziksel olarak şiddete maruz kalmaktadır. Bu durum sağlık çalışanları arasında güvenlik endişesi yaratmakta ve onların daha güvenli iş ortamı arayışına girmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda sağlıkta şiddet olgusu potansiyel beyin göçü adayları olan sağlık çalışanları arasında en sıklıkla işaret edilen neden olarak ön plana çıkmıştır. Şiddet düzeyi arttıkça nitelikli sağlık personelleri arasında yurt dışına göç etme eğilimi artmaktadır. Ancak sağlıkta şiddet mevzusu sağlık çalışanlarının göçünü tetikleyen tek faktör

değildir. Çalışma özelinde sağlık çalışanları göç nedeni olarak düşük ücretleri, olumsuz çalışma şartlarını, yoğun iş yükünü, sınırlı gelişme olanaklarını ve yetersiz teşviki ileri sürmüştür. İtici ve çekici faktörler açısından tüm bu sebepler nitelikli sağlık çalışanlarının yurt dışına göçünü tetikleyen itici faktörleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte sağlık çalışanlarının göçünü etkileyen faktörler arasında somut nedenlerin yanında somut olmayan nedenlerin de bulunduğu görülmüştür. Sağlık çalışanları düşük ücretler nedeniyle maddi olarak tatmin olmadıkları gibi yeterince saygı görmedikleri takdirde manevi olarak da tatmin olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum sağlık çalışanları için yurt dışında yaşama isteğine neden olan sebeplerin hem maddi (düşük ücret) hem de manevi (saygınlık ihtiyacı) temelde ortaya çıktığını göstermektedir. Bu sonuç ise potansiyel göçmen adayları için nihai göç kararının verilmesinde farklı motivasyonlar arasında bir etkileşim olduğunu açığa çıkarmaktadır. Dolayısıyla nitelikli sağlık iş gücünün yurt dışına göçünü engellemeye yönelik atılacak her adımın ekonomik kaygılar kadar psikolojik kaygıların da gözetilerek atılması gerekmektedir. Yoksa sahip oldukları kaygıların düzelmesine yönelik umudunu kaybeden sağlık çalışanlarının daha iyi çalışma koşulları beklentisiyle yurt dışına gitmek istemeleri Türkiye için muhtemel genel bir sonuç haline dönüşecektir.

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de göç motivasyonları ülkelerin siyasi, ekonomik, toplumsal koşulları ile doğrudan ilişkilidir. Bir başka ifadeyle, insanları göç etmeye iten sebepler ülkeler tarafından şekillendirilmektedir. Bu çalışmada da özellikle Türkiye'nin son 3 yılına damgasını vuran ekonomik krizin bireylerin göç motivasyonları üzerindeki itici etkisi ön plana çıkmıştır. Hayatın her alanında varlığını hissettiren ekonomik kriz sebebiyle bireylerin hayat standartları düşmekte ve temel ihtiyaçlarının temini noktasında zorlayıcı koşullar ortaya çıkmaktadır. Bu zorlayıcı koşullarla baş edemeyen bireyler gelecekları ile ilgili kaygı duymaya başlamaktadır. Bu noktada bir çıkış yolu arayan bireyler daha yüksek refah şartları için göçü bir çözüm olarak gündemlerine taşımaktadır. Öyle ki, Twitter kullanıcılarının bazıları milliyetçi kimlikleri ile örtüştüremedikleri halde Türkiye'deki zorlayıcı koşullar yüzünden böyle bir karar aldıklarını ifade etmiştir. Bununla birlikte ekonomik kriz dönemleri bireylerin psikolojileri üzerinde de yıkıcı etkiler yaratmaktadır. Her gün art arda gelen zam haberleri yüzünden bireyler kendilerini endişeli, kaygılı, çaresiz, öfkeli hissedebilmektedir. Tüm bu duyguların yanında bu çalışma kapsamında Twitter kullanıcılarının göreceli yoksunluk duygusu yaşadıkları tespit edilmiştir. Geçim sıkıntısı yaşayan bireyler, kendi yaşam koşullarını gündelik hayatta ya da sosyal medyada tanıklık ettikleri farklı ülkedeki koşullar ile karşılaştırma yoluna gitmektedir. Bu karşılaştırma sonucunda farklı ülkelerde sahip olduklarından daha yüksek refah şartlarının olduğunu gören ya da okuyan bireyler göç ederek söz konusu refah şartlarına ulaşmak istemektedir ve bu durum bireylerin göç motivasyonlarını arttırmaktadır.

Ekonomik, politik, toplumsal birçok faktör göç motivasyonları üzerinde rol oynamakla birlikte başka birçok bireysel neden göç etme kararı üzerinde etkili olmaktadır. Görünüşe göre, kişiler tarafından ortaya atılan bireysel nedenlerin temelinde farklı bir memleket tahayyülüne dair beklentiler bulunmaktadır. Kimi daha saygılı daha bilinçli insanlarla bir arada yaşamak istemekte,

kimi bilimin itibar gördüğü, ifade ve sanatın özgür olduğu, liyakatli işe alım süreci olan bir ülke hayal etmekte, kimiye içinde yaşadığı toplumsal yapının bireylere dayattığı rollerin olmadığı bir ülkede yaşamak istemektedir. Tüm bu nedenlerin yanında Avrupa ülkeleri arasında vize uygulaması olmaması nedeniyle rahatça seyahat etmek isteyen ve bu nedenle yurt dışına göç etmeyi düşünen birey de bulunmaktadır. Bu noktada yaşama dair beklentilerini içinde yaşadıkları ülkenin sınırlarında karşılayamayan bireyler yoğun bir “umutsuzluk” duygusuyla beraber Türkiye’den göç etmenin eşiğine geldiklerini ifade etmiştir. Geleceğe dair umutsuzluk duygusuyla yola çıkmayı düşünen bireylerin birçoğunun göç motivasyonunu, yurt dışına gittikleri takdirde kendi hayat koşullarında meydana gelecek bir değişim ihtimali oluşturmaktadır. Bu göç motivasyonu göç literatüründe görece yeni bir motivasyona karşılık gelmekte olup iş, eğitim, düşük ücretler gibi temel motivasyonların etkisinin nihai göç kararı üzerindeki etkisinin azalmaya başladığına işaret etmektedir. Geline noktada, bireyler arzu ettikleri yaşama kavuşmak için küreselleşmiş bir dünyada doğdukları topraklar ile sınırlı kalmak yerine yeni yerlere göç etmek istemektedir. Belki de günümüzün en büyük göç motivasyonu gezegenin her bir noktasını ve oralarda bulunan yaşam olanaklarını keşfetmektir.

Tüm bu sonuçlar doğrultusunda, ileride bu konu hakkında çalışma yapacak olan araştırmalara yönelik birtakım öneriler bulunmaktadır:

- Yurt dışında yaşama isteği ve nedenlerini Twitter özelinde inceleyen bu çalışmanın bulguları Twitter platformu ile sınırlıdır. Bu anlamda farklı sosyal medya platformlarında benzer çalışmaların yürütülmesi, bu çalışmayla olan ortak ve farklı bulguların tespiti açısından önemli olacaktır.
- Araştırmanın veri havuzunu 01.01.2019-31.12.2022 tarihleri arasında atılan tweetler oluşturmaktadır. Bu sınırlılık gözlemlenerek daha eski tarihli tweetlerin dahil olduğu uzun dönemli çalışmaların yapılmasının farklı bulguların tespiti ve toplumsal değişimin gözlemlenmesi konusunda faydalı olacağı düşünülmektedir.
- Araştırmada analiz edilen veri havuzu “bu ülkeden gidicem”, “bu ülkeden gideceğim”, “bu ülkeden gitmek istiyorum” anahtar kavramları ile oluşturulmuştur. Dolayısıyla farklı anahtar kavramlar üzerinden farklı tweetlere ulaşarak araştırma bulguları genişletilebilir.
- Bu çalışmada suç mağduru olma korkusunun göç motivasyonu üzerinde önemli etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak suç mağduru olma korkusu ile göç motivasyonu arasındaki ilişki Twitter kullanıcılarının attıkları tweetlerde bahsettikleri durumlarla sınırlı kalmıştır. Bu konuda yapılacak detaylı çalışmalar literatüre önemli ölçüde katkıda bulunacaktır.
- Bu çalışma sonucunda; attıkları tweetlerde bu ülkeden gitmek istediğini belirten Twitter kullanıcıların kaç tanesinin bu isteğini gerçekleştirdiği ya da kaç tanesinin zaman içerisinde bu isteğinden vaz geçtiği ayrıca merak konusu olmuştur. Bu doğrultuda, söz konusu tweetleri atan Twitter kullanıcılarına bizzat ulaşarak araştırma konusuna ilişkin derinlemesine mülakatlar yapılabilir.

- Son olarak; günümüzün sosyal medya platformları arasında Twitter hemen hemen her konuda söylemin üretildiği araçlardan bir tanesidir. Bu yapısından kaynaklı olarak Twitter, araştırmacılar için önemli bir veri kaynağına dönüşmüş durumdadır. Dolayısıyla herhangi bir konuda toplumun düşünce yapısına ilişkin genel bir çerçeve çizmek adına Twitter üzerinden araştırmalar yapılarak literatüre katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Elif Öznur (2017), “An Outline of Skilled Emigration from Turkey to OECD Countries: A Panel Data Analysis”, **International Journal of Economics and Innovation**, 3(1), 1-16.
- Adıgüzel, Yusuf (2018), **Göç Sosyolojisi**, Nobel Yayınları, Ankara.
- Adina-Iulia, Nicolae ve Blaga, Lucian (2015), “Brain Drain Migration Type. What Causes Brain Drain Phenomenon”, **Revista Economica**, 67(Supplement), 102-110.
- Aichner, Thomas ve Jacob, Frank (2015), “Measuring The Degree Of Corporate Social Media Use”, **International Journal Of Market Research**, 57(2), 257-276.
- Aktaş, Gül (2017), “Kadın Açısından Kente İlişkin Mekân Pratikleri”, **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (27), 136-149.
- Altbach, Philip G. (2013), “Brain drain or brain exchange?”, Philip G. Altbach (Ed.), **The International Imperative in Higher Education**, içinde (41-45), Sense Publishers, Boston.
- Arango, Joaquín (2018), “Explaining Migration: A Critical View”, **International Social Science Journal**, 68(227-228), 105-117.
- Arpa, Esra ve Uğurlar, Aysu (2019), “Suç ve Mekân Bağlamında Güven Algısı: Van Örneği”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (44), 293-323.
- Aure, Marit (2013), “Highly Skilled Dependent Migrants Entering The Labourmarket: Gender and Place in Skill Transfer”, **Geoforum**, 45, 275-284.
- Ausserhofer, Julian ve Maireder, Axel (2013), “National Politics on Twitter”, **Information, Communication & Society**, 16(3), 291-314.
- Avcı Aksoy, Özlem (2020). “Gündelik Hayatı Yerinden Etmek: Türkiye’den İngiltere’ye Göç Eden Nitelikli İşgücünün Göç Etme Nedenleri”, **Adam Academy Journal of Social Sciences**, 10(1), 183-218.
- Bachelard, Gaston (2014), **Mekânın Poetikası**, (Çev. Alp Tümertekin), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Baldwin, George B. (1970), “Brain Drain or Overflow?”, **Foreign Affairs**, 48(2), 358-372.
- Bartram, David vd. (2017), **Göç Meselesinde Temel Kavramlar**, (Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay), Hece Yayınları, Ankara.
- Bauman, Zygmunt (2012), **Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup**, (Çev. Pelin Siral), Habitus Yayıncılık, İstanbul.

- _____ (2012), **Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları**, 4. Basım, (Çev. Abdullah Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- _____ (2018), **Akışkan Modernite**, 3. Basım, (Çev: Sinan Okan Çavuş), Can Sanat Yayınları, İstanbul.
- BBC News Türkçe (2019), “Geçen yıl Türkiye'den 1020 kişi 'beyin göçü' için Hollanda'ya başvurdu”, (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46774679>) (30.11.2022).
- Beine, Michel A. R. vd. (2003). “Brain Drain and LDCs' Growth: Winners and Losers”, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=434542 (20.03.2023).
- Beine, Michel vd. (2001), “Brain Drain and Economic Growth: Theory and Evidence”, **Journal of Development Economics**, 64(1), 275-289.
- Bell, Martin ve Ward, Garry (2000), “Comparing Temporary Mobility With Permanent Migration”, **Tourism Geographies**, 2(1), 87-107.
- Benson, Michaela ve O'Reilly, Karen (Ed.) (2009), **Lifestyle Migration: Expectations, Aspirations and Experiences**, Ashgate Publishing Company, Birleşik Krallık.
- Betts, Alexander (2017), **Zorunlu Göç ve Küresel Politika**, (Çev. Seher Meltem Türkaslan), Hece Yayınları, Ankara.
- Bhagwati, Jagdish (1976), “Taxing the brain drain”, **Challenge**, 19(3), 34-38.
- Bhagwati, Jagdish ve Hamada, Koichi (1974). The Brain Drain, International Integration of Markets For Professionals and Unemployment: A Theoretical Analysis, **Journal of Development Economics**, 1(1), 19-42.
- Black, Richard vd. (2004), Migration and Pro-Poor Policy in East, Working Paper C7, Sussex Centre for Migration Research.
- Bloomberght (2022), “Türkiye Bir Yılda 30 Bin Yazılımcı Kaybetti”, <https://www.bloomberght.com/turkiye-bir-yilda-30-bin-yazilimci-kaybetti-2320014> (30.11.2022).
- Borjas, George J. (1989), “Economic Theory and International Migration”, **International Migration Review**, 23(3), 457-485.
- Boulding, Kenneth E. (1968), “The “National” Importance of Human Capital”, Walter Adams (Ed.), **The Brain Drain**, içinde 109-119, Macmillan Company, New York.
- Boyd, Danah (2009), "Social media is here to stay... Now what?" Microsoft Research Tech Fest, 5, Washington, DC.
- Boyd, Danah vd. (2010), “Tweet, Tweet, Retweet: Conversational Aspects Of Retweeting On Twitter” Proceedings of the Forty-Third Hawai International Conference on System Sciences (HICSS-43), içinde (1-10), IEEE Computer Society.

- Böke, Kaan (2014), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, 4. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Braidotti, Rosi (2017), **Göçebe Özneler: Çağdaş Feminist Kuramda Bedenleşme ve Cinsiyet Farklılığı**, (Çev. Öznur Karakaş), Kolektif Kitap, İstanbul.
- Brandi, Maria Carolina (2001), “Skilled Immigrants in Rome”, **International Migration**, 39(4), 101-131.
- Bruns, Axel ve Burgess, Jean (2011), “The Use Of Twitter Hashtags in The Formation Of Ad Hoc Publics”, Proceedings of the 6th European consortium for political research (ECPR) general conference 2011, içinde (1-9), The European Consortium for Political Research (ECPR).
- Bruns, Axel ve Moe, Hallward (2014), “Structural Layers of Communication on Twitter”, **Twitter and society** (Digital Formations), 89, 15-28.
- Brücker, Herbert vd. (2013), “Education, Gender And International Migration: Insights From A Panel-Dataset 1980-2010”, **Methodology Report**, 1-13.
- Brzozowski, Jan (2008), “Brain Drain Or Brain Gain? The New Economics Of Brain Drain Reconsidered”, **SSRN Electronic Journal**, 1-24.
- Brzozowski, Jan ve Coniglio, Nicola (2021), “International Migration and the (Un)happiness Push: Evidence from Polish Longitudinal Data”, **International Migration Review**, XX(X), 1-32.
- Burrell, Jenna ve Anderson, Ken (2008), “I Have Great Desires To Look Beyond My World: Trajectories Of Information And Communication Technology Use Among Ghanaians Living Abroad”, **New Media Society**, 10(2), 203-224.
- Cañibano, Carolina ve Woolley, Richard (2010), “Beyond The Economics Of The Brain Drain”, Globelics 2010 8th International Conference Making Innovation Work For Society: Linking, Leveraging and Learning, Malaysia <https://digital.csic.es/bitstream/10261/108271/1/Beyond%20the%20economics%20of%20brain%20drain.pdf> (07.05.2023).
- Carling, Jørgen ve Schewel, Kerilyn (2020), “Revisiting Aspiration and Ability in International Migration”, **Aspiration, Desire and the Drivers of Migration**, içinde (37-55), Routledge.
- Carrington, William J. ve Detragiache, Enrica (1998), “How Big is the Brain Drain?”, **IMF Working Paper**, No 98.
- Castelli, Francesco (2018), “Drivers Of Migration: Why Do People Move?”, **Journal of Travel Medicine**, 25(1), 1-7.
- Castells, Manuel (2013), **Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür Birinci Cilt Ağ Toplumunun Yükselişi**, (Çev. Ebru Kılıç), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Castels, Stephen ve Miller, Mark J. (2008), **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, (Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

- Castles, Stephen (2008), Understanding Global Migration: A Social Transformation Perspective, Conference on Theories of Migration and Social Change, Oxford.
- Chiswick, B. ve Miller, Paul (2007), "The International Transferability Of Immigrants' Human Capital", **Economics of Education Review**, 28(2), 162-169.
- Chiswick, Barry R. (2000), "Are Immigrants Favorably Self-Selected", **Migration Theory: Talking Across Disciplines**, 61-77.
- Christopoulos, Apostolos G. vd. (2014), "The Migration of Greek Scientists Abroad and the Phenomenon of Brain Drain in the Current Crisis", **International Journal of Business, Humanities and Technology**, 4(2), 106-114.
- Cinar, Dilek ve Docquier, Frédéric (2004), "Brain Drain and Remittances: Implications for The Source Country", **Brussels Economic Review**, 47(1), 103-118.
- Clements, Michael (2013), "What Do We Know About Skilled Migration and Development", **Policy Brief Work**, 3.
- Collins, Francis L. (2017), "Anxious Desires: Temporary Status and Future Prospects in Migrant Lives", **Emotion, Space and Society**, 31, 162-169.
- Conklin, John E. (1971), "Dimensions of Community Response to the Crime Problem", **Social Problems**, 18(3), 373-385.
- Corbetta, Piergiorgio (2003), **Social Research, Theory, Methods and Techiques**, SAGE Publications, London.
- Czaika, Mathias ve De Haas, Hein (2014), "The Globalization Of Migration: Has The World Become More Migratory?", **International Migration Review**, 48(2), 283-323.
- Çebi, Ecem (2022), Gündelik Yaşamda Yalnızlık Olgusu Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı BayramVeli Üniversitesi- Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çetin, Murat vd. (2019), A Critical Appraisal Of Emergency Medicine Specialty Training and Resignation Among Residents in Emergency Medicine in Turkey, **Emergency Medicine International**, 6, 1-6.
- Çuhadar, Bahar (2019), **Yeni Ülke Yeni Hayat: Türkiye'den Gidenlerin Hikayeleri**, Artemis Yayınları, İstanbul.
- Daugeliene, Rasa ve Marcinkeviciene, Rita (2009), "Brain Circulation: Theoretical Considerations", **Engineering Economics**, 63(4), 49-57.
- De Haas, Hein (2010), "The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry", **Journal of Ethnic and Migration Studies**, 36(10), 1587-1617.

- De Haas, Hein vd. (2019), "International Migration: Trends, Determinants, and Policy Effects". **Population and Development Review**, 45(4), 885-922.
- Defoort, Cécily ve Rogers, Godfrey (2008), "Long-Term Trends In International Migration: An Analysis Of The Six Main Receiving Countries", **Population**, 63(2), 317-352.
- Dekker, Rianne vd. (2016), "The Use Of Online Media in Migration Networks", **Population, Space and Place**, 22, 539-551
- _____ (2018), "Smart Refugees: How Syrian Asylum Migrants Use Social Media Information in Migration Decision-Making", **Social Media+ Society**, 4(1).
- Dekker, Rianne ve Engbersen, Godfried (2014), "How Social Media Transform Migrant Networks and Facilitate Migration", **Global Networks**, 14(4), 401-418
- Demir, Oğuzhan Ö. (2014), "Nitel Araştırma Yöntemleri", Kaan Böke (Ed.), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, 4. Baskı içinde (287-318), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Demirci, Murat (2020), "Yurt Dışı Eğitim ve Mezuniyet Sonrası Yerleşim Tercihleri: Amerika Birleşik Devletleri'de Eğitim Alan T.C. Vatandaşlarının Bir Analizi" **Yükseköğretim ve Bilim Dergisi**, 10(3), 404-413.
- Denscombe, Martyn (1998), **The Good Research Guide**, Open University Press, Buckingham.
- Di Maria, Corrado ve Stryszowski, Piotr (2009), "Migration, Human Capital Accumulation and Economic Development", **Journal of Development Economics**, 90(2), 306-313.
- Docquier, Frédéric ve Marfouk, Abdeslam (2004), "International Migration by Education Attainment, 1990–2000-Release1.1" https://www.researchgate.net/publication/228739789_International_Migration_by_Educational_Attainment_1990-2000-Release_11 (17.01.2023).
- Dwyer, Robyn ve Fraser, Suzanne (2016), "Addicting Via Hashtags: How Is Twitter Making Addiction?", **Contemporary Drug Problems**, 43(1), 79-97.
- Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD) (2018), "Education at a Glance 2018", https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-at-a-glance-2018_eag-2018-en (17.11.2022).
- _____ (OECD) (2022), "International Migration Outlook 2022", <https://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm> (17.12.2022).
- Engbersen, Godfried ve Snel, Erik (2013), Liquid Migration: Dynamic And Fluid Patterns Of Post-Accession Migration Flows, Birgit Glorius vd. (Eds.) **Mobility in Transition: Migration Patterns after EU Enlargement**, içinde (21-40), Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Erbaş, Hayriye (2019), **Gidişlerden Kaçışlara Göç ve Göçmenler**, Phoenix Yayınevi, Ankara.

- Erdoğan, Emre ve Uyan Semerci, Pınar (2021), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri İçin Bir Rehber: Gereklilikler, Sınırlılıklar ve İncelikler**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Erkoç, Beyza ve Öksüz, Metin (2020), “Sağlık Çalışanlarına Karşı Uygulanan Şiddet Nedenlerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, **Journal of International Social Research**, 13(69), 1180-1190.
- Ersöz Karakulakoğlu, Selva (2020), **Dijital Toplum: Kavram, Kuram ve Yöntem**, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Esgin, Mehmet Sinan (2015), “Web Teknolojileri Dünyasında Yeni Trendler”, Arzu Baloğlu (Ed.), **Sosyal Medya Madenciliği, içinde** (17-59), Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Faist, Thomas (2003), **Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar**, (Çev. Azat Zana Gündoğan ve Can Nacar), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Foresight (2011), “Migration and Global Environmental Change Future Challenges and Opportunities: Final Project Report”, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/287717/11-1116-migration-and-global-environmental-change.pdf (27.10.2022).
- Fuchs, Christian (2016), **Sosyal Medya: Eleştirel Bir Giriş**, (Çev. Diyar Saraçoğlu ve İlker Kalaycı), NotaBene Yayınları, Ankara.
- Genç, Kaya (2022), “Turkish Doctors Emigrate Amid Low Pay and Rising Violence”, **The Lancet**, 400(10351), 482-483.
- Ghosh, Bimal (2006), Migrants’ Remittances and Development: Myths, Rhetoric and Realities, International Organization for Migration (IOM), https://publications.iom.int/system/files/pdf/migrants_remittances.pdf (25.01.2023).
- Giannoccolo, Pierpaolo (2006), “The Brain Drain: A Survey of the Literature”, Università degli Studi di Milano-Bicocca, Department of Statistics, **Working Paper**, (2006-03), 02.
- Giarelli, Ellen ve Tulman, Lorraine (2003), “Methodological Issues in The Use of Published Cartoons As Data”, **Qualitative Health Research**, 13(7), 945-956.
- Gibson, John ve McKenzie, David (2011), “Eight Questions about Brain Drain”, **Journal of Economic Perspectives**, 25(3), 107-28.
- Gökbayrak, Şenay (2006), **Gelişmekte Olan Ülkelerden Gelişmiş Ülkelere Nitelikli İşgücü Göçü ve Politikalar Türk Mühendislerinin “Beyin Göçü” Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güçdemir, Yeşim (2012), **Sanal Ortamda İletişim Bir Halkla İlişkiler Perspektifi**, Derin Yayınları, İstanbul.

- Güngör, Nil Demet ve Tansel, Aysıt (2008), “Brain Drain From Turkey: An Investigation Of Students’ Return Intentions”, **Applied Economics**, 40(23), 3069-3087.
- Gürbilek, Nurdan (2020), **İkinci Hayat: Kaçmak, Kovulmak, Dönmek Üzerine Denemeler**, Metis Yayınları, İstanbul.
- Habitat Derneği (2021), “Türkiye’de Gençlerin İyi Olma Hali Araştırması Raporu 4 Açıklandı”, <https://habitatdernegi.org/blog/turkiyede-genclerin-iyi-olma-hali-arastirmasi-raporu-4-aciklandi/> (Erişim: 26.11.2022).
- Hagen Zanker, Jessica (2008), “Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature”, **Maastricht: MPRA Paper**, S. 28197, <https://core.ac.uk/download/pdf/6726677.pdf> (14.05.2023).
- Hall, David ve Hall, Irene (1996), **Practical Social Research**, Macmillan Press Ltd, Londra.
- Hanson, Gordon H. (2006), “Illegal migration from Mexico to the United States”, **Journal of Economic Literature**, 44(4), 869-924.
- Haque, Nadeem U. ve Kim, Se-Jik (1995), “Human Capital Flight”: Impact Of Migration On Income and Growth”, **Staff Papers**, 42(3), 577-607.
- Harm Adema vd. (2022), Mobile Internet Access And The Desire To Emigrate, CESifo Working Paper No. 9758.
- Held, David vd. (2000), Global Transformations: Politics, Economics and Culture, **Politics at the Edge**, içinde (14-28), Palgrave Macmillan, London.
- Herz, Andreas vd. (2019), “Are You Mobile, Too? The Role Played By Social Networks in The Intention To Move Abroad Among Youth in Europe”, **Migration Letters**, 16(1), 93-104.
- Hidayati, Inayah (2019), “The Process of Migration and Communication Technology Roles among Labor Migrants in Batam-Indonesia”, **Society**, 7(2), 173-184
- Hill, Craig A. vd. (2013), **Social Media, Sociality and Survey Research**, John Wiley & Sons, USA.
- Hiller, Harry ve Franz, Tara (2004), “New Ties, Old Ties And Lost Ties: The Use Of The Internet in Diaspora”, **New Media & Society**, 6(6) 731-752.
- Institute of International Education (IIE) (2019), “Open doors, 2019 fast facts”, <https://opendoorsdata.org/wp-content/uploads/2020/05/Fast-Facts-2019.pdf> (24.11.2022).
- Iravani, Mohammad Reza (2011), “Brain Drain Problem: A review”, **International Journal of Business and Social Science**, 2(15), 284-289.
- Iredale, Robyn (1999), “The Need To Import Skilled Personnel: Factors Favouring and Hindering Its International Mobility”, **International Migration**, 37(1), 89-123.

- Java, Akshay vd. (2009), “Why We Twitter: An Analyses Of A Microblogging Community”, **Advances in Web Mining and Web Usage Analysis**, içinde (118-138), Springer Berlin Heidelberg, Berlin.
- Johnson, Harry G. (1965), “The Economics of The ‘Brain Drain’: The Canadian Case”, **Minerva**, 299-311.
- Johnson, Tony (1994), “Spinning The World Wide Web”, **SLAC Beam Line**, 24(3/4), 3-9.
- Joorabchi, Bahman (1973), “Physician Migration: Brain Drain or Overflow? With Special Reference to The Situation in Iran”, **Medical Education**, 7(1), 44-47.
- Kaplan, Andreas M. ve Haenlein, Michael (2010), “Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media”, **Business Horizons**, 53(1), 59-68.
- Karaduman, Hasan Ağan ve Çoban, Elif (2019), “Brain Drain In Turkey: An Investigation On The Leading Motives of Skilled Migration”, **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 6(7), 322-339.
- Karakaya, Şeref (2019), “Sosyolojik Araştırma, Yöntem ve Tekniklerinin Sosyal Medya Üzerinden Kullanımı”, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AKSOS)**, 6, 38-56.
- Karataş, Kasım ve Ayyıldız, Ali (2021), “Bugünün Türkiye’inde Göç Gerçeği: Küresel Hareketliliğin Neresindeyiz?”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 13(2), 473-500
- Kaya, Ebru (2019), “Türkiye’de Gençlerin Göç Eğilimini Etkileyen Unsurlar Üzerine Bir Alan Araştırması”, **Sosyal Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi**, 2(9), 657-676.
- Kaya, Muammer (2009), “Beyin Göçü: Entelektüel Sermaye Erozyonu: Bilgi Çağının Gönüllü Göçerleri”, **Eğitime Bakış**, 5(13), 14-29.
- Kaya, Serkan vd. (2023), “Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Gelecekte Yurt Dışında Çalışmayla İlgili Görüşlerinin İncelenmesi: Çanakkale Örneği”, **Tıp Eğitimi Dünyası**, 22(66), 47-60.
- Kazaz, Gözde ve Mavituna, H. İlksen (2018), **Bu Ülkeden Gitmek**, Metropolis Yayıncılık, İstanbul.
- Kidd, Charles V. (1965), “The Economics Of The Brain Drain”, **Minerva**, 105-107.
- Kietzmann, Jan H. vd. (2011), “Social media? Get serious! Understanding the Functional Building Blocks of Social Media”, **Business Horizons**, 54(3), 241-251.
- Kim, Youna (2013), **Transnational Migration, Media and Identity of Asian Women: Diasporic Daughters**, Routledge, İngiltere.
- King, Russell (2012), **Theories and Typologies Of Migration: An Overview And A Primer**, Malmö Institute for Studies of Immigration, Diversity and Welfare (MIM), Sweden,

https://www.researchgate.net/publication/260096281_Theories_and_Typologies_of_Migration_An_Overview_and_A_Primer (17.06.2023).

- Koçak, Yüksel ve Terzi, Elvan (2012), Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, **Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 3(3), 163-184.
- Köksal, Yasemin Aysu (2021), **Mutluluk Ekonomisi ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kugler, Maurice ve Rapoport, Hillel (2005), “Skilled emigration, business networks and foreign direct investment”, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=710923 (01.02.2023).
- Kuran, Evrim (2021), **Onlar Göçtü Buradan: Türkiye'nin Yeni Göç Nesli**, Mundi Kitap, İstanbul.
- Kurtuluş, Berrak (1988), “Beyin Göçü: Geçmişte, Günümüzde ve Gelecekte”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 46, 171-186.
- Kutluer, Gökhan (2019), **Türkiye’den Gitmek: İtalya’ya Uzanan Bir Göç Hikayesi**, Yitik Ülke Yayınları, İstanbul.
- Kümbetoğlu, Belkıs (2008), **Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, 2. Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Kwok, Viem ve Leland, Hayne (1982), “An Economic Model of the Brain Drain”, **The American Economic Review**, 72(1), 91-100.
- Lee, Everett S. (1966), A Theory of Migration, **Demography**, 3(1), 47-57.
- Lovink, Geert (2011), **Networks Without A Cause: A Critique Of Social Media**, Cambridge Polity Press.
- Maalouf, Amin (2009), **Çivisi Çıkmış Dünya**, (Çev. Orçun Türkay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- MAK Danışmanlık (2020), “Türkiye Geneli Gençlik Araştırması”, <https://www.makdanismanlik.org/mak-danismanlik-genclik-arastirmasi/> (08.12.2022).
- Mangalam, Joseph Joseph (1968), **Human Migration: A Guide To Migration Literature in English 1955-1962**, University Press of Kentucky, ABD.
- Marshall, Catherine ve Rossman, Gretchen B. (2006), **Designing Quatitative Research**, 4. Baskı, SAGE Publications, London.
- Marshall, Gordon (1999), **Sosyoloji Sözlüğü**, (Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Marwick, Alice E. ve Boyd, Danah (2011), “I Tweet Honestly, I Tweet Passionately: Twitter Users, Context Collapse, And The İmaged Audience”, **New Media & Society**, 13(1), 114-133.

- Maslow, Abraham H. (1943), "A Theory of Human Motivation", **Psychological Review**, 50(4), 370-396.
- Massey, Douglas vd. (1993), "Theories of International Migration: A Review And Appraisal", **Population and Development Review**, 431-466.
- _____ (1998), **Worlds in Motion, Understanding International Migration At The End of The Millenium**, Clarendon Press, Oxford.
- Mattoo, Aaditya vd. (2005), "Brain Waste? Educated Immigrants in the US Labor Market", Research Program on International Migration and Development, International Trade Unit. Development Economics Research Group (DECRG), World Bank, Washington.
- Mayfield, A. (2008), "What is Social Media?" http://crmexchange.com/uploadedFiles/White_Papers/PDF/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf (14.03.2023).
- Mejova, Yelena vd. (Ed) (2015), **Twitter: A Digital Socioscope**, Cambridge University Press, İngiltere.
- Menjívar, Cecilia ve Walsh, Shannon D. (2019), "Gender, Violence and Migration", **Handbook on Critical Geographies of Migration**, 45-57.
- Milio, Simona vd. (2012), Brain Drain, Brain Exchange and Brain Circulation, The Case Of Italy Viewed From A Global Perspective, **National Interest**, 1-47.
- Mischaud, Edward (2007), **Twitter: Expressions Of The Whole Self. An Investigation Into User Appropriation Of A Web-Based Communications Platform**, London School of Economics and Political Science, the University of London, Media@ lse, London.
- Miyagiwa, Kaz (1991), "Scale Economies in Education and The Brain Drain Problem", **International Economic Review**, 743-759.
- Mountford, Andrew (1997), "Can A Brain Drain Be Good For Growth in The Source Economy?", **Journal of Development Economics**, 53(2), 287-303.
- Muhammad, Saim vd. (2007), Telecommuting and Residential Locational Preferences: A Case Study Of The Netherlands, **Journal of Housing and the Built Environment**, 22, 339-358.
- Murthy, Dhiraj (2013), **Twitter**, Polity Press, Cambridge.
- Neuman, W. Lawrence (2020), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar: Cilt-1**, (Çev: Özlem Akkaya), 8.Baskı, Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Nguyen, Chi Hong (2014), "Development and Brain Drain: A Review of Vietnamese Labour Export and Skilled Migration", **Migration and Development**, 3(2), 181-202.

- Nunn, Alex (20059, The 'Brain Drain' Academic and Skilled Migration to the UK and Its Impacts on Africa, Project Report, <https://eprints.leedsbeckett.ac.uk/id/eprint/875/1/thebraindrain.pdf> (10.04.2023).
- Oliver, Caroline ve O'Reilly, Karen (2010), "A Bourdieusian Analysis Of Class and Migration: Habitus and The Individualizing Process", **Sociology**, 44(1), 49-66.
- Osmanoğlu, Ömer (2016), "Hegel'den Marcuse'ye Yabancılaşma Olgusu", **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (3), 65-92.
- Özbaş Anbarlı, Züleyha (2017), **Dijital Uzamda Yaşamak: Twitter'da Gündelik Hayat**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi-Sosyal Bilimler Üniversitesi.
- Özdemir, Ali ve İlhan, Alparslan (2021), Beyin Göçü: Öğrencileri Yurt Dışı Eğitime Yönlendiren Sebepler Bağlamında Nitel Bir Araştırma, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 20(42), 1159-1186.
- Özutku, Fatih vd. (2014), **Sosyal Medyanın ABC'si**, Alfa Yayınları, İstanbul.
- Papastergoadis, Nicos (1999), **The Turbulence of Migration**, Polity Press, Cambridge.
- Patinkin, Don (1968), "A. Nationalist Model", Walter Adams (Ed.), **The Brain Drain**, içinde (92-108), Macmillan Company, New York.
- Pazarcık, Sevda Figan (2010), **Beyin Göçü Olgusu ve Amerika Birleşik Devletleri Üniversitelerinde Çalışan Türk Sosyal Bilimciler Üzerine Bir Çalışma**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Piğtka, Emilia vd. (2012), "I Know That I Have a University Diploma and I'm Working As a Driver: Explaining the EU Post-Enlargement Movement of Highly Skilled Polish Migrant Workers to Glasgow", Birgit Glorius vd. (Eds.), **Mobility in Transition: Migrations Patterns After EU Enlargement**, içinde (133-154), Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Piore, Michael J. (1979), **Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies**, Cambridge University Press, New York.
- Pires, Armando J. G. (2015), "Brain Drain and Brain Waste", **Journal of Economic Development**, 40(1), 1-34.
- Portes, Alejandro (1976), "Determinants of the brain drain", **International Migration Review**, 10(4), 489-508.
- _____ (1976), "Determinants of The Brain Drain", **International Migration Review**, 10(4), 489-508.
- Ray, Kamallesh (1971), "Unemployment and Brain Drain", **Economic and Political Weekly**, 6(39), 2059-2063.

- Rosenzweig, Mark R. (2008), "Higher Education and International Migration in Asia: Brain Circulation", Annual **World Bank Conference On Development Economics**, içinde (59-100), DC: World Bank, Washington.
- Rosenzweig, Mark R. vd. (2006), "Global Wage Differences and International Student Flows", **Brookings Trade Forum**, içinde (57-96), Brookings Institution Press, Washington.
- Runciman, Walter (1966), **Relative Deprivation and Social Justice: A Study of Attitudes to Social Inequality in Twentieth-Century England**, University of California Press, Berkeley.
- Russell, Matthew (2013), **Mining The Social Web: Data Mining Facebook, Twitter, LinkedIn, Google+, Github, and More**, O'Reilly Media, California.
- Ruysen, Ilse ve Salomone, Sara (2018), "Female migration: A way out of discrimination?", **Journal of Development Economics**, 130, 224-241.
- Rüzgar, Muhammed Emir (2020), "Dönmek veya Dönmemek, İşte Bütün Mesele Bu", **Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi**, 8(4), 1080-1115.
- Safko, Lon ve Brake, David K. (2009), **The Social Media Bible. Tactics, Tools and Strategies for Business Success**, John Wiley & Sons, Inc, New Jersey.
- Sağırılı, Muhittin (2006), **Eğitim ve İnsan Kaynağı Yönünden Türk Beyin Göçü: Geri Dönen Türk Akademisyenler Üzerine Alan Araştırması**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sajjad, Nadia (2011), "Causes and solutions to intellectual brain drain in Pakistan", **Dialogue**, 6(1), 31-55.
- Salazar, Noel B. (2011), "The power of imagination in transnational mobilities", **Identities**, 18(6), 576-598.
- Saxenian, AnnaLee (2005), "From Brain Drain to Brain Circulation: Transnational Communities and Regional Upgrading in India and China", **Studies in Comparative International Development**, 40, 35-61.
- Schmidt, Jan-Hinrik (2014), "Twitter and The Rise of Personal Publics", **Twitter and Society**, 3-14.
- Seeman, Melvin (1959), "On the Meaning of Alienation", **American Sociological Review**, 783-791.
- Sirkeci, İbrahim (2009), Transnational Mobility and Conflict, **Migration Letters**, 6 (1), 3-14.
- Sirkeci, İbrahim vd. (2019), "Göç Çatışma Modelinin Katılım, Kalkınma ve Kitle Açıkları Üzerinden Bir Değerlendirmesi", **Journal of Economy Culture and Society**, (59), 157-184.
- Sirkeci, İbrahim ve Cohen, Jeffrey H. (2015), "Hareketlilik, Göç, Güvensizlik", **İdealKent**, 6(15), 8-21.

- Sirkeci, İbrahim ve Göktuna Yaylacı, Filiz (2019), Küresel Hareketlilik Çağında Göç Kuramları ve Temel Kavramlar, **Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler**, içinde (15-39), Transnational Press London, London.
- Somuncu, Başak (2006), **Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi-Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sosyoloji Mezunları Derneği (SOMDER) (2022), “Farklı Toplumsal Kesimlerden Gençlerin Aktif Vatandaşlık Algıları ve Politikaya Katılım Mekanizmalarına Bakışı” https://www.sosyolojimezunlari.com/files/ugd/d1ac27_3806f55529d0490cad38d0ebcf020b35.pdf (27.11.2022).
- Sönmez Çalış, Özge Alev (2019), **Türkiye’ye Tersine Beyin Göçü: Nitel Bir Araştırma**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Stark, Oded (2005), “The New Economics of The Brain Drain”, **World Economics**, 6(2), 137-140.
- Stark, Oded vd. (1997), “A Brain Gain With a Brain Drain”, **Economics Letters**, 55(2), 227-234.
- Stark, Oded ve Bloom, David E. (1985), “The New Economics of Labor Migration”, **The American Economic Review**, 75(2), 173-178.
- Stark, Oded ve Taylor, J. Edward (1989), “Relative Deprivation And International Migration Oded Stark”, **Demography**, 26(1), 1-14.
- Straubhaar, Thomas (2000), “International mobility of the highly skilled: Brain gain, brain drain or brain exchange”, HWWA Discussion paper, No. 88 <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/19463/1/88.pdf> (03.05.2023).
- Sunata, Ulaş (2005), “Türkiye’de (n) gizli beyin göçü. Hep-gider-ayaklık”, **Toplum ve Bilim**, 104, 182-208.
- _____ (2014), “Tersine Beyin Göçünde Sosyal Ağların Rolü: Türkiyeli Mühendislerin Almanya’dan Geriye Göç Deneyim ve Algıları”, **Türk Psikoloji Yazıları**, 17(34), 85.
- Şahin, Fatih (2019), **Türkiye’den Avrupa Birliği’ne Yeni Göç Hareketi: Yüksek Nitelikli Göç**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şenol, Dolunay ve Gülver, Özge (2020), “Suçun Sosyal Psikolojik Maliyeti: Suç Korkusu ve Suç Korkusuna Neden Olan Faktörler”, **Toplum ve Kültür Araştırma Dergisi**, 5, 25-41.
- Takhteyev, Yuri vd. (2012), “Geography of Twitter Networks”, **Social Networks**, 34, 73-81.
- Tekeli, İlhan (2008), **Göç ve Ötesi**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, Ünay T. (2017), “Göreceli Yoksunluk, Eşitsizlik ve Büyüme Üzerine Bir Modelleme”, **Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar**, (628), 29-41.

- Thani, Rabi (2006), “Brain Drain In IDB Member Countries: Trends And Developmental Impact”, **Islamic Development Bank Occasional Paper**, 12, 1-129
- Thulin, Eva ve Vilhelmson, Bertil (2014), “Virtual Practices and Migration Plans: A Qualitative Study of Urban Young Adults”, **Population, Space and Place**, 20, 389-401.
- Tilbe, Ali (2015), Göç/Göçer Yazını İncelemelerinde Çatışma ve Göç Kültürü Modeli, **Turkish Migration Conference 2015 Selected Proceedings**, içinde (458-466), Transnational Press, London.
- Tilbe, Ali ve Sirkeci, İbrahim (2015), “Editörden: Göç ve Göçmen Yazını Üzerine”, **Göç Dergisi**, 2(1), 1-4.
- Toksöz, Gülay (2006), **Uluslararası Emek Göçü**, 1. Baskı, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Topkara, Fatımatüzzehra (2022), **Sosyal Medya Dolaşımındaki Yaygın Toplumsal Sorunlarda Yankı Odası Etkisinin İncelenmesi: Twitter Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tremblay, Karine (2005), “Academic Mobility and Immigration”, **Journal of Studies in International Education**, 9(3), 196-228.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2020), “Uluslararası Göç İstatistikleri”, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Göç-İstatistikleri-2020-37212#:~:text=Göç%20eden%20nüfusun%20%53%2C6,sını%20ise%20yabancı%20uyruklular%20oluşturdu.&text=Türkiye%27den%20yurt%20dışına%20göç,artarak%20420%20bin%20463%20oldu>. (08.04.2023).
- _____ (TÜİK) (2023), “İşgücü İstatistikleri, Kasım 2022” <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İşgücü-İstatistikleri-Kasım-2022-49384&dil=1> (15.01.2023).
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2009), **Göç Terimleri Sözlüğü**, Uluslararası Göç Örgütü, Nr: 18, İsviçre.
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM) (2022), “The World Migration Report 2022”, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> (11.12.2022).
- Ulusoy, Ergin (2021), **Modern Dünyada Beyin Göçü: Modern ve Post-Modern Yaklaşımlar Üzerinden Dünya’da ve Türkiye’de Beyin Göçü**, Gazi Kitabevi, Ankara.
- URL, “Büyük Göç” (t.y), <https://buyukgoc.github.io> (21.04.2023).
- URL, “Digital 2023 Global Overview Report” (t.y), <https://wearesocial.com/wp-content/uploads/2023/03/Digital-2023-Global-Overview-Report.pdf> (01.02.2023).
- URL, “The Legatum Prosperity Index 2021” (t.y), <https://www.prosperity.com/rankings> (Erişim: 17.11.2022).

- Ünal Reşitoğlu, Halime (2017), “Kadınlar Mağdurluk ve Suç Korkusu”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, 11(24), 37-56.
- Van Dijck, Jose (2013), **The Culture Of Connectivity: A Critical History Of Social Media**, Oxford University Press, Oxford.
- Williams, Allan M. ve Hall, C. Michael (2000), “Tourism and Migration: New Relationships Between Production And Consumption”, **Tourism Geographies**, 2(1), 5-27.
- Yalçın, Cemal (2004), **Göç Sosyolojisi**, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan (2013), **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 9. Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Yıldırım, Türkan (2009), “Sağlık Çalışanları ve Uluslararası Göç: Göç Nedenleri Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası**, 62(3), 87-94.
- Yılmaz, Gülsen (2006), “Suç ve Mekân: Suçun Temsili Üzerine Düşünceler”, **Mimarlık Dergisi**, 328, 37-42.
- Yu, Woosik (2021), “Brain Drain and Economic Growth: Evidence Of Productivity Growth From Brain Circulation”, **European Journal of Government and Economics**, 10(2), 128-145.
- Zarrella, Dan (2009), **The Social Media Marketing Book**, O'Reilly Media Inc, California.

ÖZGEÇMİŞ

Sümeyye YAZICI, 2011 yılında Çaykur İlkokulu'nu; 2015 yılında ise Tefvik İleri Anadolu Lisesini tamamladı. 2015 yılında başladığı Karadeniz Teknik Üniversitesi- Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden 2019 yılında mezun oldu. 2019 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi- Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalında yüksek lisans programına kabul aldı. 2019-2020 yılları arasında İngilizce hazırlık eğitimi alan YAZICI, 2020 Eylül ayında yüksek lisans programına başladı. YAZICI, İngilizce bilmektedir.

